

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

NERIJUS ŽITKEVIČIUS

(APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**LIETUVOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ BŪKLĖS ĮVERTINIMAS BIRŽŲ
REGIONINIO PARKO PAVYZDŽIU**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Imantas Lazdinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ RAIDA IR REGLAMENTAVIMAS.....	6
1.1. Tarptautiniai teisės aktai ir jų įtaka Lietuvos saugomų teritorijų sistemai.....	6
1.1.1. Natura 2000 tinklas Lietuvoje.....	8
1.2. Kertinės miško buveinės.....	11
1.3. Lietuvos saugomų teritorijų sistemos raida	13
1.4. Saugomų teritorijų valdymas Lietuvoje.....	22
1.4.1. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.....	23
1.4.2. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos.....	25
1.5. Saugomos teritorijos Latvijoje.....	26
1.6. Saugomos teritorijos Estijoje.....	28
2. LIETUVOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ BŪKLĖS ĮVERTINIMAS BIRŽŲ REGIONINIO PARKO PAVYZDŽIU.....	30
2.1. Lietuvos saugomų teritorijų direktorių metinių veiklos ataskaitų analizė.....	30
2.1.1. Biržų regioninis parkas	32
2.2. Saugomų teritorijų plėtra ir planavimo dokumentai.....	36
2.2.1. Biržų regioninio parko ypatumai.....	38
2.3. Anketinė apklausa Biržų regioninio parko teritorijoje.....	40
2.3.1. Anketos rezultatų analizė.....	41
IŠVADOS.....	47
PASIŪLYMAI.....	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	49
SANTRAUKA.....	53
SUMMARY.....	54
PRIEDAI.....	55

IVADAS

Temos aktualumas ir problematiškumas. Šis magistro baigiamasis darbas skirtas Lietuvos saugomų teritorijų sistemos apžvalgai, jos būklei įvertinti, kaip pavyzdinę teritoriją pasirenkant Biržų regioninį parką (toliau – Biržų RP).

Visame pasaulyje spartus gyventojų skaičiaus didėjimas, gamtinių išteklių naudojimas, natūralių gamtos plotų mažėjimas sąlygojo didėjančią aplinkos teršimą, bioįvairovės nykimą. Tai paskatino imtis priemonių, kurios padėtų išvengti tolesnių neigiamų veiksnių visai gyvajai gamtai. Vienas iš būdų – steigti saugomas teritorijas, kuriose būtų saugoma ne tik bioįvairovė bet ir visa aplinka.

Lietuvos saugomų teritorijų sistema perėjo ilgą ir sudėtingą kelią. Šiuo metu Lietuva turi lanksčią saugomų teritorijų sistemą, kuri leidžia papildyti ją naujomis teritorijomis. Tokiu būdu užtikrinamas tolygus ir efektyvus saugomų teritorijų sistemos stiprinimas.

Nuo pirmosios saugomos teritorijos įsteigimo pasikeitė bendra jų sistema. Dabartinę Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro nacionaliniai, regioniniai parkai, rezervatai, rezervatinės apyrbės, draustiniai, biosferos poligonai ir rezervatai, atkuriamieji ir genetiniai sklypai, ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos, paveldo objektai. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, aplinkos apsaugos politika tapo vienu iš prioritetų ir Lietuva įsipareigojo įgyvendinti Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktų reikalavimus. Vienas iš pagrindinių tokių kriterijų – įgyvendinti Europos ekologinį tinklą Natura 2000. Su šiuo tinklu susijusi esamų bei naujų saugomų teritorijų būklės išsaugojimas ir plėtra.

Saugomų teritorijų sistema skirta gamtos ir kultūros paveldo kompleksams bei objektams (vertybėms), kraštovaizdžio ekologiškai pusiausvyrai, biologinei įvairovei ir augalų genetiniam fondui išsaugoti, gamtos ištekliams atkurti, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes). Šiuo metu saugomos teritorijos sudaro 15,3 % Lietuvos teritorijos, tačiau neužtenka tik įkurti naujas saugomas teritorijas. Būtina nustatyti teisinį saugomų teritorijų reglamentavimą, nustatant specialius saugomų teritorijų apsaugos, projektavimo ir statybų šiose teritorijose reikalavimus bei tvarkymo ir naudojimo ypatumus, veiklos organizavimo principus.

Rašant šį magistrinį darbą, daug teorinių ir praktinių žinių buvo įgyta analizuojant Biržų RP veiklą bei vykdant praktinę veiklą šioje įstaigoje. Šio regioninio parko analizė buvo pasirinkta neatsitiktinai. Biržų RP teritorijos unikalumas dėl karstinių reiškinių padėjo atskleisti ir įvertinti Lietuvos saugomų teritorijų svarbą ir jų reikšmę siekiant išsaugoti natūralią šviesią aplinką.

Tikimės, kad šis magistro darbas prisidės prie Lietuvos saugomų teritorijų sistemos detalesnio vertinimo, teisinio reglamentavimo analizės ir aplinkos apsaugos kokybės gerinimo, administravimo ir efektyvumo bei sukels naujų diskusijų šia tema.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šio magistrinio darbo tikslas yra atskleisti saugomų teritorijų būklę ir ją įvertinti, pasiūlyti priemones, kurios prisidėtų prie efektyvesnės saugomų teritorijų apsaugos.

Siekiant šio tikslo, iškelti tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos saugomų teritorijų sampratą, jų kūrimosi raidą.
2. Apžvelgti tarptautinius ir ES teisės aktus, jų įtaką Lietuvos saugomų teritorijų sistemai.
3. Peržiūrėti Lietuvos saugomų teritorijų direkcijų metines veiklos ataskaitas ir pagal tai apibūdinti jų būklę.
4. Įvertinti Lietuvos saugomų teritorijų būklę ir galimą plėtrą Biržų regioninio parko pavyzdžiu.
5. Išsiaiškinti gyventojų požiūrį į Biržų RP, kaip į saugomą teritoriją.

Darbo objektas. Vertindami Lietuvos saugomas teritorijas, analizuosime Lietuvos saugomų teritorijų sistemą, jos būklę ir plėtros galimybes. Pateiksime Biržų RP veiklos analizę.

Darbo dalykas. Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys saugomų teritorijų principus, metinės saugomų teritorijų direkcijų ataskaitos, Biržų RP praktinės veiklos analizė, mokslinė literatūra.

Darbo šaltiniai. Pasirinktos temos visapusiškam atskleidimui analizuosime nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, Lietuvos, Latvijos ir Estijos saugomų teritorijų patirtį, remsimės Biržų RP veiklos analize. Mokslinės literatūros šia tema nėra daug. Kol kas nėra atliktos išsamios saugomų teritorijų svarbos ir naudos analizės, jų būklės įvertinimo. Atsižvelgiant į tai, kad saugomų teritorijų tikslas yra išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), naudosimės gamtos mokslų literatūra ir analize.

Darbo metodai.

1. Saugomų teritorijų sistemos būklės ir plėtros įvertinimas:
 - Literatūros analizė siekiant išsiaiškinti saugomų teritorijų sistemos raidą Lietuvoje.

- Lyginamuoju aspektu apžvelgti Latvijos ir Estijos saugomų teritorijų principus.
 - Saugomų teritorijų direktorių metinių ataskaitų peržiūra.
 - Susipažinimas su saugomų teritorijų planavimo dokumentais.
2. Biržų RP būklės ir plėtros įvertinimas, lyginant su kitomis saugomomis teritorijomis, kuris bus atliekamas:
- Susipažįstant ir įvertinant esamas direktorijos problemas.
 - Anketavimo metodu bus išsiaiškinta, ką mano apie Biržų RP vietos gyventojai.

Magistrinio darbo etapai. Darbo struktūrą sąlygojo pasirinktos temos nagrinėjimo aspektai bei iškelti uždaviniai. Magistro darbas susideda iš įvado, dėstomosios dalies, suskirstytos į du skyrius su poskyriais bei išvadų ir pasiūlymų. Darbo pabaigoje pateikiami priedai, panaudotos literatūros sąrašas ir trumpa darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ RAIDA IR REGLAMENTAVIMAS

Spartus pramonės augimas, gamtinių išteklių naudojimas parodė, kaip greitai gali būti sutrikdyta gamtinė pusiausvyra, kokią neigiamą reikšmę tai gali turėti visai gyvybei. Visa tai greitai suprato sparčiai besivystančios šalys, kurios buvo priverstos galvoti ir apie gamtos išsaugojimą. Pradėtos kurti įvairios tarptautinės organizacijos, jų iniciatyva kuriami svarbūs teisiniai dokumentai, kurie šiuo metu įgavo dar didesnę prasmę įgyvendinant gamtos apsaugos politiką visame pasaulyje. Šalys, įstojusios į Europos Sąjungą (toliau – ES) turi įgyvendinti ir gamtosauginius apribojimus.

Didesnių teritorijų apsaugai pradėtos kurti saugomos teritorijos¹. Šiuo metu pasaulyje yra virš 100 000 saugomų teritorijų, kurios užima apie 11,5 proc. žemės paviršiaus ir 0,5 proc. vandens paviršiaus. 90 proc. saugomų teritorijų įkurta per praėjusius paskutinius 40 metų. Pasaulyje pirmasis nacionalinis parkas buvo įkurtas 1872m. Jungtinėse Amerikos valstijose, o šiuo metu Europoje yra 43000 saugomų teritorijų².

1.1. Tarptautiniai teisės aktai ir jų įtaka Lietuvos saugomų teritorijų sistemai

Nors įvairių šalių saugomų teritorijų sistemos skiriasi, jos daug kuo ir panašios. 1994 m. Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (toliau – IUCN) savo Generalinėje Asamblėjoje patvirtino 6 saugomų teritorijų kategorijas pagal teritorijų tvarkymo principus ir apibrėžimą. Pagal IUCN saugomos teritorijos – tai sausumos ar jūros vietovės, įsteigtos saugoti biologinę įvairovę, gamtinius ir su jais susijusius kultūrinius išteklius bei tvarkomos teisiškai numatytais ar kitokiomis priemonėmis.

IUCN išskyrė šias saugomų teritorijų kategorijas:

I kategorija. Rezervatai. Jie steigiami ir tvarkomi mokslo poreikiams tenkinti ir laukinės gamtos apsaugai (šiuo metu sudaro 34 proc. visų saugomų teritorijų Europoje);

II kategorija. Nacionaliniai parkai. Jie steigiami ir tvarkomi ekosistemų apsaugai ir rekreacijos plėtrai (užima 15 proc. visų saugomų teritorijų Europoje);

III kategorija. Gamtos paminklai. Jie steigiami konkrečių gamtos elementų apsaugai ir tvarkymui;

¹ Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka). Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 63-1188; 2001, Nr. 108-3902.

² <http://www.iucn.org/themes/wcpa/wpc2003/english/outputs/un.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-11.

IV kategorija. Buveinių ir rūšių vietovės arba gamtiniai draustiniai, kurių išsaugojimui reikalingas gamtos tvarkymas;

V kategorija. Saugomos kraštovaizdžio ar jūros akvatorijos vietovės. Jos steigiamos kraštovaizdžiui išsaugoti ir rekreacijai vystyti (sudaro 32 proc. visų saugomų teritorijų Europoje);

VI kategorija. Tvarkomos gamtos išteklių vietovės. Jos steigiamos subalansuotam gamtos išteklių naudojimui ir apsaugai.

Lietuva, įstojusi į ES, kartu įsipareigojo laikytis ES teisės aktų reikalavimų, įgyvendinti ES aplinkos apsaugos politiką. Biologinės įvairovės apsaugą reglamentuojantys dokumentai yra vieni iš svarbiausių siekiant išsaugoti natūralią ir švarią aplinką.

Lietuva yra ratifikavusi tarptautinių susitarimų, todėl saugomų teritorijų apsauga tapo dar svarbesnė (1 lentelė). Lietuvoje pasaulio paveldo teritorijų statusą turi 4 saugomos teritorijos, 5 – šlapžemių svarbos, 3 teritorijos priklauso Baltijos jūros saugomų teritorijų sistemai.

1 lentelė. Tarptautinės svarbos saugomos teritorijos Lietuvoje

Pasaulio paveldo teritorijos, (UNESCO, 1972)	Tarptautinės svarbos šlapžemės, (Ramsar, 1971)	Baltijos jūros saugomų teritorijų sistema, (HELCOM, 1974)
Vilniaus senamiestis (1994 m.)	Čepkelių valstybinis rezervatas (1993 m.)	Kuršių nerijos nacionalinis parkas (1994 m.)
Kuršių nerijos nacionalinis parkas (2000 m.)	Kamanų valstybinis rezervatas (1993 m.)	Pajūrio regioninis parkas (1994 m.)
Valstybinis Kernavės kultūrinis rezervatas (2004 m.)	Viešvilės valstybinis rezervatas (1993 m.)	Nemuno deltos regioninis parkas (1994 m.)
Struvės geodezinis lankas (2005 m.)	Žuvinto biosferos rezervatas (1993 m.)	
Trakų istorinis nacionalinis parkas (pateikta paraiška)	Nemuno deltos regioninis parkas (1993 m.)	

Biologinės įvairovės konvencija³ Lietuvai taikoma nuo 1995 metų. Šio tarptautinio teisės akto tikslas – išsaugoti planetos biologinę įvairovę. Taip pat ši konvencija reikalauja, kad šalys sukurtų nacionalines biologinės įvairovės išsaugojimo strategijas.

Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija buvo priimta UNESCO (Jungtinių Tautų mokymo, mokslo ir kultūros organizacija) 1972 m. lapkričio 16 d. Generalinėje

³ Biologinės įvairovės konvencija // Valstybės Žinios. 1995, Nr. 69-1662.

konferencijoje⁴. Ši konvencija rūpinasi teritorijomis, kurios svarbios viso Pasaulio mastu, saugo ypač didelę reikšmę turinčias gamtines, kultūrinės vertybes. Iki 2005 m. ją buvo pasirašiusios 181 šalis. Lietuvoje už šios konvencijos įgyvendinimą atsakinga Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir jai pavaldus Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija bei jai pavaldi Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (toliau – VSTT)⁵.

Konvencija dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių buvo pasirašyta Ramsaro mieste (Iranas). Vienas iš pagrindinių šios konvencijos tikslų – apsaugoti pelkių, vandens paukščius. Šią konvenciją šiuo metu pasirašiusios 147 šalys, tarp jų ir Lietuva.

Migruojančių laukinių gyvūnų apsaugos konvenciją Lietuva pasirašė 2001 m. Jos tikslas – apsaugoti migruojančius sausumos ir jūros gyvūnus bei jų migravimo kelius.

Lietuva 1994 m. pasirašė, o 1996 m. ratifikavo Europos laukinės gamtos ir natūralių buveinių apsaugos konvenciją (sutrumpintai – Berno konvencija), kuri siekia užtikrinti nykstančios bioįvairovės rūšių, natūralios gamtos apsaugą.

Nykstančių gyvūnų ir augalų tarptautinės prekybos konvenciją (sutrumpintai – Vašingtono, labiau žinoma CITES vardu) Lietuva pasirašė 2001 m. Ši konvencija reguliuoja retų, nykstančių gyvūnų, augalų, iš jų padarytų dirbinių ar jų dalių prekybą⁶.

1.1.1. Natura 2000 tinklas Lietuvoje

Natura 2000 tinklas – svarbiausias tinklas, kuriantis ir jungiantis naujas ES valstybių saugomas teritorijas. Šis tinklas skirtas visos ES mastu retų ar nykstančių gyvūnų bei augalų rūšių ir gamtinių buveinių apsaugai. Natura 2000 tinklo pagrindinės ir svarbiausios direktyvos – Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB) ir Tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (79/409/EEB)⁷. Šios gamtosauginės direktyvos sudaro Natura 2000 tinklą, kurio tikslas – iki 2010 sustabdyti biologinės įvairovės nykimą. Lietuva, tapusi ES nare, įsipareigojo įgyvendinti šias direktyvas⁸.

Tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (79/409/EEB) priimta 1979 m. balandžio 2 d. Sutrumpintai dar vadinama Paukščių direktyva. Tai viena seniausių gamtos apsaugą reglamentuojančių direktyvų. Ši direktyva nustato laukinių paukščių rūšių, jų buveinių apsaugą valstybėse narėse, numato paukščių apsaugai svarbių teritorijų steigimą. Svarbiausios nuostatos pateiktos direktyvos prieduose:

⁴ Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija // Valstybės Žinios. 1997, Nr. 19-411

⁵ Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė. 2006. P. 328.

⁶ Raudonikis L. Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. Vilnius: Lututė. 2004. P. 468.

⁷ <http://eur-lex.europa.eu>; prisijungimo laikas: 2006-09-15.

⁸ Mierauskas P. Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir Natura 2000 teritorijų tvarkymas. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2000. P. 32.

- I priedas. Paukščių rūšys, kurioms reikalinga apsauga. Šioms rūšims gali būti steigiamos Paukščių apsaugai svarbios teritorijos. Įrašytos 194 paukščių rūšys, Lietuvoje aptinkamos 47 rūšys.
- II priedas reglamentuoja paukščių medžioklę. Antroje priedo dalyje išvardintas paukščių rūšis draudžiama medžioti.
- III priedas. Šiame priede nurodytos paukščių rūšys, kurias galima pardavinėti su tam tikromis sąlygomis.
- IV priedas. Išvardinti draudžiami paukščių medžioklės būdai ir priemonės.
- V priedas. Aprašomi pagrindiniai darbai, kurie reikalingi tinkamai įgyvendinti direktyvos tikslus.

Norint steigti paukščių apsaugai svarbias teritorijas, reikia vadovautis tam tikrais kriterijais, kurie nustato, ar teritorija gali būti steigiama paukščiams. Šie kriterijai patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. 22 „Dėl Paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 12-364). Pagal Paukščių direktyvos reikalavimus, siūloma įsteigti 90 paukščių apsaugai svarbių teritorijų. 2004 m. buvo 39 paukščių apsaugai svarbios teritorijos, kurios užėmė 5,12 proc. šalies teritorijos.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimu Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“ (Žin., 2004, Nr. 55-1899) buvo patvirtintos paukščių apsaugos svarbios teritorijos. Jų sąrašas paskutinį kartą papildytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu. Nr. 819 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimo Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“ pakeitimo“ (Žin., 2006, Nr. 92-3635). Šiuo metu Lietuvoje yra 77 paukščių apsaugai svarbios teritorijos, tai sudaro apie 8 proc. visos Lietuvos teritorijos.

Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB). Trumpinant dar vadinama Buveinių direktyva. Ši direktyva priimta 1992 m. gegužės 21 d., siekiant apsaugoti įvairius buveinių tipus, gyvūnų bei augalų rūšis, kurios tapo retos ES šalyse, taip pat užtikrinti tokių buveinių gerą apsaugos būklę. Tai nustatoma, remiantis gyvūnų ir augalų rūšių populiacijų kaita, rūšių ir buveinių natūralaus paplitimo tendencijomis bei šių rodiklių procentiniu santykiu, lyginant su visos Europos gyvūnų ir augalų rūšių gausumu bei paplitimo plotu ir pan. Direktyva numato 200 retų ir sparčiai nykstančių Europos buveinių apsaugą bei jų įtraukimą į Natura 2000 tinklą. Lietuvoje aptinkami 55 europinės svarbos gamtinių buveinių tipai.

Direktyvos reikalavimai išdėstyti jos prieduose:

I priedas. Išvardintos buveinės, kurias reikia saugoti bei steigti saugomas teritorijas jų apsaugai užtikrinti – buveinių apsaugai svarbios teritorijos;

II priedas. Gyvūnų ir augalų rūšių, kurias reikia ypač saugoti ir steigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas, sąrašas;

III priedas. Išvardinti kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatoma, ar ta teritorija gali būti steigiama kaip saugoma teritorija buveinių apsaugai;

IV priedas. Gyvūnų ir augalų rūšys, kurias draudžiama naikinti ar pažeisti jų buveinės visoje šalies teritorijoje;

V priedas. Šiame priede išvardintos gyvūnų ir augalų rūšys, kurioms galima taikyti reguliavimo priemonės;

VI priedas. Nurodyti draudžiami gyvūnų medžioklės būdai ir priemonės.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. D1-302 „Dėl Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr.105-3908) patvirtintos gamtinių buveinių apsaugai svarbios teritorijos. Jų sąrašas papildytas 2006 m., ir šiuo metu gamtinių buveinių sąrašą sudaro 299 buveinės⁹ (iki 2005 m. gruodžio 1 d. buvo 266 buveinės, kurios sudarė 9,94 proc. šalies teritorijos).

Buveinės nustatomas pagal tam tikrus kriterijus, joms apibūdinti ir nustatyti yra sudarytas ES Buveinių interpretavimo vadovas (EUR 25), kuris patvirtintas Buveinių komiteto 2002 m. kovo 14 d. ir papildytas 2003 m. spalio 14 d. Šiuo vadovu valstybės narės vadovaujasi leisdamos nacionalinius buveinių vadovus.

Lietuva išsaugojo tokią biologinę įvairovę, natūralią aplinką, kurios Europoje beveik nebėra. Todėl galime didžiuotis, turėdami įvairių tipų buveines, kurios kitose Europos šalyse iš viso neaptinkamos. Vienos iš jų – gipso karsto ežerai, kurie taip pat įtraukti, į buveinių sąrašus, nes šios buveinės aptinkamos tik šiaurės Lietuvoje bei Latvijos pietuose.

Šiuo metu paukščių ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos užima apie 12 proc. šalies teritorijos¹⁰.

Kiekviena šalis sukuria savo sistemą, kuri padėtų nuolat stebėti buveinių ir gyvūnų bei augalų rūšių būklę. Lietuvoje Natura 2000 stebėjimas, būklės vertinimas yra Valstybinės aplinkos monitoringo 2005-2010 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo

⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 6 d. įsakymas Nr. D1-518 „Dėl aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymo Nr. D1-302 „Dėl Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 124-4709

¹⁰ Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė. 2006. P. 328.

2005-2010 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 19-608) dalis. Naujos saugomos teritorijos neturi direkčių, todėl jų apsauga, būklės stebėjimas, monitoringas yra priskirti saugomų teritorijų direkcijoms.

Europos Komisijai Lietuva turi teikti ataskaitas apie Laukinių paukščių apsaugos direktyvos įgyvendinimą kas 3 metai, apie Natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos direktyvos įgyvendinimą – kas 6 metai. Visi šie reikalavimai labai svarbūs, siekiant sustabdyti biologinės įvairovės nykimą bei užtikrinti kryptingą darnaus vystymosi etapą.

1.2. Kertinės miško buveinės

Tarptautiniuose dokumentuose (Tarptautinė biologinės įvairovės konvencija ir kt.), kuriuos ratifikavo Lietuva, didelis dėmesys skirtas miškų, jų biologinės įvairovės apsaugai, kaip svarbiam darnaus vystymosi procesui palaikyti.

Kertinių miško buveinių (toliau – KMB) inventorizacijos metodas plačiai naudotas Šiaurės ir Baltijos šalyse. Švedijoje buvo sukurta KMB koncepcija ir metodika. KMB inventorizacija Švedijoje sėkmingai vyko 1993-1998 m. ir 2001-2003 m. 1998-2002 m. KMB inventorizacija atlikta visuose Estijos miškuose, o 1997-2002 m. – valstybiniuose Latvijos miškuose. Panaši inventorizacija 1998-2003 m. atlikta Suomijoje, pradėta 1997 m. Norvegijoje bei 2000 m. Danijoje. KMB inventorizacijos koncepcija buvo pristatyta Rusijoje ir Ukrainoje. Per paskutinius 15 metų, taikant šią metodiką, inventorizuota apie 40 mln. ha miško, daugiausia Švedijoje ir Suomijoje¹¹.

KMB yra tarptautiniu mastu pripažintos Ypatingos apsauginės vertės miškų (High Conservation Value Forests – HCVF angl.) koncepcijos dalis.

KMB inventorizacijos rezultatai ypač naudingi, atrenkant pagal Buveinių direktyvą išskiriamas teritorijas, nes KMB rūšys yra retos, ne visur aptinkamos, nykstančios visoje Europoje ir kai kurios įrašytos į Buveinių direktyvos II priedą. Tai palengvina Natura 2000 teritorijų paiešką, paieškos rezultatai tampa tikslesni.

Potencialios kertinės miško buveinės (toliau – PKMB) – teritorija, kuri per kelis dešimtmečius taps kertine miško buveine, jeigu bus tvarkoma siekiant palaikyti ir gausinti biologinę įvairovę. PKMB gali būti naudingos kaip teritorijos, pagerinsiančios miško biologinę įvairovę ateityje.

¹¹ Anderson L., Kriukelis R. ir S.Skuja: Kertinių miško buveinių inventorizacija Lietuvoje. Kaunas: VĮ Valstybinis miškotvarkos institutas ir Östra Götaland Regioninė miškų valdyba, Linköping. 2005. P. 212.

2007 - 2013 m. Kaimo plėtros programos projekte jau yra numatytos kompensacinės priemonės tiems, kurių žemės plotai patenka į KMB ribas. Šiuo metu tokių priemonių kol kas nėra¹².

Griežtos ir užtikrintos apsaugos KMB nėra net Švedijoje, vienoje iš KMB steigimo pradininkių. Galimas KMB teisinis statusas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. KMB alternatyvos ir apsaugos būdai

Alternatyva	Apsaugos būdai
1. (P)KMB neturės specialaus teisinio statuso	(P)KMB yra kokybinė medyno charakteristika ir jos apsaugą reguliuoja jau veikiantys teisės aktai. miškų sertifikavimas. Esančiose Natura 2000 teritorijose taip pat tvarkyti ir saugoti KMB. Steigiamos naujos saugomos teritorijos didelės koncentracijos vietose, kur yra KMB.
2. (P)KMB turi specialų teisinį statusą	KMB nuostatų įdiegimas susijusiuose teisiniuose aktuose. Nauja saugomų teritorijų kategorija, nuostatų įdiegimas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme ir kituose susijusiuose teisės aktuose
1 ir 2 alternatyvos naudojamos kartu.	Planuojant kirtimus ar kitokią ūkinę veiklą, turėtų būti taikoma (P)KMB apsaugos pirmenybė. Atsakingi galėtų būti: VSTT (regionuose – saugomų teritorijų direkcijos) arba Generalinė miškų urėdija prie Aplinkos ministerijos (regionuose – valstybinės miškų urėdijos). Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija prie Aplinkos ministerijos turėtų būti atsakinga už ūkinės veiklos kontrolę (P)KMB. Savanoriška apsauga, įskaitant miškų sertifikavimą. Kompensacija už ūkinės veiklos apribojimus ir/arba draudimus
	Informacija apie (P)KMB turėtų būti laisvai prieinama visuomenei

KMB inventorizacijos pabaiga sutapo su miškų sertifikavimo valstybinėse miškų urėdijose pabaiga. Savanoriškas miškų sertifikavimas ypatingai pabrėžia biologinės įvairovės išsaugojimo ir palaikymo svarbą, ypač turtingose teritorijose, tokiose kaip KMB. Šiuo metu visos miškų urėdijos yra sertifikuotos. Daugelį KMB miškų urėdijos saugo savanoriškai, siekdamos atitikti sertifikavimo standartus saugoti ne mažiau kaip 5 % biologiškai vertingų miškų.

¹² http://www.zum.lt/min/failai/2006_11_07_KPP_priemones2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-15.

Valstybiniuose miškuose KMB inventorizacijos metu yra saugomos atrinktos galimos KMB ir jau inventorizuotos KMB bei PKMB. Lietuvoje geru ūkininkavimo miškuose pavyzdžiu galėtų būti UAB „Stora Enso miškas“, kuri savanoriškai yra įsipareigojusi nepirkti medienos, jei ji tiekama iš KMB. Latvijoje toks pavyzdys yra valstybinė akcinė bendrovė „Latvijas valsts meži“, kuri pagal sutartį su Latvijos valstybine miškų tarnyba saugo visas inventorizuotas KMB ir PKMB valstybiniuose miškuose.

Privačių miškų savininkai turėtų nemokamai gauti informaciją apie jų valdose nustatytas KMB valstybinėje miškų urėdijose arba valstybiniuose parkuose. Apie KMB turėtų būti teikiama daugiau informacijos įvairiuose informacijos šaltiniuose. Kuo greičiau šios teritorijos turėtų būti saugomos pagal visus reikalavimus, kurie užtikrintų šių mažų, bet svarbių teritorijų apsaugą. Reikia jungti į didesnes teritorijas, o jei tai sunku padaryti – įsteigti naujų saugomų teritorijų statusą.

1.3. Lietuvos saugomų teritorijų sistemos raida

Urbanizacijos plėtra, ūkinės veiklos plėtimasis į atokiausius kampelius, natūralių kraštovaizdžio elementų mažėjimas parodė, kaip šie procesai neigiamai paveikia visą aplinkos būklę. Tai matoma visame pasaulyje. Pirmaujančios valstybės taip pat ieško būdų, kaip atkurti pažeistus gamtos plotus. Norint išsaugoti, reikia saugoti dar nepažeistas teritorijas, įkurti saugomas teritorijas, priimti atitinkamus teisės aktus. Neužtenka saugoti tik atskirus objektus, todėl buvo pradėta kurti didesnes teritorijas.

Lietuvos saugomų teritorijų tinklas turėjo prisitaikyti prie vis naujų ir kintančių aplinkos ir visuomenės sąlygų, todėl daug kartų keitėsi ir pats tinklas, ir požiūris į saugomas teritorijas. Lietuvos saugomų teritorijų tinklo istorijoje gali būti išskirti 6 svarbūs laikotarpiai – senasis baltiškasis, feodalinis, tarpukario Lietuvos, ankstyvojo sovietmečio, vėlyvojo sovietmečio ir dabartinis¹³. Šie laikotarpiai glaudžiai susiję su visos visuomenės raida, istoriniais įvykiais.

Senasis baltiškasis laikotarpis. Apie šį laikotarpį yra išlikę labai mažai žinių. Tai senųjų baltų santykiai su gamta, jos garbinimas. Todėl pirmoji saugomų teritorijų kūrimo tradicija buvo sakralinė, susijusi su gamtameldyste. Žmonės saugojo senus medžius, ypač ažuolus, laikė juos šventais, taip pat senas girias, didelius akmenis. Kai kur net nebuvo galima vaikščioti. Lyginant su dabartine sistema, šie objektai atitiktų gamtos paminklų, rezervatų statusą.

Po ilgų tyrimų buvo atskleista, ir kiek, ir ką saugojo baltai. Tai 40 girių ir miškelių (nuo 5 iki 1500 ha ploto), per 500 giraičių, daugiau nei 100 medžių (ąžuolų, liepų, pušų), apie

¹³ Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt. Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė. 2006. P. 328.

100 laukų, apie 200 kalnų (alkakalnių, dievkalnių, perkūnkalnių, aušrakalnių, saulėkalnių, kupoliakalnių, šatrijų ir kt.), apie 20 daubų ir olių, apie 500 akmenų, apie 100 ežerų ir balų, 10 pelkių, apie 150 šaltinių, 50 upių ir upelių bei 9 salos¹⁴. Taigi matome pirmąsias saugomų objektų ir teritorijų užuomazgas.

Kadangi pirmieji saugomi objektai buvo susiję su pagonybe. XIV a. priėmus krikščionybę, į juos buvo žiūrima neigiamai ir net pradėta naikinti.

Feodaliniu laikotarpiu keitėsi požiūris į aplinką, dar didesnis dėmesys skiriamas medžiojamosios faunos apsaugai. Buvo numatomos ypač griežtos nuobaudos už vienu pirmųjų gamtosauginių reikalavimų nesilaikymą. Šių gamtos išteklių naudojimą reglamentavo Kazimiero teisinys (1468 m.) ir Pirmojo Lietuvos statuto (1529 m.) devintasis skyrius „Apie medžioklės plotus, girias, avilių medžius, ežerus, bebrynus, apynynus ir sakalų lizdus“. Didžiausia nuobauda buvo mirties bausmė.

Sustiprėjo girių, žvėrių, paukščių, žuvų ir kitų gamtos išteklių apsauga. Tam turėjo reikšmės kunigaikščių paskelbimas, kad tai jų nuosavybė ir kad tik jie gali medžioti. Taip pradėjo kurtis vadinamosios medžioklės. Šiose vietose kitokia veikla buvo uždrausta, medžioti galėjo tik stambieji feodalai. Dažniausiai vietos buvo pasirinktos pagal didesnius miško masyvus. Dabartiniu metu šias teritorijas būtų galima sulyginti su atkuriamojo prioriteto saugomomis teritorijomis. Detalesnė medžioklių tinklo analizė nėra atlikta.

Tarpukario Lietuvos laikotarpis. Tai labai svarbus laikotarpis, nes naujos aplinkosaugos idėjos, kurios būdingos XX amžiui, pasiekė ir Lietuvą. Didelė reikšmė jau skiriama gamtinei ir kultūrinei įvairovei, retiems objektams, jų išsaugojimui. Šias idėjas perėmė ir jomis vadovavosi tokios asmenybės kaip T. Ivanauskas, P. Matulionis, J. Tumas-Vaižgantas ir kt., kurie savo darbais prisidėjo prie aplinkosaugos kūrimo Lietuvoje. Pirmą kartą paminėtos specialios saugomos teritorijos, rezervatai ir tautos (nacionaliniai) parkai.

Pirmuosius rezervatus, kuriuose turi būti išsaugota gamta, 1921 m. pasiūlė T. Ivanauskas:

- Rūdninkų ir Gudų girios,
- Kazlų Rūdos miškas,
- Šepetos pelkė,
- Marvelės slėnis,
- Nemuno sala Kaune.

To meto spaudoje pasirodė publikacijos dėl Punios šilo ir Anykščių šilelio tautos (nacionalinių) parkų kūrimo. Didžiausią iniciatyvą tam rodė J. Tumas-Vaižgantas. Taip pat aktyviai buvo diskutuojama dėl Labanoro girios, Žuvinto ežero paskelbimo saugomomis teritorijomis. Svarbi šiais klausimais buvo visos mokslo inteligentijos nuomonė, kuri taip pat tam pritarė. Pirmosios teritorijos,

¹⁴Ten pat.

kuriose mokslo inteligentijos pastangomis buvo bandyta taikyti rezervatinį režimą, atsirado ketvirtojo dešimtmečio antrojoje pusėje, kuomet buvo paskelbtos teritorijos, kuriose pritaikytas rezervatinis režimas, tačiau jos buvo nepatvirtintos:

- Žuvinto (1 000 ha),
- Kiauneliškio (600 ha),
- Kamšos (120 ha).

Susidomėjimą kėlė ir vertingi liaudies urbanistinės kultūros kompleksai, kuriuos siūlė įtraukti architektai A. Mošinskis ir J. Getneris.

Jei ne Vilniaus S. Batoro universiteto mokslininkai gamtininkai, saugomos teritorijos aplink Vilniaus kraštą būtų įkurtos žymiai vėliau. Draustinių apribojimai įvesti Kalnų parkui, Žaliesiems ežerams ir Rūdninkų giriai, paskelbtas pirmasis ornitologinis (Svirkų ežeras) ir botaninis (Alių pelkė) draustiniai, saugomų objektų statusas nustatytas idomiausiems Vilniaus krašto akmenims ir Šeškinės ozui.

Ankstyvasis sovietmetis (1940 – 1960 m. laikotarpis). Reikšmingas įvykis – priimtas pirmasis Lietuvoje Kultūros paminklų įstatymas. Tai sunkus laikotarpis besikuriančiai Lietuvos saugomų teritorijų sistemai, nes aplinkos apsaugos politika buvo veikiama Sovietų Sąjungos idėjų, buvo suvaržytas savarankiškumas.

1946 m. vasario 5 d. tuometinės Vyriausybės (Liaudies Komisarų Tarybos) nutarimu buvo įkurtas Žuvinto rezervatas beveik 3,2 tūkst. ha plote. Žuvintas buvo pirmasis oficialus rezervatas su aiškiais gamtos apsaugos tikslais.

1943 m. buvo išskirti pirmieji 8 gamtiniai draustiniai (bendras plotas – 17,8 tūkst. ha):

- Punios šilo gamtinis,
- Metelių paukščių,
- Kiauneliškio kurtinių,
- Vidzgirio maumedžių,
- Ratnyčios šernų ir briedžių,
- Žagarės girios elnių ir šernų,
- Padauguvio šernų,
- Žaliosios girios briedžių.

1948 m. draustiniai buvo pertvarkyti – tapo medžioklės rezervatais arba buvo panaikinti. Tuo metu buvo įsteigta 13 medžioklės rezervatų, įkurtos naujos reikšmingos saugomos teritorijos: Kuršių nerija, Gudų giria (Čepkeliai), Užvinčių (Ažvinčių), Dubravos ir Šešuolių girios (bendras plotas – 94,5 tūkst. ha).

1951 m. atliekant rezervatų reformą, visi Lietuvos medžioklės rezervatai buvo panaikinti. Jų vietoje įkurti medžioklės ūkiai.

1954 m. buvo sukurtas platus medžioklės draustinių tinklas, kurių buvo 149 (apie 300 tūkst. ha). Šių teritorijų tikslas – atkurti medžioklės išteklius, todėl teritorijų apsaugos statusas buvo nustatytas tam tikram laikotarpiui (10 m.).

Kultūros paveldo apsaugos būkle susirūpinta 1958 m. Inventorizuota nemažai parkų, dvarų. 194 parkai (beveik 2,3 tūkst. ha) buvo paskelbti saugomais valstybės.

Šiuo laikotarpiu didžiausias dėmesys buvo skiriamas ne teritorijoms, kurios vertingos gamtiniu požiūriu, bet siekiama išlaikyti ir didinti medžioklės mastus.

Vėlyvasis sovietmetis svarbus dabartiniam Lietuvos saugomų teritorijų tinklui. Pradėti rengti pirmieji saugomų teritorijų planavimo dokumentai, o 1959 m. priimtas pirmasis Gamtos apsaugos įstatymas. Tai pirmas ir labai svarbus dokumentas, reglamentuojantis kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugą, taip pat nustatantis saugomų teritorijų kategorijas. Remiantis šiuo įstatymu, Ministrų Taryba 1960 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 517 Lietuvoje įsteigė pirmąsias saugomas teritorijas – gamtinius ir kompleksinius draustinius, kurių tikslai buvo išsaugoti šių teritorijų vertybes. Įkurtos pirmosios 89 teritorijos, kurios užėmė 130 tūkst. ha (2 proc. šalies teritorijos). Tai 7 geologiniai, 15 botaninių, 6 ornitologiniai, 11 botaninių-zoologinių, 25 kraštovaizdžio (landšaftinių) ir 25 istoriniai (landšaftiniai-istoriniai) draustiniai. Jau tada didžiausias dėmesys buvo skiriamas Kuršių nerijai, Anykščių šileliui ir kt.

Pirmosios saugomos teritorijos paspartino vis naujų teritorijų steigimą. Toliau buvo kuriami specializuoti draustiniai (8 geologiniai, 10 botaninių, 32 botaniniai (spanguolynai), 2 ornitologiniai, 13 ichtiologinių, 3 zoologiniai (herpetologiniai), 1 botaninis-zoologinis, 13 kraštovaizdžio, 1 hidrogeologinis ir 3 hidrologiniai draustiniai). 1973 m. įkurtas Kamanų rezervatas, 1975 m. – Čepkelių rezervatas, Žuvinto rezervato plotas padidintas iki daugiau nei 5 tūkst. ha.

Kuriantis saugomoms teritorijoms, kiti, ypač kultūros paveldo objektai, taip pat buvo įtraukiami į saugomų objektų sąrašą, į kurią įrašyta architektūros (apie 1000), urbanistikos (62), istorijos (daugiau nei 1000), archeologijos (daugiau nei 3300) ir dailės (saugomi kraštovaizdžio objektai sudarė apie tūkstantį vienetų) paminklai. Domėjimąsi kultūra ir jos paminklais įprasmino Kernavės kultūrinis rezervatas-muziejus (įsteigtas 1989 m.).

Šiuo laikotarpiu dar nedrąsiai galvota apie reikšmingesnes saugomas teritorijas, kaip apie nacionalinius ar regioninius parkus. Dėka visuomenės veikėjų (Č. Kudaba, V. Gudelis, K. Eringis ir kt.) susidomėjimo, 1966 m. specialus režimas skirtas Kuršių nerijos kraštovaizdžio draustiniui. Vėliau šios unikalios vietos miškai paskelbti valstybiniu miško parku.

Pirmasis Lietuvos nacionalinis parkas įkurtas 1974 m. 30 tūkst. ha plote (tik trečdalyje siūlytos teritorijos) ir jam suteiktas Lietuvos TSR nacionalinio parko pavadinimas ir tik vėliau pavadintas Aukštaitijos nacionaliniu parku.

Saugomų teritorijų bendros sistemos pradininkas – geografas P. Kavaliauskas. Jo patirtis, pasiūlyta saugomų teritorijų struktūra davė pradžią dabartinei saugomų teritorijų sistemai. Numatyta steigti gamtos ir kraštovaizdžio parkus, kurie dabar vadinami nacionaliniais ir regioniniais parkais. Išskirti pagrindiniai tikslai, pagal kuriuos šios teritorijos turi atspindėti to krašto kultūrinę, konservacinę, rekreacinę reikšmę visos Lietuvos mastu. Pirmą kartą paminėti istoriniai nacionaliniai parkai.

Gamtos apsaugos komiteto užsakymu Vilniaus universiteto Kraštovarkos grupė, vadovaujama P. Kavaliausko, ir Botanikos institutas parengė ypač saugomų Lietuvos teritorijų perspektyvinę schemą. Ši schema numatė naujų saugomų teritorijų steigimą, jų plotų didinimą, naują saugomų teritorijų tinklą. Pirmoji saugomų teritorijų tinklo vystymo strategija 1986 m. buvo patvirtinta, kuri vėliau turėjo didžiulę reikšmę kuriant saugomas teritorijas.

Remiantis minėta strategija, Ministrų Taryba 1988 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 57 papildė saugomų teritorijų sąrašą 79 draustiniais (4 geologiniais, 7 botaniniais, 1 botaniniu-zoologiniu, 1 teriologiniu, 1 ornitologiniu, 4 entomologiniais, 17 kraštovaizdžio draustinių). Į sąrašą įtrauktos ir naujos draustinių rūšys, kurių iki tol nebuvo (16 geomorfologinių, 16 hidrografinių ir 12 pedologinių). Įsteigtų draustinių plotas siekė daugiau nei 27,5 tūkst. ha. 1984 m. buvo įkurtas pirmasis Pavilnių valstybinis gamtos parkas – regioninio parko prototipas.

1960-1985 m. šalia saugomų teritorijų sistemos svarbią vietą užėmė gamtos paminklai bei kiti gamtiniai kraštovaizdžio objektai. Paskelbtame gamtos paminklų sąrašė buvo akmenys, atodangos, karstinės įgriuvos, daubos (geologiniai objektai), šaltiniai (hidrogeologiniai objektai) ir medžiai (botaninių objektai). Iš viso 415 objektų.

1984-1989 m. buvo sukurtas gamtinio karkaso pagrindas. Gamtinis karkasas – vientisas gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklas, užtikrinantis ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą, gamtinius ryšius tarp saugomų teritorijų, kitų aplinkosaugai svarbių teritorijų ar buveinių, taip pat augalų ir gyvūnų migraciją¹⁵. Gamtinis karkasas – tai vientisas gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklas, jungiantis gamtinio pobūdžio:

- Saugomas teritorijas – rezervatus, draustinius, valstybinius parkus, atkuriamuosius ir genetinius sklypus, ekologines apsaugos zonas;
- Kitas ekologiškai svarbias vandenu, miškų, žemės ūkio, kitos paskirties teritorijas¹⁶.

Be plataus saugomų teritorijų tinklo kūrimosi, įteisintas ekologinės apsaugos prioriteto teritorijų tinklas, kurio tikslas – sukurti apsaugos zonas apie svarbių gamtinių kompleksų teritorijas (rezervatų ir vandens telkinių, kurortų, pakelių ir inžinerinių objektų). Medžioklės draustiniai pakeisti į vandens paukščių draustinius ir saugomas kurtinių tuokvietes (bendras

¹⁵ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3902.

¹⁶ www.vstt.lt; prisijungimo laikas: 2006-09-10.

plotas - 8,3 tūkst. ha) bei miškininkystei skirtas sėklinių medynų tinklas. Sunkiausiai sprendžiama vėlyvojo sovietmečio problema buvo ne saugomų teritorijų kūrimas, bet reikalingo apsaugos režimo užtikrinimas. Tai padaryti sekėsi daug sunkiau. Dėl to ypač kentėjo daugelis draustinių, kuriuose, nepaisant teisinės apsaugos, sudėtinga buvo garantuoti gamtos ar kultūros vertybių išsaugojimą.

Saugomos teritorijos 1990 - 2006 metais. Šis laikotarpis prasidėjo 1990 m., atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Pirmiausia buvo baigtas kurti Lietuvos nacionalinių parkų tinklas: įsteigti Kuršių nerijos, Dzūkijos, Žemaitijos ir Trakų istorinis nacionaliniai parkai bei Viešvilės gamtinis rezervatas. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. 1-2913 buvo įsteigti 29 regioniniai ir 1 istorinis regioninis parkas. Bendras šių teritorijų plotas – apie 360 tūkst. ha. Šio tinklo sukūrimas vienu teisės aktu tapo unikaliu reiškiniu viso Pasaulio mastu. Paskelbti nauji 128 valstybiniai draustiniai. Bendras plotas – daugiau nei 76,5 tūkst. ha. 1993 m. patvirtintos regioninių parkų funkcinio zonavimo schemas. Sudaryta saugomų teritorijų sistema atitiko Europos standartus. Taip pirmą kartą Lietuvoje buvo išplėsta saugomų teritorijų sistema.

Kuriant saugomų teritorijų sistemą, buvo bendradarbiaujama su įvairių sričių specialistais – P. Kavaliausku, E. Vaitkevičiumi, R. Kazlausku, G. Raščiu, R. Baškyte ir kt.

Įsteigus saugomas teritorijas, reikėjo sukurti teisinę bazę, kuri užtikrintų šių teritorijų apsaugą. 1993 m. priimtas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, 1994 m. priimtas Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571).

Saugomos teritorijos jau sudarė 11 proc. šalies teritorijos. Teisės aktų kūrimas, saugomų teritorijų ploto didėjimas užtikrino šių teritorijų apsaugos statusą, neleido žemės reformos laikotarpyje sunaikinti vertingiausių Lietuvos teritorijų.

1997 m. buvo įsteigtas Vilniaus pilių valstybinis kultūrinis rezervatas, kuriami vis nauji draustiniai, praplėsta kai kurių nacionalinių parkų teritorija, o savivaldybės taip pat pradėjo kurti draustinius, saugoti paveldo objektus.

Saugomų teritorijų apsaugos kontrolę, planavimą padėjo užtikrinti VSTT bei Saugomų teritorijų skyrius Kultūros ministerijoje. Saugomų teritorijų direkcijos taip pat atliko svarbų vaidmenį kontroliuojant ir stebint situaciją pačiose teritorijose. 1992 – 2002 m. saugomų teritorijų plotų kitimą matome 1 priede.

1998 m. rugsėjo 2 d. įkurta Lietuvos valstybinių parkų ir rezervatų asociacija, t. y., savarankiška, nesiekianti pelno, valstybinių parkų ir rezervatų direkcijas vienijanti organizacija.

Per 2002-2005 m. laikotarpį šalies saugomų teritorijų sistema papildyta Žuvinto biosferos rezervatu, 26 biosferos poligonais, Baltijos jūros talasologiniu draustiniu, 5 ornitologiniais, 2

botaniniais-zoologiniais draustiniais ir 3 atkuriamaisiais sklypais. Šioms teritorijoms suteiktas Natura 2000 teritorijų statusas. Nedidelėse teritorijose, kur būtina išsaugoti gamtinį kompleksą, kuriamos rezervatinės apyrbės. Joms nereikia atskirų direkčių.

Dabartinė saugomų teritorijų sistema yra pasiekusi aukščiausią lygį saugomų teritorijų kūrimosi raidoje (3 lentelė). Dabartinę Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro nacionaliniai, regioniniai parkai, rezervatai, rezervatinės apyrbės, draustiniai, biosferos poligonai ir rezervatai, atkuriamieji ir genetiniai sklypai, ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos, paveldo objektai.

Lyginant su 2003 m., 2004 m. šalies saugomų teritorijų plotas išaugo iki 2,6 proc.¹⁷, o 2005 m. išaugo 0,7 proc.¹⁸ Taigi šiuo metu saugomos teritorijos turi įvairesnį statusą ir užima apie 15 proc. bendro šalies ploto (2 priedas).

Kitas labai svarbus etapas – Natura 2000 tinklas Lietuvoje, kuris susijęs su ES bei jos direktyvomis, kurios numato paukščių ir buveinių apsaugą šalyse narėse. Šis tinklas praplėtė saugomų teritorijų sistemą, dėl to steigiamos vis naujos teritorijos apsaugoti paukščius bei buveines. Europos ekologinio tinklo Natura 2000 teritorijose yra draudžiama arba ribojama veikla, galinti turėti neigiamą poveikį saugomoms natūralioms buveinėms, rūšių buveinėms ir saugomoms augalų bei gyvūnų rūšims. Leidžiama tokia veikla, kuri užtikrina tinkamą buveinių ir augalų bei gyvūnų rūšių būklę. Veikla šiose teritorijose turi būti vykdoma atsižvelgiant į konkrečius buveinių tipus ar rūšis ir remiantis teritorijų planavimo dokumentais ir (ar) gamtotvarkos planais.

Dabartinė saugomų teritorijų sistema ir Natura 2000 teritorijos matomos žemėlapyje (3 priedas).

Nuo 1992 m. buvo sukurta ir pagrindinių teisės aktų bazė, į kurią vėliau buvo įkelti tarptautinių įsipareigojimų, ES teisės aktų reikalavimai. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys gamtos apsaugą Lietuvos Respublikoje:

- Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-75),
- Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (1993, Nr. 63-1188; 2001, Nr. 108-3902),
- Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 96-1872; 2001, Nr. 35-1161),
- Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 1995, Nr. 107-2391; 2004, Nr. 21-617),
- Lietuvos Respublikos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105),

¹⁷ Aplinkos būklė. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2004.

¹⁸ www.am.lt; prisijungimo laikas: 2006-08-22.

- Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas (Žin., 1997, Nr. 108-2726; 2001, Nr. 110-3988),
- Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 60-1944).

Lietuvoje sukurta lanksti saugomų teritorijų sistema, leidžianti papildyti ją naujomis teritorijomis ir įtraukti jas į bendrą sistemą. Tai ypač svarbu šiuo laikotarpiu, kuomet steigiamos vis naujos saugomos teritorijos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo kompleksus bei objektus (vertybes), biologinę įvairovę, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui ir gamtos ištekliams atkurti.

3 lentelė. Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys

Saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Rezervatai	Gamtiniai	
		Kultūriniai	
	Draustiniai	Gamtiniai	geologiniai, geomorfologiniai, pedologiniai, hidrografiniai, telmologiniai, talasologiniai, botaniniai, zoologiniai, botaniniai-zoologiniai, genetiniai
		Kultūriniai	archeologiniai, istoriniai, etnokultūriniai, urbanistiniai/ architektūriniai
		Kompleksiniai	kraštovaizdžio, kartografiniai
	Paveldo objektai/ paminklai	Gamtos paveldo	geologiniai, geomorfologiniai, hidrografiniai, hidrogeologiniai, botaniniai, zoologiniai
Kultūros paveldo		archeologiniai, mitologiniai/istoriniai, memorialiniai, architektūriniai/inžineriniai, dailės	
Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos	Ekologinės apsaugos zonos	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bendrosios ekologinės apsaugos</i> (miestų ir kurortų, pajūrio ir laukų, požeminių vandenių (vandenviečių) paviršinio vandens telkinių, agrarinių takoskyrų, intensyvaus karsto apsaugos); • <i>Buferinės apsaugos</i> (valstybinių parkų, rezervatų ir draustinių, paveldo objektų apsaugos); • <i>Fizinės apsaugos</i> (paveldo objektų, valstybinio geodezinio pagrindo punktų, elektros linijų, dujotiekių ir naftotiekių, ryšių linijų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • <i>Regimosios (vizualinės) apsaugos</i> (paveldo objektų, astronomijos observatorijų, aerodromų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • <i>Sanitarinės apsaugos</i> (gamybinių ir komunalinių objektų, žemės ūkio įmonių bei kitų ūkio ir infrastruktūros objektų apsaugos); 	
Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos	Atkuriamieji sklypai	Uogynų, grybų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynų, požeminio vandens, kt. atsinaujinančių ištekliams atkurti	
	Genetiniai sklypai	Sėkliniams medynams ir kt. rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti	
Kompleksinės saugomos teritorijos	Valstybiniai parkai	nacionaliniai	istoriniai nacionaliniai
		regioniniai	istoriniai regioniniai
	Biosferos monitoringo teritorijos	biosferos rezervatai	
		biosferos poligonai	

Pastaba. Tamsiau pažymėtos svarbiausios saugomų teritorijų kategorijos, sudarančios ypač saugomų teritorijų sistemą.

Šaltinis: www.vstt.lt; prisijungimo laikas: 2006-09-04

1.4. Saugomų teritorijų valdymas Lietuvoje

Saugomų teritorijų steigimo procesą sudaro šie pagrindiniai veiksmai: sprendimo dėl vietovės ar objekto paskelbimo saugomu, priėmimas, kuris pagrįstas moksliniais darbais, saugomos teritorijos ribų nustatymas ir teisės akto, kuris reglamentuoja tam tikrą veiklą toje teritorijoje, priėmimas¹⁹.

Saugomų teritorijų steigimas ir ribų nustatymas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme:

- Valstybinius rezervatus bei valstybinius parkus steigia ir jų statusą keičia, valstybinių rezervatų ir nacionalinių parkų ribas nustato ir keičia Seimas Vyriausybės teikimu. Steigiant regioninius parkus, Seimui pateikiami regioninių parkų ribų planų projektai;
- Rezervatines apyrbes, valstybinius draustinius, biosferos rezervatus steigia ir šių saugomų teritorijų tipus keičia, jų ribas nustato ir keičia, taip pat regioninių parkų ribas nustato ir keičia Vyriausybė savo įgaliotos institucijos teikimu;
- Gamtos paveldo objektus (saugomus gamtinio kraštovaizdžio objektus) saugomais skelbia Vyriausybės įgaliota institucija. Jų teritorijos nustatomos, skelbiant juos saugomais ir tvirtinant jų ribų planus;
- Kultūros paveldo objektai (nekilnojamosios kultūros vertybės) skelbiami saugomais ir jų teritorijos nustatomos Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme;
- Biosferos poligonus, atkuriamuosius ir genetinius sklypus bei ekologinės apsaugos zonas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos. Jų veiksmus, nustatant ekologinės apsaugos zonas, koordinuoja Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.

Saugomų teritorijų steigimas ir jų tvarkymo koordinavimas yra tiesioginė Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos funkcija, kuria dalijamasi kartu su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir savivaldybėmis.

¹⁹ Marcijonas A., Gudavičius B. Ekologinė teisė. Vilnius: Eugrimas. 1996. P. 273.

1.4.1. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija

Pagrindinė institucija, atsakinga už aplinkos apsaugą, jos įgyvendinimo politiką yra Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.

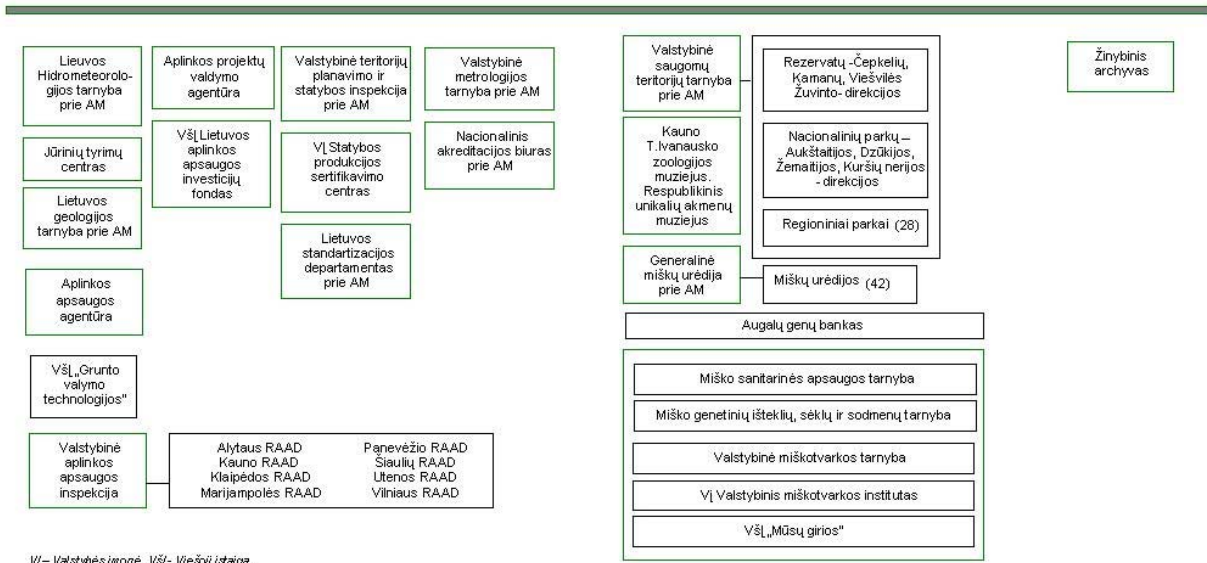
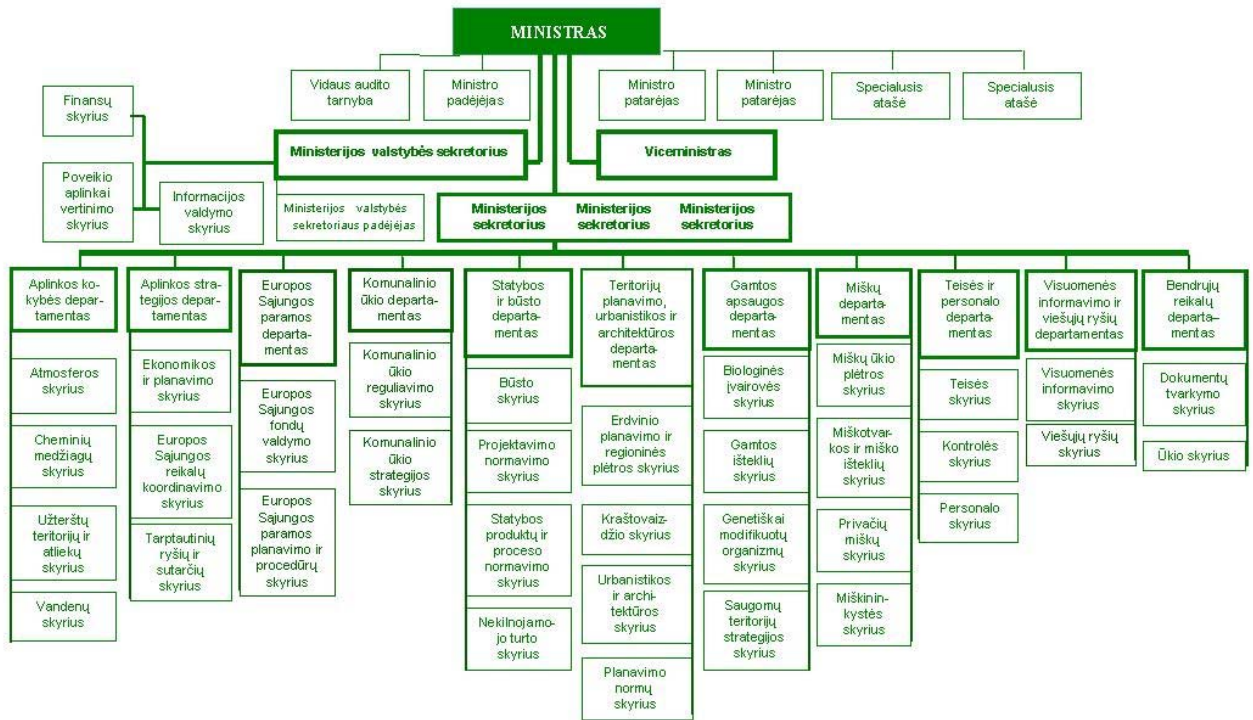
Pagrindinės jos funkcijos:

- Formuoti aplinkos apsaugos, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos, racionalaus gamtos ir rekreacinių išteklių naudojimo, geologijos, miškų ūkio, teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros, statybos, būsto ir komunalinio ūkio, valstybės administracinių ir kitų negyvenamųjų patalpų bei pastatų naudojimo, standartizacijos ir metrologijos valstybės politiką;
- Užtikrinti aplinkos formavimą pagal darnaus vystymosi principus;
- Rūpintis sveika ir švaria aplinka, išsaugoti Lietuvos Respublikai būdingą kraštovaizdį, ekosistemas, gamtos vertybes, biologinę įvairovę, genofondus, klimatą;
- Siekti užtikrinti racionalų gamtos išteklių (įskaitant miškus ir žemės gelmes) Lietuvos Respublikoje, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje naudojimą, apsaugą, gausinimą ir atkūrimą;
- Užtikrinti miškų tvarkymą, remiantis subalansuotos miškų ūkio plėtros principais, didinti Lietuvos miškingumą ir miškų produktyvumą;
- Skatinti teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros bei statybos pažangą;
- sudaryti palankias sąlygas šalies gyventojams apsirūpinti būstu, jį atnaujinti ar apšiltinti mažesnėmis energijos sąnaudomis²⁰.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijoje Gamtos apsaugos departamente įkurtas Saugomų teritorijų strategijos skyrius, įkurta VSTT. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija yra atsakinga už Valstybinių kultūros rezervatų ir Istorinių nacionalinių parkų steigimą ir tvarkymą. Savivaldybės gali steigti savivaldybės draustinius ir tiesiogiai dalyvauti regioninių parkų tvarkyme.

Kitos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos yra Aplinkos apsaugos agentūra, Aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentai, Generalinė miškų urėdija, Lietuvos geologijos tarnyba ir kt. (1 pav.).

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugšėjo 22 d. nutarimas Nr. 1138 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 84-2353.

VĮ – Valstybės įmonė, VŠĮ – Viešąji įstaiga.
 RAAD – Regiono aplinkos apsaugos departamentas

1 pav. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos struktūra

1.4.2. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos

VSTT yra pavaldi Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai institucija. Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. birželio 25 d. įsakymą Nr. 342 „Dėl Miškų ir saugomų teritorijų departamento prie Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos reorganizavimo projekto patvirtinimo ir reorganizavimo komisijos sudarymo“ Miškų ir saugomų teritorijų departamentas prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos buvo reorganizuotas įsteigiant Valstybinę saugomų teritorijų tarnybą prie Aplinkos ministerijos. VSTT yra institucija, įgyvendinanti valstybės politiką ir strategiją saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo srityje, vykdanči saugomų teritorijų valstybinio valdymo funkcijas, turinti savarankiško asignavimų valdytojo statusą.

Pagrindinės VSTT veiklos:

- įgyvendina valstybės politiką ir strategiją saugomų teritorijų sistemos kūrimo, jos apsaugos ir tvarkymo srityje;
- vykdo saugomų teritorijų valstybinio valdymo funkcijas – steigia saugomų teritorijų direkcijas, koordinuoja ir kontroliuoja jų veiklą;
- rengia investicijų ir kitas programas;
- organizuoja saugomų teritorijų tvarkymo planų rengimą;
- kuria ir tvarko saugomų teritorijų kadastrą, kt.²¹

VSTT pavaldžios valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos yra atsakingos už kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros vertybių apsaugą ir tvarkymą, sąlygų pažintiniam turizmui vystyti sudarymą, ekologinį švietimą.

VSTT yra 3 valstybinių rezervatų, 1 biosferos rezervato, 4 nacionalinių parkų ir 28 regioninių parkų direkcijų (iš viso 36 direkcijų) steigėja (4 priedas). Valstybinių kultūrinių rezervatų (Kernavės ir Vilniaus pilių) ir 1 istorinio nacionalinio parko (Trakų) direkcijos pavaldžios Kultūros ministerijai, 2 regioninių parkų direkcijos (Verkių ir Pavilnių) – Vilniaus miesto savivaldybei.

VSTT ir saugomų teritorijų direkcijos vykdo valstybinių draustinių bei potencialių Europos saugomų teritorijų tinklo Natura 2000 teritorijų tyrimus, inventorizaciją, organizuoja teritorijų planavimo dokumentų rengimą.

Pagrindiniai VSTT veiklos prioritetai yra susiję su gamtos apsauga saugomose teritorijose, tinkamu saugomų teritorijų valdymu bei tvarkymu, rūšių ir buveinių būkle Natura 2000 teritorijose.

²¹ www.vstt.lt; prisijungimo laikas: 2006-07-14.

1.5. Saugomos teritorijos Latvijoje

Latvijos Respublikos aplinkos ministerija yra centrinė vykdomoji institucija, kuri atsako už aplinkos apsaugą, palaiko ir užtikrina gamtos resursų racionalų naudojimą bei apsaugą, koordinuoja ir įgyvendina nacionalinę aplinkos apsaugos politiką, reprezentuoja Latvijos interesus viso Pasaulio mastu, teikia informaciją visuomenei.

Gamtos apsaugos departamentas, esantis Latvijos Respublikos aplinkos ministerijos sudėtyje, prisideda bei garantuoja biologinės įvairovės apsaugą šalyje. Vienas iš pagrindinių uždavinių – užtikrinti Nacionalinės biologinės įvairovės programos eigą ir įgyvendinimą.

Latvijos Respublikos aplinkos ministerijai pavaldi Gamtos apsaugos valdyba. Ji koordinuoja saugomų teritorijų veiklą, prižiūri mokslinius tyrimus saugomose teritorijose, priima prašymus dėl mikrodraustinių skelbimo, prižiūri Nykstančių gyvūnų ir augalų tarptautinės prekybos (CITES) konvencijos įgyvendinimą, palaiko ryšius su visame pasaulyje esančiomis saugomomis teritorijomis²².

Latvijoje saugomos teritorijos klasifikuojamos į: rezervatus, gamtos parkus, gamtos draustinius, nacionalinius parkus, biosferos rezervatus, gamtos paminklus, teritorijas kraštovaizdžiui apsaugoti. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, saugomos teritorijos yra pavaldžios Aplinkos ministerijai ir priklauso Gamtos apsaugos tarybai. Kitos Latvijos Respublikos aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos:

- 3 Nacionalinių parkai;
- 1 biosferos rezervatas;
- 1 gamtos rezervato administracija;
- Latvijos gamtos muziejus;
- Latvijos aplinkos, geologijos ir meteorologijos agentūros;
- Valstybinė aplinkos tarnyba;
- Latvijos aplinkos apsaugos fondo administracija;
- Valstybinis aplinkos biuras;
- Radiacijos saugumo centras;
- Pavojingų atliekų tvarkymo agentūra (BAPA).

Iš viso yra 633 valstybės saugomos teritorijos, užimančios 12 proc. šalies teritorijos²³ (Lietuvoje – 15,3 proc.). Dalis Natura 2000 teritorijų sutampa su jau įsteigtomis saugomomis teritorijomis. Šio europinės reikšmės tinklo iš viso yra 336 teritorijos. Jos užima 11,9 proc. visos šalies teritorijos (4 lentelė).

²² <http://www.dap.gov.lv/?objid=814>; prisijungimo laikas: 2006-09-03.

²³ <http://www.dap.gov.lv/?objid=816>; prisijungimo laikas: 2006-09-03.

4 lentelē. Saugomos teritorijas Latvijoje

Saugoma teritorija	Valstybinis statusas	Natura 2000 teritorija
Biosferos rezervatai	1	-
Nacionalinis parkas	3	3
Gamtos rezervatai	4	4
Gamtos parkai	43	38
Gamtos draustiniai	278	250
Gamtos paminklai	-	9
Saugoma kraštovaizdžio sritis	9	9
Geologiniai ir geomorfologiniai gamtos paminklai	206	-
Mikrodraustiniai	-	23
Viso: skaičius/proc.	633 12 proc.	336 11,9 proc.

Mikrodraustiniai – tai teritorijos arba objektai, įsteigti dėl retų ir nykstančių rūšių, retų augalų augaviečių²⁴. Šios teritorijos gali būti įsteigtos ir jau esamoje saugomoje teritorijoje, jei toje teritorijoje nustatytos funkcinės zonos neapsaugo retos rūšies ar augimvietės. Mikrodraustiniai yra saugomi, tačiau į bendrą saugomų teritorijų sistemą jie neįtraukti. Šios teritorijos gali būti pradžia, kuriant Natura 2000 teritorijas arba kertines miško buveines. Iš viso Latvijoje yra 1420 mikrodraustinių, kas sudaro 27140 ha plotą. 910 mikrodraustiniai įkurti retiems paukščiams apsaugoti, 510 – retiems augalams bei jų augavietėms. 96 proc. šių teritorijų yra valstybiniuose miškuose, 4 proc. – privačiuose. 23 mikrodraustiniai priskirti Natura 2000 tinklui. Mikrodraustiniai yra nedidelės teritorijos, nuo 0,1 iki 20,0 ha, arba paukščiams skirtos teritorijos iki 200 ha. Steigimo procedūra yra paprastesnė nei kitų saugomų teritorijų. Kad būtų užtikrinta geresnė paukščių apsauga, gali būti išskirta mikrodraustinio buferinė zona. Lietuvoje šių teritorijų atitikmuo turbūt būtų Natura 2000 buveinių teritorijos, tik skiriasi tuo, kad šios teritorijos dar neturi apsaugos statuso, o tik patvirtintas jų sąrašas.

Kertinės miško buveinės Latvijos valstybiniuose miškuose inventorizuotos 1997-2002 m. Inventorizuota 1,5 mln. ha valstybinių miškų, iš kurių kertinės miško buveinės užima 43420 ha, o potencialios buveinės – 13690 ha. Šios miško buveinės, kaip ir Lietuvoje, neturi aiškios ir užtikrintos apsaugos, tai daugiau reglamentuojama kaip savanoriška apsauga.

Latvijos ir Lietuvos saugomų teritorijų apibrėžimai ir funkcijos panašios. Lietuvoje nėra mikrodraustinių, o Latvijoje – regioninių parkų, bet juos atitiktų gamtos parkai.

²⁴ <http://www.dap.gov.lv/?objid=821>; prisijungimo laikas: 2006-09-12.

1.6. Saugomos teritorijos Estijoje

Estijos Respublikos aplinkos ministerija – institucija, kuri labiausiai susijusi su gamta ir jos išsaugojimu šalyje. Estijos Respublikos Konstitucija nustatyta, kad Estijos gamtinės vertybės ir išteklių yra jos turtai, kurie turi būti naudojami ekonomiškai. Estijos Respublikos aplinkos ministerijos tikslas ir pareiga yra šią konstitucinę normą įgyvendinti.

Estijos Respublikos aplinkos ministerijos vadovybė atsakinga už nacionalinį aplinkos valdymą ir gamtos apsaugą, užduočių vykdymą, kurios susijusios su žeme ir duomenų bazių apie teritorinį planavimą valdymą, gamtos išteklių naudojimo, apsaugos, perdirbimo ir registracijos valdymą, apsaugą nuo radiacijos, gamtos priežiūrą, meteorologinių reiškinių stebėjimo valdymą, gamtos ir jūros tyrimus, geologinių, kartografinių ir geodezines veiklas, žemės ir vandens kadastrų palaikymą ir atitinkamų teisės aktų projektų paruošimą. Taigi Estijos Respublikos aplinkos ministerijos užduotis yra organizuoti ir koordinuoti aplinkos politiką.

Estijos Respublikos aplinkos ministerijos misija yra sukurti tokias išankstines sąlygas Estijos vystymuisi, kurios garantuotų jos gamtos biologinės įvairovės ir švarios aplinkos išsaugojimą ir užtikrinti, kad gamtos išteklių būtų naudojami ekonomiškai. Anot ministerijos vizijos, turi būti vystoma integruota aplinkos apsaugos sistema, apimanti visą šalį taip, kad užtikrintų Estijos švarios aplinkos išsaugojimą ir subalansuotą gamtinių išteklių naudojimą.

Estijos Respublikos aplinkos ministerijos centras yra Taline, o jai pavaldžios gamtos apsaugos įstaigos yra išsidėsčiusios 15 apskričių. Jos turi gana plačias funkcijas – įgyvendina nacionalinę aplinkos, gamtos apsaugos, miškų ir žuvų išteklių programas bei planus apskrityje, dalyvauja Natura 2000 tinklo plėtojime, parenka KMB vietas, siūlo ministerijai ir sudaro KMB apsaugos sutartis, administruoja saugomus objektus, kurie priskirti apskričiai, registruoja retas rūšys bei jų buveines.

Žemės taryba, Aplinkos inspekcija, Miškų apsaugos ir miškininkystės centras, Estijos informavimo apie aplinką centras, Estijos meteorologijos ir hidrologijos institutas, Estijos apsaugos nuo radiacijos centras, Valstybinis miškų valdymo centras, Estijos geologinė tarnyba, Estijos žemėlapių centras, Estijos aplinkos tyrimo centras, Tartu aplinkos tyrimo centras, Tartu medelynas, Polula žuvų ferma, Estijos gamtos istorijos muziejus, nacionaliniai parkai, ekologiniai rezervatai ir gamtovaizdžių išsaugojimo vietos – jie visi priklauso ministerijos valdymo sferai.

Estijos Respublikos aplinkos ministerijai pavaldus Gamtos apsaugos departamentas, kuris rūpinasi saugomų teritorijų apsauga, jų kontrole. Estijoje yra 350 įvairių saugomų teritorijų, 448 saugomi parkai, 1200 saugomi gamtos objektai. Tai sudaro 10 proc. Estijos teritorijos²⁵.

Už vertingų miško buveinių apsaugą, už KMB inventorizacijos procesą, jo kontroliavimą Estijoje atsakingas Miškų departamentas.

²⁵ <http://www.envir.ee>; prisijungimo laikas: 2006-08-14.

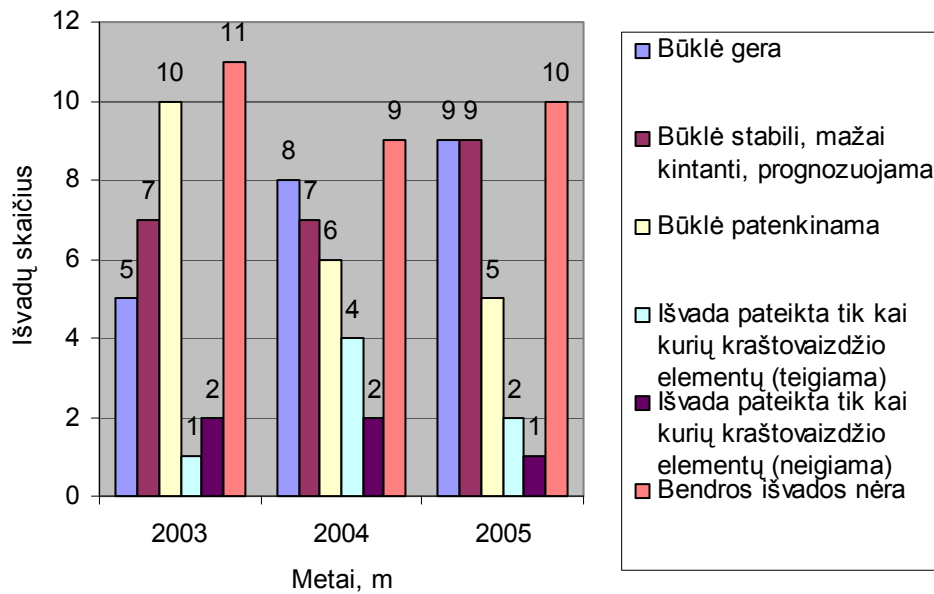
2. LIETUVOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ BŪKLĖS ĮVERTINIMAS BIRŽŲ REGIONINIO PARKO PAVYZDŽIU

2.1. Lietuvos saugomų teritorijų direkčių metinių veiklos ataskaitų analizė

Steigiant vis daugiau saugomų teritorijų, reikėjo mechanizmo, kuris reguliuotų, vertintų šių teritorijų direkčių veiklą, numatytų pagrindinius prioritetus, todėl buvo sudaryta metinės veiklos ataskaitos schema. Metinės veiklos svarstymas yra numatytas ir regioninių parkų nuostatuose. Pirmosios metinės veiklos ataskaitos pradėtos rengti 1999 m. (už 1998 m.). Iki 2002 m. saugomų teritorijų direkcijos ataskaitas teikdavo Miškų ir saugomų teritorijų departamentui prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, o nuo 2002 m. – VSTT. Ataskaitų gynimą vertina VSTT specialistai, teikia pastabas ir pasiūlymus. 1998-1999 m. saugomų teritorijų specialistai turėdavo pateikti duomenis, kurie buvo tik jų kompetencijoje, tačiau dėl didelių laiko sąnaudų to buvo atsisakyta ir nuo 2000 m. ataskaitas ginasi tik saugomų teritorijų vadovai, specialistai gali dalyvauti gynimosi procese. Ataskaitos ruošiamos pagal patvirtintus VSTT direktoriaus metinius veiklos planus. Taip pat saugomų teritorijų direkcijos pateikia ketvirtines ataskaitas, kurių atskirai apsiginti nereikia.

Teritorijos veiklos efektyvumas vertinamas pagal kraštovaizdžio, gamtinės aplinkos būklę, rekreacijos poveikį aplinkai, kultūros paveldo objektų būklę. Po šių vertinimų yra pateikta bendra saugomos teritorijos būklės išvada.

Išnagrinėta 28 regioninių, 4 nacionalinių parkų, 3 gamtinių rezervatų, 1 biosferos rezervato metinės direkčių veiklos ataskaitos (viso 36). Dalies regioninių parkų dar 2002 m. pateiktose ataskaitose nebuvo išskirta saugomos teritorijos būklės vertinimo, buvo vertinami draustiniai. Norint kuo tiksliau įvertinti buvo pasirinktos 2003 – 2005 metų ataskaitos. Rezultatai pateikti diagramoje (2 pav.).

2 pav. 2003-2005 m. saugomų teritorijų direkcijų veiklos ataskaitų rezultatai

Dvi išvados – „užfiksuotas neigiamas poveikis kraštovaizdžiui“ – neįtrauktos į diagramos duomenis, nes ankstesnėse metų ataskaitose nėra taip įvardintų išvadų. Tai galime vertinti kaip neigiamą saugomos teritorijos būklę.

Saugomų teritorijų būklė metinėse ataskaitose apibūdinama gana plačiai, turi daug reikšmių, todėl išskirti bendrus bruožus sudėtinga. Dalis saugomų teritorijų direkcijų, įvertinusios atskirus elementus, nepateikė bendros išvados, buvo vertinami neigiamai ar teigiamai gamtinės vertybės, ekologinės aplinkos elementai (išvada pateikta tik kai kurių kraštovaizdžio elementų (teigiama) ir išvada pateikta tik kai kurių kraštovaizdžio elementų (neigiama)).

Dalis išvadų yra netikslios, pavyzdžiui, „saugomos teritorijos būklė nepakito lyginant su praėjusiais metais“. Įvertinimo žodžiu „bloga“ saugomų teritorijų direkcijų specialistai visai neįvardino, yra tik būklės apibūdinimas kaip „neigiama įtaka kraštovaizdžiui“. Kadangi kraštovaizdis – plati sąvoka, apibūdinanti gamtinius ir antropogeninius komponentus, tai mes prilyginome tai bendrai regioninio parko būklei.

Kaip matome, saugomų teritorijų būklė laipsniškai gerėjo (2003 m. – 5, 2004 m. – 7, 2005 m. – 8 išvados). Greičiausia didelę reikšmę turėjo 2004 m. pradėtas įgyvendinti Lietuvoje Natura 2000 tinklas. Iš ES lėšų saugomoms teritorijoms buvo papildomai skirta lėšų įrangai, prietaisams įsigyti dėl Natura 2000 tinklo teritorijų steigimo bei monitoringo. Papildomas etatų skaičius padėjo užtikrinti naujų teritorijų priežiūrą, vykdyti rūšių monitoringą.

Išanalizavus ataskaitas, matyti, kad nėra bendros saugomų teritorijų vertinimo sistemos, kuri aiškiai rodytų saugomos teritorijos būklės pokyčius. Ne visos saugomos teritorijos laikosi

numatytos formos, neapibūdina net atskirų kraštovaizdžio elementų. Būklės pokyčiai toje pačioje saugomoje teritorijoje neišryškėja, sunku lyginti ir su kitomis teritorijomis. Reikėtų sudaryti bendrą būklės vertinimo modelį visoms saugomoms teritorijoms, kad svarbiausi pokyčiai būtų pateikti lentelėje. Turėtų būti nustatyti terminai, kuriuos saugoma teritorija privalėtų naudoti ir įvardinti (gera, patenkinama ir t.t.) arba įvesta balų sistema, pagal kurią įvertinus būklės elementus (biologinė įvairovė, augalija ir t.t.) būtų nustatoma tikslesnė bendra saugomos teritorijos būklė.

Kiekvienais metais saugomos teritorijos ataskaitose nurodo tik skaičių rastų organizmų, Raudonosios knygos atstovus, europinės svarbos rūšis. Siūlome sudaryti lentelę, kurioje atsispindėtų naujaisi stebėjimai, kaip kito rūšinė sudėtis. Lentelėje turėtų būti pateikiamos jau rastos rūšys. Kiekvienais metais sąrašas būtų papildomas, įtraukiant naujas rastas rūšis arba patvirtinant, arba ne jau rastų rūšių statusą (rasta, nerasta). Tai ypač tinka, įvertinant biologinę įvairovę. Tokiu būdu būtų galima palyginti rūšių pokyčius.

2.1.1. Biržų regioninis parkas

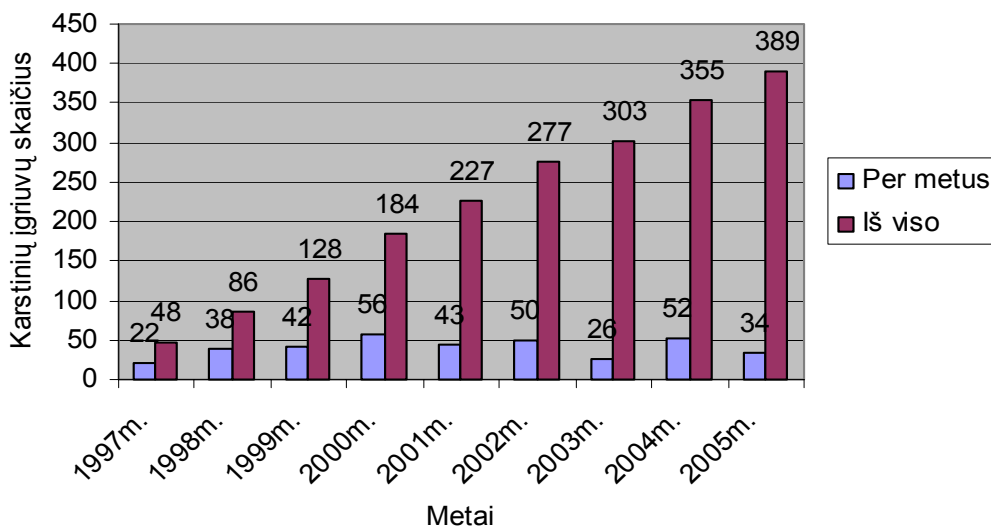
Biržų RP įsteigtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo” (Žin., 1992, Nr. 30–913). Ši saugoma teritorija užima 14659 ha., teritorija tęsiasi per 2 rajonus: beveik visa teritorija yra Biržų rajone ir nedidelė dalis (1965 ha.) priklauso Pasvalio rajonui. Pagal Biržų regioninio parko nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 490 „Dėl Biržų regioninio parko nuostatų patvirtinimo“, šios saugomos teritorijos paskirtis yra išsaugoti karstinių sufozinių procesų veikiamą kraštovaizdį su didžiausiu karstinių įgriuvų tankiu; išsaugoti kultūros paveldo vertybes, iš jų – Biržų piliavietę bei bastioninę tvirtovę, pilies įtvirtinimų sistemą, pastatus ir jų priklausinius, Biržų senamiesčio fragmentus, unikalų Astravo dvaro ir parko ansamblį su Širvėnos ežero hidrosistemos istoriniais įtvartais, Pabiržės architektūrinio ansamblio ir Daudžgirių bei Pabiržės (Balandiškių) dvarų sodybų kraštovaizdį, Likėnų parką²⁶. Unikalus reiškinys visoje Europoje, aktyvus karstas, kintantis smegduobių skaičius parko teritorijoje patvirtina parko statusą (5 lentelė).

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 490 „Dėl Biržų regioninio parko nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 39-1227.

5 lentelė. Karstinių įgriuvų skaičiaus pokytis Biržų RP

Metai	Atsivėrė naujos per metus	Iš viso
1997m.	22	48
1998m.	38	86
1999m.	42	128
2000m.	56	184
2001m.	43	227
2002m.	50	277
2003m.	26	303
2004m.	52	355
2005m.	34	389

Lentelėje matyti, kad kiekvienais metais atsiveria nevienodas skaičius karstinių įgriuvų, tačiau dėl intensyvaus karstinio proceso, įgriuvų skaičius stabiliai auga (3 pav.).

3 pav. Karstinių įgriuvų skaičiaus kitimas 1997-2005 m. Biržų rajone

Biologiniu požiūriu Biržų RP teritorija mažai tyrinėta, trūksta informacijos apie sutinkamas gyvūnų bei augalų rūšis, didžiausias dėmesys buvo skiriamas geologiniams tyrimams bei karstinių įgriuvų stebėjimui. Paskutiniai išsamūs biologinės įvairovės tyrimai atlikti 1997-1998 m., kuriais naudojamos ir dabar. Prasidėjus naujų saugomų teritorijų steigimo etapui, ypač Natura 2000 tinklo plėtimui, didesnis dėmesys skirtas biologinės įvairovės tyrimams, inventorizacijai, įsteigti šių sričių specialistų etatai.

Natura 2000 tinklo teritorijos yra priskirtos saugomų teritorijų direktorijoms. Įsteigtoms naujoms teritorijoms yra numatytas rūšių, buveinių monitoringas, priežiūra. Tai turi daryti

artimiausių saugomų teritorijų direkcijos. Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 22 d. įsakymo Nr. D1-255 „Dėl Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin. 2006, Nr.61-2214), saugomoms teritorijoms pavesta:

- Vertinti priskirtų nacionalinių saugomų teritorijų būklę;
- Vykdyti Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir rūšių monitoringą pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro patvirtintus Valstybinės aplinkos monitoringo programos įgyvendinimo priemonių planus, vertinti buveinių ir rūšių apsaugos būklę;
- Nustatinėti planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio šioms teritorijoms reikšmingumą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro nustatyta tvarka;
- Teikti pasiūlymus dėl reikalingų apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimo, kad būtų išsaugotos esamos ir atkurtos pažeistos natūralios buveinės, saugomų rūšių gyvūnų ir augalų populiacijos iki palankios būklės.

Biržų RP priežiūrai priskirta 18 saugomų teritorijų, iš jų 10 yra priskiriamos ir Natura 2000 tinklui (5, 6 priedai). Pagal Miškų ir saugomų teritorijų departamento prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2000 m. gegužės 30 d. įsakymą Nr. 99 Biržų RP direkcija turėjo vertinti 6 draustinių būklę. Ankščiau Biržų giria ir joje esančius draustinius vertino Biržų miškų urėdija, o dabar – taip pat Biržų RP. Priskirtų teritorijų skaičius išaugo ir kitose Lietuvos saugomose teritorijose. Todėl daugumai saugomų teritorijų, taip pat ir Biržų RP, buvo skirta papildomai etatų specialistams, papildoma įranga atlikti Natura 2000 tinklo teritorijų monitoringą. Tai turėtų užtikrinti Natura 2000 teritorijų vykdomus stebėjimus bei kitų saugomų teritorijų bendrą būklę bei priežiūrą.

Kiekvienos saugomos teritorijos svarbus uždavinys yra sudaryti tinkamą įvaizdį lankytojams. Šiam uždaviniui pasiekti labai svarbūs informaciniai centrai saugomose teritorijose. Informacinis centras Biržų RP turėtų būti pastatytas 2008 m., nors pagal Saugomų teritorijų planavimo ir tvarkymo programą, 2005-2006 m., patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. D1-53, tai buvo numatyta padaryti jau 2005-2006 m. Taip pat buvo numatyta per 2005 m. parengti teritorijos tvarkymo planą, tačiau tai nukelta į 2006 m. Informacinė sistema, kaip ir buvo planuota, dalinai įdiegta per 2005 metus, tačiau kai kurios priemonės, pavyzdžiui, ženklai, žymintys saugomą teritoriją, buvo pastatyti tik 2006 metais. Minimalios informacinės sistemos programa, kitų informacinių objektų projektavimo, vietos parinkimo darbai pradėti ruošti 2006 m.

Valstybinių parkų ir jų zonų ribų planuose išskiriamos šios funkcinio prioriteto zonos: konservacinio (rezervatai ir draustiniai), ekologinės apsaugos, rekreacinio bei ūkinio prioriteto ir

kitos paskirties zonos. Visos saugomos teritorijos turi Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintus ribų ar zonų ribų planus. Keičiasi aplinkos sąlygos, iškyla problemos, kurias norint išspręsti, reikia taisyti, pakoreguoti šiuos planus. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimą Nr. 1416 „Dėl Anykščių, Biržų, Krekenavos, Pavilnių, Sirvėtos, Verkių regioninių parkų ir jų zonų ribų patvirtinimo“²⁷, yra išvardintos visos saugomos teritorijos, kurios yra parko teritorijoje. Remiantis šiuo planu, matyti, kad didelė dalis miesto yra paskelbta urbanistiniu draustiniu (100 ha.). Šis draustinis yra ir Biržų RP teritorijoje. Tai tankiausiai apgyvendinta teritorija, bet nėra išskirta parko zonų ribų plane. Remiantis Biržų miesto planu, sudarytu 1995 m. (aiškinamasis miesto mero raštas patvirtintas 2002 m.), gyvenamosios zonos yra išskirtos ir draustinio teritorijoje, tačiau regioninio parko plane to nėra. Todėl susiduriama su tuo, kad statybos neleistinos ten, kur labiausia urbanizuota teritorija. Reikėtų išskirti tai Biržų regioninio parko apsaugos reglamente²⁸, pasiūlyti, kad urbanistinio draustinio teritorija atitiktų senamiesčio teritoriją. statusą parko teritorijoje. Tai užtikrintų šios teritorijos apsaugą, senų pastatų išlikimą. Didėjant gyventojų skaičiui, ši problema taps dar aktualesnė.

Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. kovo 27d. įsakymą Nr. 112 „Dėl valstybinių miškų ir saugomų teritorijų pareigūnų įgalinimų suteikimo“ (Žin. 2000, Nr.27-748) valstybinių saugomų teritorijų darbuotojams buvo suteikti pareigūnų įgalinimai. Biržų RP specialistai iki tol buvo inspektoriai. 1998 m. pareigūnai gavo aprangą su skiriamaisiais ženklais. Tai padeda efektyviau atlikti inspekcinę veiklą. Nusidėvėjus ir morališkai jai pasenus, naujos uniformos nebuvo pasiūtos, nors ir buvo planuota. Inspekciniai reikalavimai vis auga, o pareigūnai neturi uniformų, kitų skiriamųjų ženklų, kas leistų efektyviau vykdyti numatytus įgaliojimus. Saugomose teritorijose inspektoriai, kurie tiesiogiai atsakingi už saugomos teritorijos apsaugos kontrolę, kontroliuoja teritorijas, kurios pasižymi dideliu pažeidimų skaičiumi. Rekreaciniu požiūriu neišsiskiriančios teritorijos neturi inspektorių, kontrolę atlieka saugomų teritorijų specialistai, turintys pareigūno įgaliojimus. Plečiantis saugomų teritorijų tinklui Natura 2000, kontroliuojamų plotų saugomų teritorijų specialistams žymiai padidėjo. Naujų teritorijų kontrolei, rūšių monitoringui buvo skirti nauji specialistai, tačiau inspektavimo prasme situacija nepagerėjo. Manome, kad kiekviena saugoma teritorija turėtų turėti inspektoriaus etatą, o specialistai turėtų rūpintis kitomis savo funkcijomis.

Pastaruoju metu vis daugiau žmonių domisi saugomomis teritorijomis. Turistų srautų didėjimas žymus visoje šalyje. Kiekvienos saugomos teritorijos direkcija turi užtikrinti

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimas Nr. 1416 „Dėl Anykščių, Biržų, Krekenavos, Pavilnių, Sirvėtos, Verkių regioninių parkų ir jų zonų ribų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 110-3035.

²⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugpjūčio 10 d. įsakymas Nr. 413 „Dėl Biržų regioninio parko apsaugos reglamento patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 86-3712.

teritorijos, ypač saugomų vietovių, apsaugą, estetinę aplinką, teritorijos tvarkymą. Biržų RP, kaip ir daugelyje kitų, yra organizuojamos ekskursijos. Dalis turistų grupių savarankiškai lanko objektus, be specialistų (gidų) pagalbos. Surenkama mažiau lėšų, kurios būtų skiriamos teritorijos tvarkymui, bei nesužinomas lankytojų skaičius. Reikėtų sukurti sistemą, kuri leistų fiksuoti lankytojų srautus, užtikrintų tikslesnės informacijos sklaidą. Tai svarbu užtikrinant lankytojų domėjimąsi, gerą saugomos teritorijos įvaizdį visoje šalyje.

Saugomų teritorijų sistemai priskiriami ir gamtos paminklai bei gamtos paveldo objektai. Tai gamtos (kultūros) objektai, kurie dėl savo vertės turi specialų teisinį režimą. Gamtos paveldo objektų Biržų RP yra 3, visi jie paskelbti gamtos paminklais²⁹.

Norint užtikrinti geresnę saugomų teritorijų apsaugą, glaudesnę bendradarbiavimą tarp savivaldybių, miškų urėdijų, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija inicijavo ir 1994 m. parengė Valstybinių parkų (nacionalinių ir regioninių) jungtinio valdymo modelį. Pagrindinė šio modelio idėja – įvairių valstybinių įstaigų bei apskričių ir savivaldybių atstovų įtraukimas į parkų valdymą. 1996 m. šis modelis buvo sėkmingai pradėtas taikyti keliuose regioniniuose parkuose. Jo įgyvendinimas tęsiamas ir dabar. Šiuose regioniniuose parkuose buvo įkurtos specialios direkcijos patariamąsios institucijos – parkų tarybos, kurios nariais gali būti valstybinių ir savivaldos institucijų atstovai. Biržų RP yra parko taryba, tačiau pagal darbų rezultatus bendradarbiavimas turėtų būti glaudesnis, taryboje išsakyti pasiūlymai turėtų pasiekti aukštesnes valdžios institucijas. Tarybos funkcijos turėtų būti platesnės, kad galėtų ne tik patarti, bet ir priimti sprendimus bei juos įgyvendinti.

2.2. Saugomų teritorijų plėtra ir planavimo dokumentai

Saugomų teritorijų plėtra susijusi su planavimo dokumentais, kurie ypač svarbūs jau įkurtoms teritorijoms. Saugomų teritorijų planavimo dokumentai – tai specialieji planai, nustatantys saugomų teritorijų sistemą arba jos dalis, saugomų teritorijų ribas, funkcines ir (ar) kraštovaizdžio tvarkymo zonas, patikslinantys apribojimus bei nustatantys priemones gamtos ir (ar) kultūros paveldo teritoriniams kompleksams ir objektams (vertybėms) išsaugoti, atkurti ir racionaliai naudoti, rekreacijai, ypač pažintiniam turizmui, organizuoti, taip pat strateginio planavimo dokumentai, nustatantys veiksmus ir tvarkymo priemones, jų įgyvendinimo eiliškumą, lėšų poreikį ir atsakingas institucijas³⁰.

Kiekvienai saugomai teritorijai būtini planavimo dokumentai. Pirmiausia – zonų ir ribų planai, o tvarkymo darbams, apsaugai reikalingi specialieji planai. Šie dokumentai reikalingi

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000m. kovo 20 d. nutarimas Nr.311 „Dėl gamtos paminklų paskelbimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 24-621.

³⁰ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3902.

norint išsaugoti saugomas teritorijas, nustatyti ir leisti tam tikras veiklas teritorijoje, atsiranda galimybė juos panaudoti pvz., į savivaldybių planuojamus dokumentus.

Biržų RP neturi ir neturėjo tvarkymo plano, o zonų ir ribų planas nekoreguotas nuo 1998 m. Kitų saugomų teritorijų direkcijos jau gali šiuos planus atnaujinti. Nacionaliniai parkai, gamtos rezervatai, Žuvinto biosferos rezervatas turi patvirtintus tvarkymo planus. Tik 10 iš 30 regioninių parkų turi patvirtintus šiuos planus. Tai kelia įvairių problemų, norint užtikrinti legalių statybų procesą, sunku sureguliuoti verslo plėtrą. Norint užtikrinti tolesnę teritorijų plėtrą ir jau įkurtų teritorijų tinkamą apsaugą, reikėjo kuo skubiau pradėti tvarkymo planų rengimo procesą. VSTT 2004-2006 m. pradėjo naudoti tam skirtas lėšas, kurias skyrė ES struktūriniai fondai. 2005-2006 m. buvo pradėti/baigiami šie dokumentai:

- 10 valstybinių parkų ir jų zonų ribų bei tvarkymo planai,
- 10 valstybinių draustinių tvarkymo planai,
- funkcinio prioriteto zonų specialieji planai,
- 15 paveldo objektų tvarkymo projektai,
- 17 Buveinių apsaugai svarbių teritorijų ribų planai,
- 35 Natura 2000 teritorijų gamtotvarkos planai³¹.

Planavimo dokumentų rengimo procesas nėra sustojęs, reikalingas tam tikras laikas kiekvienam pasiruošimo etapui, reikalaujantis didelių laiko sąnaudų, todėl kai kurių saugomų teritorijų planai gali būti parengti vėliau nei pagal vykdomas programas. Pavyzdžiui, Saugomų teritorijų planavimo ir tvarkymo programoje, 2005-2006 m., patvirtintoje Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. D1-53, buvo numatyta, kad Biržų RP tvarkymo bei zonų ir ribų planai bus parengti 2006 m., tačiau šie darbai perkelti į 2006-2007 m. laikotarpį. Taigi Biržų RP teritoriją bus galima pakoreguoti, kas nebuvo daroma nuo jos įkūrimo. Taip pat artimiausiu metu bus pradėti rengti dokumentai, kurie turės įtakos bendrai šalies saugomų teritorijų sistemai, pakeičiantys kai kurių saugomų teritorijų statusą.

Bendrajame Lietuvos teritorijos plane numatoma Suvalkijos nacionalinio parko ir Daugų regioninio parko steigimas. ES struktūrinių fondų lėšomis („Saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas“) šie darbai bus pradėti artimiausiu metu. Taip pat pradėti rengti gamtotvarkos planai Natura 2000 teritorijoms (parengti, bet nepatvirtinti apie 100 gamtotvarkos planų), zonų ir ribų bei tvarkymo planai. Numatyta galimybių studija dėl 4 naujų regioninių parkų įsteigimo (Alaušo, Avilių – Čičirio, Germanto, Plinkšių).

Lietuvos saugomų teritorijų sistemai didelę reikšmę turi „PHARE 2003“ finansuojamas projektas „Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos institucinių gebėjimų stiprinimas ir valdymo

³¹ www.vstt.lt; prisijungimo laikas: 2006-10-11.

modernizavimas“, kuri inicijavo VSTT³². Šio projekto tikslas – stiprinti ir modernizuoti valstybinių saugomų teritorijų direkčių instituciniams pajėgumams, valdymo metodus. Šiame projekte buvo pasinaudota Suomijos patirtimi, šios šalies specialistai padėjo sukurti vieningą saugomų teritorijų simbolių sistemą, seminarų metu mokė saugomų teritorijų direkčias numatyti ilgalaikes strategijas. Projekto tikslai sutapo ir su VSTT uždaviniais. Visoms šalies saugomų teritorijų direkčioms sukurtos individualūs skiriamieji ženklai. Taip pat sukurtos piktogramos, kurios padės vienodai ir pagal visus reikalavimus paruošti informacinės sistemos objektus visoms Lietuvos saugomoms teritorijoms.

Projekte didelis dėmesys skiriamas informacinei sistemai. Šiuo metu jau pastatyta 860 naujų kelio ženklų su nuorodomis prie saugomų teritorijų. Pirmosios tokios nuorodos buvo pastatytos prie Natura 2000 tinklo teritorijų, nes tai naujos teritorijos tiek aplinkosaugininkams, tiek gyventojams. Taip pat įrengta informacinių stendų, direkčioms, kurios ypač trūko transporto priemonių, nupirkti automobiliai³³.

Spartus naujų teritorijų kūrimas apsaugos gamtiniu požiūriu svarbiausias vietas Lietuvoje tuo atveju, jei planavimo dokumentų rengimas bus užtikrintas ir toks pat spartus.

2.2.1. Biržų regioninio parko ypatumai

Biržų RP yra unikali ir vienintelė saugoma teritorija, kurios pagrindinis saugomas objektas – karstinės įgriuvos. Todėl šią saugomą teritoriją jau ankščiau buvo galvojama paskelbti nacionaliniu parku, tačiau mažai yra nacionaliniu mastu reprezentuojančių etnokultūrinių objektų. Parko saugomų objektų pagrindą sudaro geologiniai dariniai – karstinės įgriuvos, formuojančios specifinį kraštovaizdį. Toks Biržų RP statusas skiriasi nuo kitų saugomų teritorijų, todėl reikalauja ir tam tikros specifinės apsaugos.

Lietuvos geologijos tarnyboje 2005 m. sausio 27 dieną vyko seminaras – pasitarimas, kuriame buvo aptariamos galimybės Lietuvoje steigti naujus, harmoningai aplinkosaugą, geologiją, vietos istoriją, ekonomiką ir kitas visuomeninio gyvenimo sritis aprėpiančius darinius – geoparkus³⁴.

Geoparkų kūrimo idėja pradėta svarstyti jau ankščiau. UNESCO išleido nacionalinių parkų, siekiančių UNESCO paramos, vadovą. Dokumente yra apibrėžti svarbiausi kriterijai, taikomi parkams, siekiantiems geoparko statuso. Svarbiausieji iš jų – parkai privalo rūpintis geologinio paveldo išsaugojimu ateities kartoms, teikti visuomenei visapusišką informaciją geologinio pagrindo, gamtos apsaugos klausimais, suteikti galimybes mokslinio tyrimo darbams

³² www.am.lt; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

³³ www.am.lt; prisijungimo laikas: 2006-11-12.

³⁴ http://www.lgt.lt/index.php?LAPAS=readnews&NEWS_ID=155; prisijungimo laikas: 2006-10-20.

bei užtikrinti darnią regiono ekonomikos plėtrą. Tokių parkų veikla turi atitikti nacionalinių ir tarptautinių projektų (pavyzdžiui, Pasaulio paveldo konvencijos, Žmogaus ir biosferos programos ir kitų) keliamus reikalavimus. Taip pat geoparkai turi skatinti vietos verslo plėtrą, padėti kurti naujas darbo vietas (turizmas, geoproduktai ir kita), pritraukti naujų investicijų, teikti papildomų pajamų vietos gyventojams, visuomenės švietimą ir auklėjimą aplinkos supratimo temomis, padėti įgyvendinti natūralios aplinkos ir darnaus vystymosi sąveikos politiką. Europos geoparkų tinklas buvo įkurtas 2000 metais. Jį įsteigė 4 Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos ir Graikijos regionai. Šią iniciatyvą aktyviai parėmė ES institucijos, tad šiuo metu 9 ES šalyse yra 17 geoparkų. Rytų Europos šalyse kol kas nėra nė vieno geoparko, nors Pietų Lenkijoje jau siūloma įkurti net 7 tokius parkus, kuriuose būtų saugomas išraiškingas reljefas bei geologiniai objektai³⁵.

Norint kurti geoparkus, iš pradžių būtina sukurti tokių parkų steigimą reglamentuojančius teisės aktus, numatyti tam lėšas.

Biržų RP – viena iš saugomų teritorijų, kuriai geoparko statusą būtų galima skirti. Parko teritorijoje gausu geologinių objektų, saugoma teritorija įkurta būtent apsaugoti karstinį regioną. Pagal Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą, karstinis regionas apima dabartinę Biržų RP teritoriją bei ją dar praplėsdamas, taip pat dalį Pasvalio rajono³⁶. Karsto paplitimo plotai – teritorijos, kurios pasižymi ypatinga ekologine svarba bei jautrumu. Per karstines įgriuvas ypač greitai gali būti užteršti požeminiai vandenys, todėl didesnė, globalesnė apsauga tik Biržų RP teritorijoje neužtikrina bendros būklės karstiniame regione stebėjimo, greitos informacijos gavimo. Karstinio regiono ir kitų jautrių teritorijų ekologinis stabilumas turi būti užtikrintas ir pagal Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją³⁷. Įsteigus geoparką, kurio ribos atitiktų karstinio regiono ribas, būtų sukurti nauji etatai, informacijos sklaida būtų efektyvesnė (7 priedas).

Manome, kad reikia toliau inicijuoti Biržų RP direkčiai geoparko steigimą, ar jungtis su kitais regioniniais parkais, nes pačios saugomos teritorijos įvaizdis, žinomumas padidėtų, būtų pripažinta teritorija tarptautiniu mastu, pritrauktų daugiau lankytojų, o tuo pačiu pagerėtų aplinkos apsaugos sąlygos bei verslo aplinka.

³⁵ Ten pat

³⁶ Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. Vilnius. , Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2004.

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinio. 2003, Nr.89-4029.

2.3. Anketinė apklausa Biržų regioninio parko teritorijoje

Norint sužinoti vietinių gyventojų nuomonę apie saugomą teritoriją – Biržų RP, buvo atliktas tyrimas – anketinė apklausa, 2006m. rugpjūčio – spalio mėnesiais. Apklausei atlikti sudaryta anketa.

Anketos tikslas – sužinoti, ką mano apie Biržų RP gyventojai, valdžios institucijų atstovai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su saugoma teritorija.

Anketos buvo sudarytos gyventojams (8 priedas) ir valdžios institucijų atstovams (9 priedas). Pastarosios – „ekspertų“ anketos, buvo dalinamos valdžios institucijų atstovams, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su Biržų RP teritorijos apsauga, planavimu (Biržų regioninio parko direkcija, Biržų aplinkos apsaugos agentūra, Biržų miesto savivaldybė, Biržų miškų urėdija).

Anketą, skirtą gyventojams sudaro 23, o „ekspertams“ – 22 klausimai. Anketose yra po 5 atvirus klausimus.

„Ekspertų“ anketa skiriasi tik tuo, kad yra prašoma pažymėti atstovaujamą instituciją, neprašoma nurodyti materialinės padėties.

Gyventojams skirtoje anketoje pateiktas klausimas „Kas yra Biržų regioninis parkas?“, o „ekspertams“ vietoj šio klausimo – „Ar žinote, kur yra Biržų regioninio parko ribos?“. Kiti klausimai sutampa su „ekspertų“ anketos klausimais.

Valdžios institucijų atstovams anketos buvo tiesiogiai perduotos jų pačių darbo vietose, jie pasirinkti atsitiktinai. Gyventojams pasirinkti 2 renginiai, kurių metu atsitiktine tvarka išdalintos anketos. Užpildytos respondentų anketos buvo iškart surenkamos.

Sudarant anketas, buvo pasinaudota Vilniaus ekologinio instituto sudarytomis anketomis bei atsižvelgiant į Gamtinių rezervatų apylinkių gyventojų sociologinio tyrimo ataskaitą. Anketa buvo dalinama neatsižvelgiant, ar respondentas gyvena saugomoje teritorijoje, ar ne.

Iš viso tyrime dalyvavo 90 respondentų, iš jų 60 gyventojų ir 30 „ekspertų“.

Anketoje yra bendro pobūdžio klausimų, siekiant išsiaiškinti respondentų lytį, amžių, gyvenamąją vietą, išsilavinimą, materialinę padėtį, klausiama, kiek laiko jau gyvena šiame krašte. Likusieji klausimai skirti respondentų požiūriui į Biržų RP reikšmę, su tuo susijusius veiklos apribojimus, galimą teritorijos plėtrą.

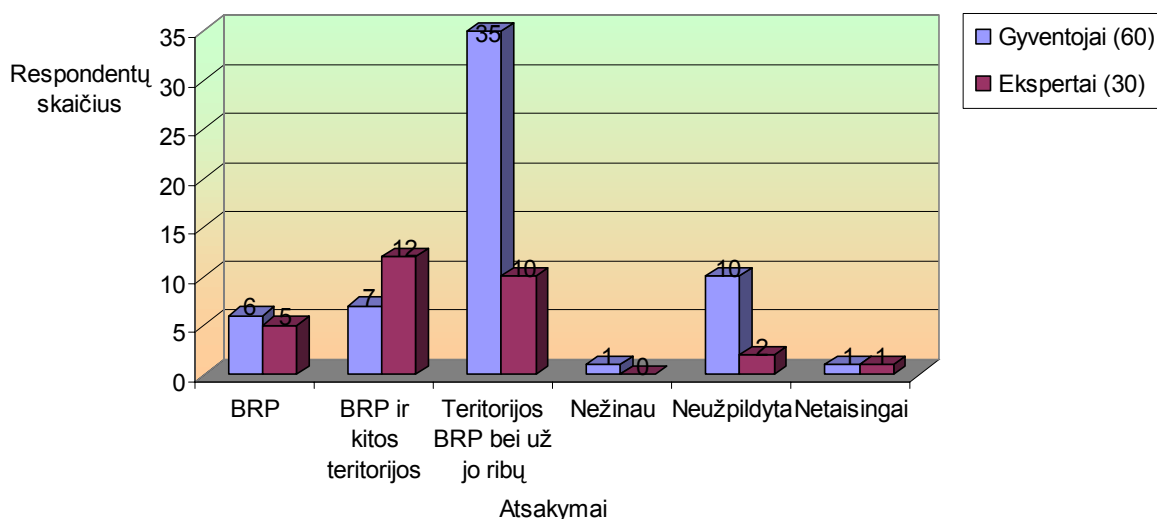
2.3.1. Anketos rezultatų analizė

Išanalizavę apklausos rezultatus, diagramose pateiksime, tiriamųjų nuomonę apie Biržų RP būklę ir plėtrą. Apklausos anketoje yra bendro pobūdžio, tiesiogiai susijusių su gamtos apsaugos reikalavimais klausimų, todėl šių klausimų tyrimo diagramos yra pateiktos 10 priede.

Į atvirus klausimus respondentai atsakinėjo nenoriai arba pažymėdami, kad nežino.

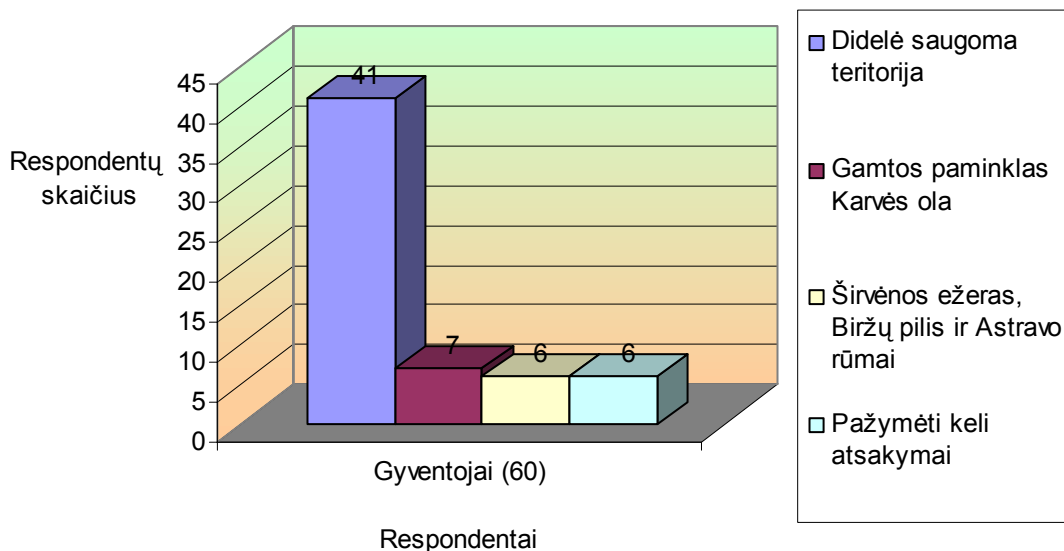
Iš 90 respondentų apklausoje dalyvavo 45 moterys ir 45 vyrai. Pagal amžių vyravo 40 – 50 metų respondentai, pagal išsilavinimą tarp gyventojų daugiausiai buvo turintys aukštesnįjį „ekspertų“ – aukštąjį išsilavinimą. Dauguma gyventojų savo materialinę padėtį apibūdino kaip vidutinę. Didžioji dalis respondentų šiose vietose gyvena daugiau nei 20 m.

Į klausimą, kokias saugomas teritorijas žinote Biržų rajone, 35 gyventojai įvardino teritorijas, objektus, kurie yra Biržų RP teritorijoje bei aplinkines teritorijas – Biržų girios biosferos poligonas, ne Biržų RP teritorijoje esantys draustiniai. „Ekspertai“ (12) pirmiausia minėjo Biržų RP ir kitas teritorijas (4 pav.).

4 pav. Respondentų atsakymų analizė apie saugomas teritorijas Biržų rajone

Tik gyventojams buvo pateiktas klausimas, kas yra Biržų RP. Į šį klausimą 41 gyventojas atsakė, kad tai didelė teritorija, kiti nurodė, kad tai yra atskiri, žinomi objektai (5 pav.). Manome, kad kai kuriems respondentams kėlė neiškumą, kas yra saugoma teritorija, todėl jie ir žymėjo šiuos variantus.

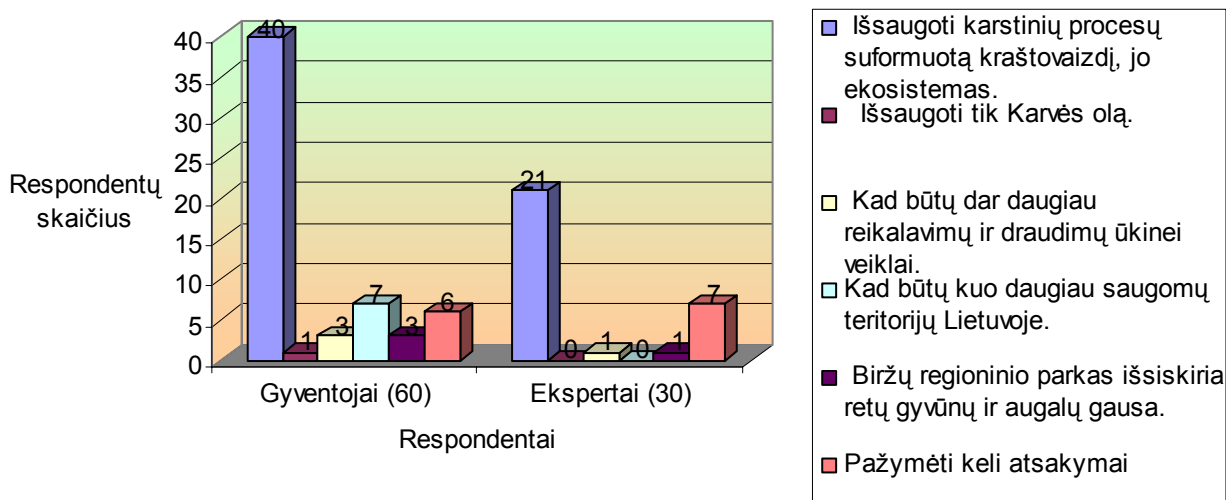

5 pav. Gyventojų nuomonė į klausimą, kas yra Biržų RP

Į klausimą, ar Biržų RP teritorijoje gyvenate, dauguma respondentų atsakė neigiamai arba teigiamai, nežinojo tik 8 gyventojai ir 2 „ekspertai“.

Tik „ekspertams“ skirtame klausime 17 respondentų žinojo, kur yra Biržų RP ribos, 12 buvo neįsitikinusių, todėl galime teigti, kad specialistai turi mažai informacijos arba nesusiduria su tuo susijusiais klausimais.

Į klausimą, kaip manote, kodėl buvo įkurtas Biržų RP, dauguma gyventojų (40) ir „ekspertų“ (21) nurodė teisingai – išsaugoti karstinių procesų suformuotą kraštovaizdį, jo ekosistemas (6 pav.). 3 gyventojai manė, kad kuo daugiau būtų reikalavimų ir draudimų, 7 gyventojai manė, kad kuo daugiau būtų saugomų teritorijų Lietuvoje.

6 pav. Respondentų nuomonė, kodėl buvo įkurtas Biržų RP

Į klausimą, kokius respondentai žino objektus Biržų RP, daugiausia gyventojų (28) ir „ekspertų“ (16) įvardino geologinius, kultūrinius, gamtinius objektus: Karvės ola, kitas karstines įgriuvas, Biržų pilį, Širvėnos ežerą. Tik karstines įgriuvas, kaip žymiausių parko objektus, paminėjo 20 gyventojų ir 12 „ekspertų“. Matome, kad dauguma respondentų žino svarbiausius saugomus objektus.

Į klausimą, ar pasikeitė gyvenimas šioje teritorijoje, paskelbus ją saugoma teritorija, teigiamai atsakė 6 gyventojai ir 3 „ekspertai“, motyvuodami tuo, kad buvo priimti tam tikri reikalavimai ūkinėje veikloje, bet kartu padaugėjo ir informacijos apie teritoriją. Daugiausia gyventojų (25), „ekspertų“ (13) atsakė neigiamai, kad jų gyvenimas nepasikeitė.

Į klausimą, ar pritariate gamtos apsaugos reikalavimams, 50 gyventojų ir 24 „ekspertai“ tam pritarė, neigiamai vertino atitinkamai 6 ir 3 respondentai.

Į klausimą, ar jaučiate kokius nors suvaržymus ūkinėje veikloje, 19 gyventojų ir 15 „ekspertų“ pažymėjo teigiamą atsakymą, jokių suvaržymų nejaučia atitinkamai 28 ir 10 respondentų.

Atvirame klausime, kokius žinote apribojimus Biržų RP, 16 gyventojų ir 22 „ekspertai“ įvardino ne vieną apribojimą, 20 gyventojų ir 4 „ekspertai“ paminėjo ūkinės veiklos apribojimus. Tarp tų, kurie minėjo ne vieną apribojimą, dažniausia buvo pažymimi ūkinės veiklos bei statybos apribojimai.

Į klausimą, su kokiomis problemomis susiduria gyvendami Biržų RP teritorijoje, dauguma atsakiusiųjų įvardino ne vieną problemą, o pažymėjo trąšų, statybų ribojimus (gyventojų (15), „ekspertų“ (8)). Iš 90 respondentų neužpildė 20.

Svarbus veiksnys, užtikrinantis vietinių gyventojų žinias apie Biržų RP, yra informacija ir jos gavimo būdai. Respondentai daugiausiai informacijos apie Biržų RP gauna iš kelių šaltinių – spaudos, parko informacijos (25 gyventojai, 17 „ekspertų“). Skaitydami spaudą, apie regioninį parką sužino 19 gyventojų ir 4 „ekspertai“. Taigi nors informacijos ir nėra daug, tačiau dauguma respondentų gauna žinių iš spaudos. Taip pat dauguma respondentų domisi ir leidiniais apie Biržų RP. Šventėse ir kituose Biržų RP renginiuose dalyvauja 40 respondentų (28 gyventojų, 12 „ekspertų“), nedalyvauja – 39 respondentai (27 gyventojai, 12 „ekspertų“). Respondentai turi mažai informacijos, trūksta informacijos apie renginius, nes šie vyksta nereguliariai.

Saugomos teritorijos problemomis domisi 35 gyventojai ir 19 „ekspertų“, nesidomi atitinkamai 16 ir 7 respondentai.

Saugomoje teritorijoje yra nustatyti tam tikri apribojimai. Į klausimą, ar skiriasi gyvenimas nuo kitų šalies regionų, 38 gyventojai ir beveik visi „ekspertai“ patvirtino ir atsakė teigiamai. Neigiamai atsakė 15 gyventojų ir 3 „ekspertai“.

Respondentai beveik po lygiai pasidalino atsakydami į klausimą, ar pakanka žinių apie gyvenimo ypatumus Biržų RP, tačiau 16 gyventojų ir 8 ekspertai apie tai niekada nesusimąstė.

Į klausimą, kaip Jūs manote, ar Biržų RP direkcija užtikrina gamtos apsaugą, daugiausia manančių buvo, kad užtikrina iš dalies (gyventojų - 29, „ekspertų“ - 13), 17 gyventojų ir 9 „ekspertai“ manė, kad užtikrina kompetencijos ribose. Biržų RP gyventojai kartais sieja su Aplinkos apsaugos agentūra, jos funkcijomis, kurios yra žymiai platesnės, todėl yra ir neigiamų atsakymų, kad neužtikrina (gyventojų - 6, „ekspertų“ - 4).

Į klausimą, ką reikėtų keisti Biržų RP, aiškiai išsiskyrė informacijos ir gamtos apsaugos trūkumas (6 lentelė).

6 lentelė. „Ekspertų“ pasiūlymai, ką reikėtų keisti Biržų RP

Pasiūlymai	Respondentų skaičius
Teisiniai dokumentai, projektai: <ul style="list-style-type: none"> • Daugiau įsteigti Natura 2000 teritorijų, pakoreguoti Biržų RP apsaugos reglamentą, investicijų paieškos per ES fondus • Pakeitimus reikia daryti ne regioniniame parke, o tobulinti norminius aktus • Daugiau iniciatyvos rodyti rengiant projektus 	3
Direkcija: <ul style="list-style-type: none"> • Pakeisti administracinį pastatą, vadovavimo stilių • Tobulėti patiems specialistams 	2
Informacija, rekreaciniai objektai: <ul style="list-style-type: none"> • Įrengti pažintinių takų, daugiau poilsiaviečių. • Daugiau informacinių nuorodų • Daugiau informacijos visuomenei • Pagerinti infrastruktūrą, organizuoti daugiau pažintinių takų • Daugiau rekreacinių objektų 	5
Priežiūra, apsauga: <ul style="list-style-type: none"> • Įsteigti inspektorius etatą • Daugiau dėmesio skirti lankomų objektų priežiūrai, sutvarkyti pakrantes • Sugriežtinti gamtos apsaugą parke • Per griežtus apribojimus statyboms • Įsteigti naujų etatų parko priežiūrai 	5
Mažinti teritoriją	1
Nereikia nieko keisti	1
Daugiau įgriuvų apsodinti mišku, skatinti tik ekologinę žemdirbystę	1
Neužpildyta	10

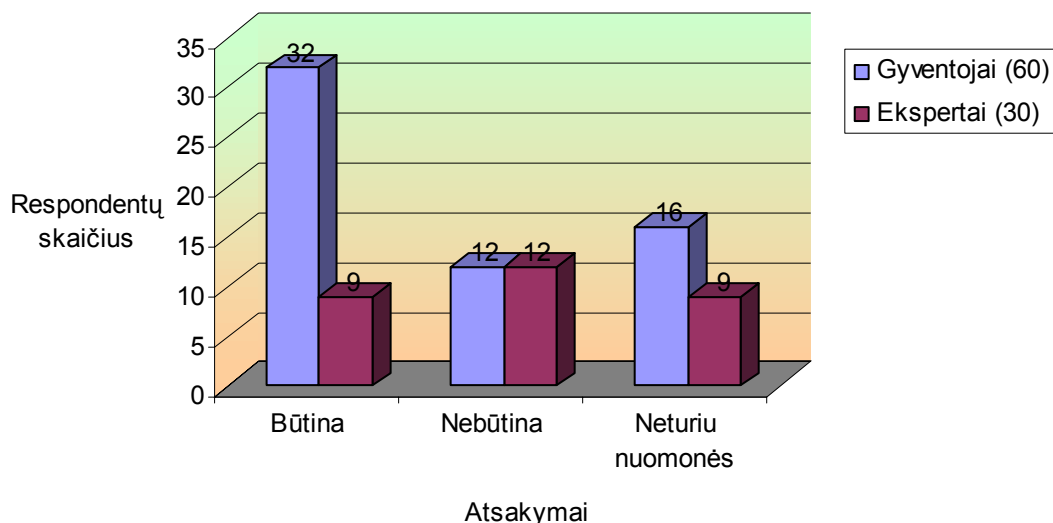
Iš lentelės matome, kad dažniausiai paminėta didesnė informacijos sklaida, siūloma įrengti daugiau rekreacinių objektų. Taip pat labai svarbu yra tų objektų ir visos teritorijos priežiūra, todėl tiek pat kartų paminėti siūlymai dėl geresnės apsaugos, siūloma įsteigti

inspektoriaus etatą, vienas respondentas siūlo pakeisti per daug griežtus apribojimus statyboms. Respondentai tai pat siūlo rengti projektus, keisti direkcijos vietą, tobulėti patiems specialistams ir kt. Panašūs rezultatai buvo gauti ir apklausus gyventojus (7 lentelė). Šio klausimo 10 „ekspertų“ ir 25 gyventojai visai neužpildė, nes ypač gyventojams trūksta informacijos, kad galėtų išsakyti savo nuomonę.

7 lentelė. Gyventojų pasiūlymai, ką reikėtų keisti Biržų RP

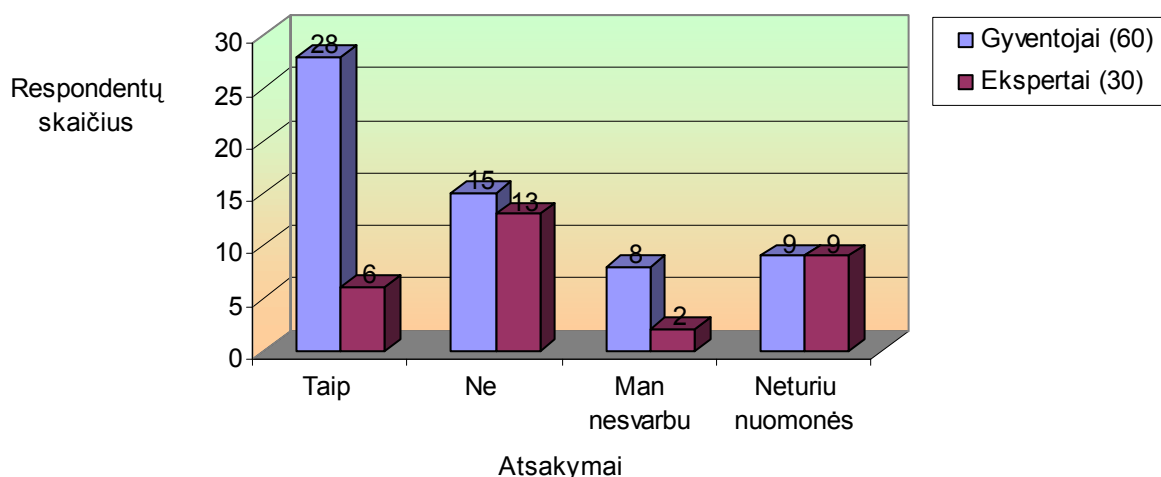
Pasiūlymai	Respondentų skaičius
Direkcija: <ul style="list-style-type: none"> • Direkcijos buveinę • Daryti pakeitimus pačioje direkcijoje 	2
Informacija, rekreaciniai objektai: <ul style="list-style-type: none"> • Daugiau rekreacinių objektų prie vandens telkinių • Skatinti turizmą • Daugiau informacijos apie parką • Daugiau reklamuoti regioninį parką • Įtraukti daugiau žmonių ir populiariai šviesti 	5
Priežiūra, apsauga: <ul style="list-style-type: none"> • Mieste reikia didesnės tvarkos • Numatyti griežtesnes baudas pažeidėjams • Nevykdyti statybų, kasinėjimo darbų 	2
Teritorija <ul style="list-style-type: none"> • Plėsti teritoriją • Mažinti teritoriją 	2
Ieškoti ES lėšų, užtikrinti kokybiškesnę apsaugą, didinti informacijos sklaidą, išleisti specialių lankstinukų	1
Viskas yra gerai, nieko nereikia keisti	1
Neužpildyta	25

Į klausimą, ar būtina steigti Lietuvoje naujas saugomas teritorijas, 32 gyventojai ir 9 „ekspertai“ atsakė kad būtina, po 12 respondentų mano, kad nebūtina, 16 gyventojų ir 9 „ekspertai“ neturi nuomonės (7 pav.).

7 pav. Respondentų nuomonė apie papildomas saugomas teritorijas Lietuvoje

Į paskutinį anketos klausimą, ar reikia Biržų RP teritoriją plėsti, beveik pusė (28) gyventojų pažymėjo teigiamą atsakymą, tik 6 „ekspertai“ manė, kad reikia. 15 gyventojų ir 13 „ekspertų“ atsakė, kad nereikia plėsti. Teritorijos plėtimas atrodo nesvarbus 8 gyventojams ir 2 „ekspertams“, o neturi nuomonės 9 gyventojai ir 9 „ekspertai“. Matome, kad 17 gyventojų teritorijos plėtimas yra nesvarbus arba jie neturi nuomonės. Tai dar kartą parodo, kad gyventojai mažai turi bendros informacijos apie Biržų RP teritoriją bei veiklą (8 pav.).

8 pav. Respondentų nuomonė apie Biržų RP teritorijos plėtimą

Biržų mieste atlikta apklausa parodė, kad respondentai gyvena (negyvena) regioninio parko teritorijoje, didžioji dalis žino, kad Biržų RP – tai didelė saugoma teritorija. Respondentai žino išymius objektus, tačiau pateiktuose pasiūlymuose ir gyventojai, ir „ekspertai“ jaučia trūkumą bendros informacijos, teigia, kad turėtų būti efektyvesnė gamtos apsauga.

IŠVADOS

1. Lietuvos saugomų teritorijų sistema skirta gamtos ir kultūros paveldo kompleksams bei objektams, kraštovaizdžio ekologiškai pusiausvyrai, biologinei įvairovei išsaugoti.
2. Vienas iš mechanizmų, reguliuojančių, vertinančių šių teritorijų veiklos efektyvumą gali būti metinės direktyvų veiklos ataskaitos. Atlikus šių ataskaitų analizę, buvo konstatuota, kad nesilaikoma bendros ataskaitos formos, negalima padaryti lyginamosios analizės.
3. Atlikta Latvijos ir Estijos saugomų teritorijų sistemų analizė.
4. Geoparkai – tarptautiniu mastu pripažintos teritorijos, kurios rūpinasi geologinio paveldo apsauga, teikia visuomenei visapusišką informaciją geologinio pagrindo, gamtos apsaugos klausimais, suteikia galimybę mokslinio tyrimo darbams. Išanalizavus Biržų RP gamtinius ir kultūrinius objektus bei jų apsaugos statusą, galima konstatuoti, kad Biržų RP atitinka geoparkams keliamus reikalavimus.
5. Kirkilų ir Karajimiškio kraštovaizdžio draustiniai, esantys Biržų RP, neatitinka kraštovaizdžio draustinių statuso, nes šių teritorijų objektai susidarę geologiniu pagrindu (karstiniai ežerai, olos).
6. Prie Biržų RP direktyvos sudaryta regioninio parko taryba atlieka tik patariamąją funkciją, tačiau nerandami konkretūs būdai iškilusiems klausimams spręsti, taryba neturi pakankamai juridinių galių.
7. Atlikta anketinė apklausa, siekiant sužinoti visuomenės nuomonę apie Biržų RP, jo apsaugos statusą. Nustatyta, kad gyventojai domisi Biržų RP, tačiau trūksta bendros informacijos apie Biržų RP ir jo plėtros galimybes.

PASIŪLYMAI

1. Pasiūlyti VSTT parengti metodiką, kuri leistų objektyviau vertinti saugomų teritorijų būklę, kiekvienai saugomai teritorijai sudaryti saugotinių rūšių sąrašus, kurie būtų kasmet papildomi, pažymimos nerastos rūšys.
2. Pagal Latvijos Respublikos aplinkos apsaugos pavyzdį siūlome steigti saugomas teritorijas – mikrodraustinius, kurie galėtų būti žymiai mažesni nei iki šiol kuriamos saugomos teritorijos Lietuvoje, paprastesnis šių teritorijų steigimas užtikrintų efektyvesnę ir greitesnę biologinės įvairovės apsaugą.
3. Svarstyti Biržų geoparko įsteigimo galimybes, tai neturi likti tik Biržų RP direkcijos vizijoje, o turėtų būti viena iš strateginių veiklos krypčių. Ši saugoma teritorija užtikrintų geresnį karstinių procesų fiksavimą, jų apsaugą. Teritorija būtų pripažinta tarptautiniu mastu, pritrauktų daugiau lankytojų, o tuo pačiu pagerėtų bendros Biržų rajono verslo sąlygos ir gamtos apsauga.
4. Siūlome suteikti Kirkilų ir Karajimiškio kraštovaizdžio draustiniams geologinio – kraštovaizdžio draustinio statusą.
5. Inicijuoti teisės aktų, suteikiančių taryboms prie valstybinių parkų juridinių galių, projektus. Biržų RP tarybos veikloje turėtų dalyvauti bent vienas nevyriausybinių organizacijos atstovas, apie nagrinėtus klausimus turėtų būti informuota visuomenė.
6. Remiantis anketinės apklausos rezultatais Biržų RP, reikėtų daugiau teikti informacijos visuomenei apie saugomos teritorijos svarbą ir naudą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.
2. Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1944.
3. Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 108-2726; 2001, Nr. 110-3988.
4. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872; 2001, Nr. 35-1161.
5. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
6. Lietuvos Respublikos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105.
7. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 107-2391; 2004, Nr. 21-617.
8. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymo // Valstybės žinios. 1993, Nr. 63-1188; 2001, Nr. 108-3902.
9. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 30–913.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimas Nr. 1138 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 84-2353.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimas Nr. 1416 „Dėl Anykščių, Biržų, Krekenavos, Pavilnių, Sirvėtos, Verkių regioninių parkų ir jų zonų ribų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 110-3035.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 490 „Dėl Biržų regioninio parko nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 39-1227.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. kovo 20 d. nutarimas Nr.311 „Dėl gamtos paminklų paskelbimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 24-621.
14. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. kovo 27d. įsakymas Nr. 112 „Dėl valstybinių miškų ir saugomų teritorijų pareigūnų įgalinimų suteikimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr.27-748.
15. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. 22 „Dėl Paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 12-364.

16. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugpjūčio 10 d. įsakymas Nr. 413 „Dėl Biržų regioninio parko apsaugos reglamento patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 86-3712.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 55-1899; 2005, Nr. 52-1742; 2005, Nr. 82-3014. 2006, Nr. 92-3635.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 709 „Dėl Saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 93-3409.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2005-2010 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 19-608.
20. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymas Nr. D1-302 „Dėl Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 105-3908.
21. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 6 d. įsakymas Nr. D1-518 „Dėl aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymo Nr. D1-302 „Dėl Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 124-4709.
22. Tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos 79/409/EEB.
23. Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos 92/43/EEB.
24. Konvencija dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių, ypač vandens paukščių buveinių // Valstybės žinios. 2001, Nr. 19-591.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 10 d. potvarkis Nr. 437p „Dėl prisijungimo prie 1971 metais Ramsare ir 1979 metais Berne pasirašytų konvencijų“ .
26. Augustinas L., Narbutas V. Gamtos ir žmogaus istorijos pėdsakai Biržų krašte. Vilnius: Akstis. 2005. P.112.
27. Anderson L., Kriukelis R. ir S.Skuja: Kertinių miško buveinių inventorizacija Lietuvoje. Kaunas, VĮ Valstybinis miškotvarkos institutas, ir Östra Götaland Regioninė miškų valdyba, Linköping. 2005. P. 121.

28. Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė. 2006. P. 328.
29. Gudavičius H., Kavaliauskas P., Krupickas R. Lietuvos draustiniai. Kaunas: Šviesa, 1989.P. 126 p.
30. Kurlavičius P. Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti. Vilnius: Lututė. 2003. P. 383.
31. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, Vilnius. , Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2004. P.68.
32. Marcijonas A., Gudavičius B. Ekologinė teisė. Vilnius: Eugrimas. 1996. P. 273.
33. Mierauskas P. Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir Natura 2000 teritorijų tvarkymas. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2000. P 32.
34. Rašomavičius V., Sinkevičienė Z., Balsevičius A. ir kt. Europinės svarbos buveinės Lietuvoje. Vilnius: Daigai. 2001. P.140.
35. Raudonikis L. Europos Sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. Lietuvos ornitologų draugija, Vilniaus universiteto Ekologijos institutas. Vilnius: Lututė. 2004. P. 468.
36. Raudonikis L., Kurlavičius P. Paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje. Lietuvos ornitologų draugija, Ekologijos institutas. Vilnius: Lututė. 2000. P. 260.
37. Lietuvos gamta. Vilnius: Lututė. 2004.
38. Aplinkos būklė. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2002.
39. Aplinkos būklė. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2003.
40. Aplinkos būklė. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2004.
41. Aplinkos būklė. Tik faktai. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2005
42. L. Raudonikis. Įsteigtos pirmosios paukščių apsaugai svarbios teritorijos // Žurnalas apie gamtą. 2004, Nr. 2. P.33.
43. P. Kurlavičius. P. Ar pakankamai žinome apie gamtotvarkos planus? // Žurnalas apie gamtą. 2005, Nr. 6(12). P.22-25.
44. R. Baškytė. Lietuvos saugomos teritorijos – lūkesčiai ir realybė // Žurnalas apie gamtą. 2004, Nr. 1. P.16-17.
45. R. Baškytė. Ne materialinės, o dvasinės vertybės yra svarbesnės // Mūsų girios. 2005, Nr. 2. P.2-3.
46. S. Ališauskienė. Stiprinant migruojančių laukinių gyvūnų rūšių apsaugą // Žurnalas apie gamtą. 2005, Nr. 5(11). P.19-20.
47. Projekto „Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos institucijų gebėjimų stiprinimas ir valdymo modernizavimas“ ataskaita. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2006 m.
48. www.am.lt

49. <http://www.dap.gov.lv/?objid=814>
50. www.envir.ee
51. <http://www.iucn.org/themes/wcpa/wpc2003/english/outputs/un.htm>
52. www.varam.gov.lv/Esakums.htm
53. www.vstt.lt

SANTRAUKA

LIETUVOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ BŪKLĖS ĮVERTINIMAS BIRŽŲ REGIONINIO PARKO PAVYZDŽIU

Pagrindinės sąvokos: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (VSTT), saugomų teritorijų sistema, Biržų regioninis parkas (Biržų RP), geoparkas, mikrodraustiniai.

Šis magistro baigiamasis darbas skirtas Lietuvos saugomų teritorijų sistemos apžvalgai, jos būklei įvertinimui. Kaip pavyzdinė teritorija pasirinkta Biržų RP.

Lietuva turi lanksčią saugomų teritorijų sistemą, kuri leidžia papildyti ją naujomis teritorijomis, užtikrinti Europos Sąjungos direktyvų įgyvendinimą. Mikrodraustinių steigimas Lietuvoje užtikrintų mažesnių teritorijų bioįvairovės apsaugą (Latvijos pavyzdys). Šiuo metu saugomos teritorijos Lietuvoje užima 15,3 proc. šalies teritorijos.

Norint įvertinti saugomų teritorijų sistemos būklę, buvo analizuojamos 36 metinės saugomų teritorijų direktyvų veiklos ataskaitos. Ataskaitų išvados nėra tikslios, reikėtų tobulinti pačią vertinimo sistemą.

Remiantis Biržų RP pavyzdžiu, didelis dėmesys skiriamas problemoms, kurių išsprendimas leistų efektyviau vykdyti saugomų teritorijų apsaugą, o Biržų geoparko įsteigimas praplėstų šią teritoriją, efektyvesnė taptų viso karstinio regiono apsauga.

Atlikta apklausa Biržų mieste rodo, kad gyventojai domisi Biržų RP, tačiau turi per mažai informacijos, negali įvertinti plėtros galimybių.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos atliekama veikla turėtų užtikrinti tolesnį saugomų teritorijų plotų didėjimą, planavimo dokumentų parengimą visoms saugomoms teritorijoms.

SUMMARY

THE EVALUATION OF THE PROTECTED AREAS IN LITHUANIA BIRZAI REGIONAL PARK CASE

Key words: State service for protected areas (SSPA), protected areas system, Birzai regional park (Birzai RP), geopark, microreserves.

There is a flexible protected areas system in Lithuania, which allows adding new areas to it comply with the European Union Directive requirements. The establishment of the microreserves will ensure protection of biodiversity of the small areas in Lithuania (Latvia case). At the present time protected areas covers 15, 3% of Lithuania territory.

The aim of this work consists of the analysis of the protected areas system and the evaluation of it's condition in Lithuania. As the case there was selected Birzai regional park. There were analysing 36 annual reports of the state service for protected areas directions in purpose to evaluate system condition of the protected areas. As the conclusions of these annual reports are inaccurate it is necessary to improve the evaluation system itself.

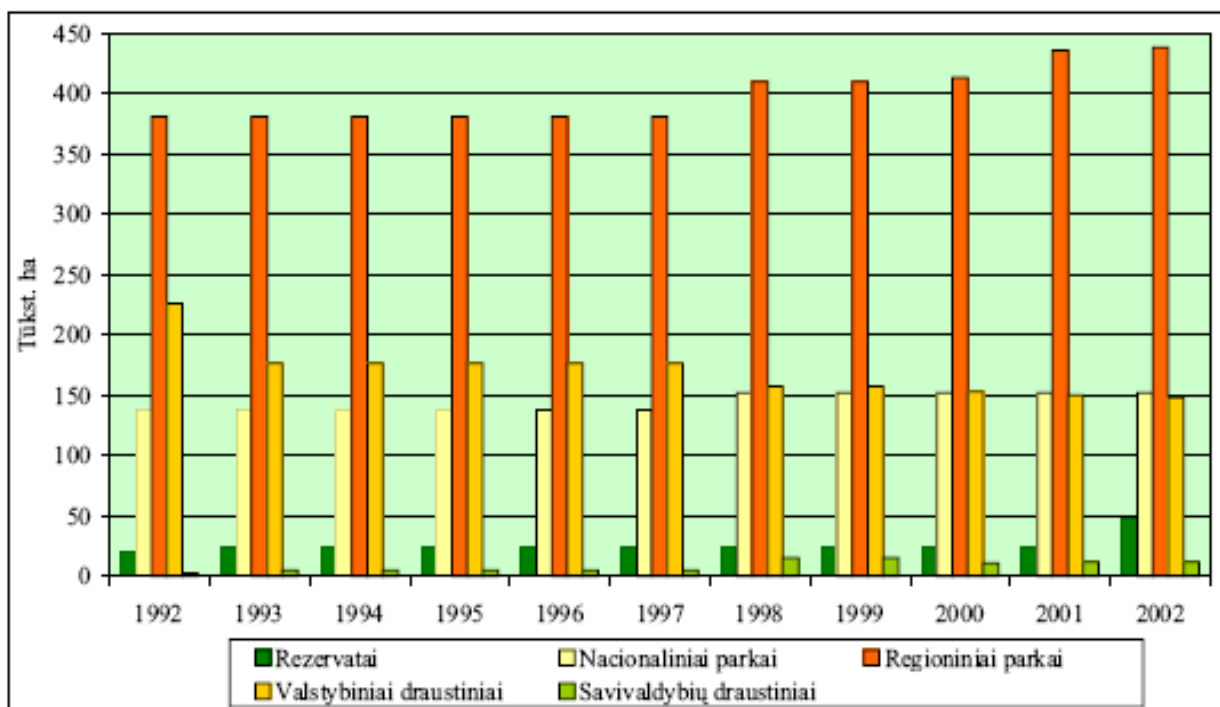
With reference to the Birzai regional park case there is paying much attention to the problems arised. The protection of the protected areas would be more efficient while solving these problems as well as the establishment of the Birzai geopark would extend this area and the protection of all karst regions will be more effective.

The public opinion research in Birzai shows that residents are very interested in Birzai regional park but they have too little information about it and they can't to evaluate the possibilities of the development.

The activities of the State service for protected areas should ensure further increasement of protected areas as well as the preparation of planning documents for the all protected areas in the future.

PRIEDAI

Saugomų teritorijų plotų kaita 1992-2002 m.

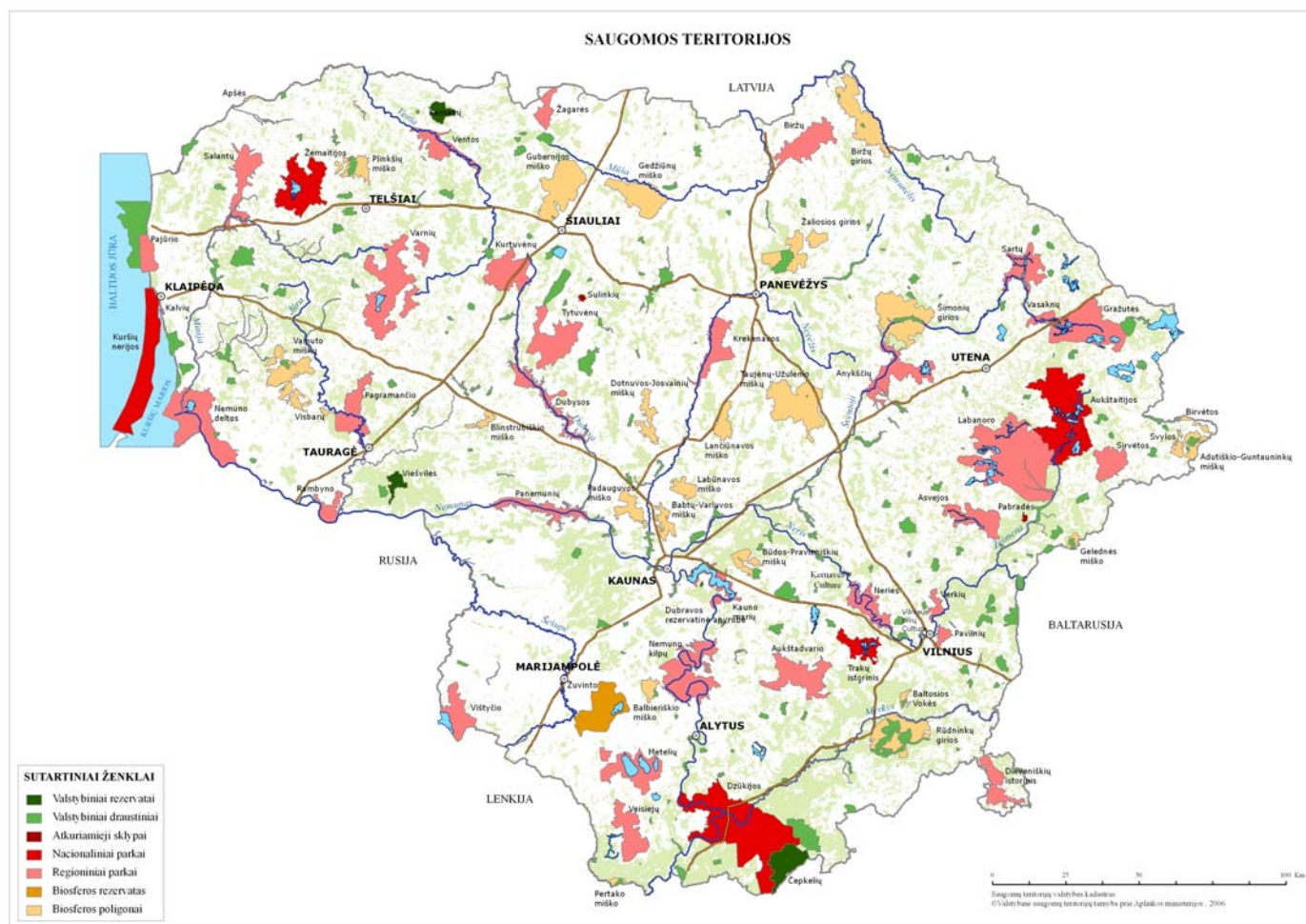
Šaltinis: Aplinkos būklė. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. 2002.

Saugomų teritorijų kategorijos ir jų plotai

Kategorija	Kiekis	Plotas (ha)	Šalies teritorijos dalis (%)
Rezervatai	6	18760	
Valstybiniai rezervatai	5	18651	0,29
Gamtiniai	3	18408	0,28
Kultūriniai	2	243	0,01
Rezervatinės apyrbės	1	109	0,002
Draustiniai	373	177994	2,72
Valstybiniai draustiniai	261	165945	2,54
Kraštovaizdžio	48	54358	0,83
Geologiniai	10	631	0,01
Geomorfologiniai	40	22800	0,35
Hidrografiniai	34	12890	0,20
Pedologiniai	11	1272	0,02
Botaniniai	32	5203	0,08
Zoologiniai	30	13650	0,21
<i>ornitologiniai</i>	10	2900	
<i>ichtiologiniai</i>	10	10144	
<i>teriologiniai</i>	1	8	
<i>herpetologiniai</i>	3	124	
<i>entomologiniai</i>	6	474	
Botaniniai-zoologiniai	16	17255	0,26
Telmologiniai	39	23868	0,37
Talasologiniai	1	14027	0,21
Savivaldybių draustiniai	112	12040	0,18
Kraštovaizdžio	19	5062	0,08
Geomorfologiniai	4	544	0,01
Hidrografiniai	4	569	0,01
Botaniniai	34	2154	0,03
Zoologiniai	25	1325	0,02
<i>ornitologiniai</i>	12	804	
<i>teriologiniai</i>	11	304	
<i>herpetologiniai</i>	1	1	
<i>entomologiniai</i>	1	216	
Botaniniai-zoologiniai	24	2310	0,03
Telmologiniai	2	76	0,001
Valstybiniai parkai	35	593868	9,14
Nacionaliniai parkai	5	156946	2,40
Regioniniai parkai	30	436922	6,73
Biosferos rezervatai	1	18490	0,28
Biosferos poligonai	26	188777	2,63
Iš viso:		997880	15,3

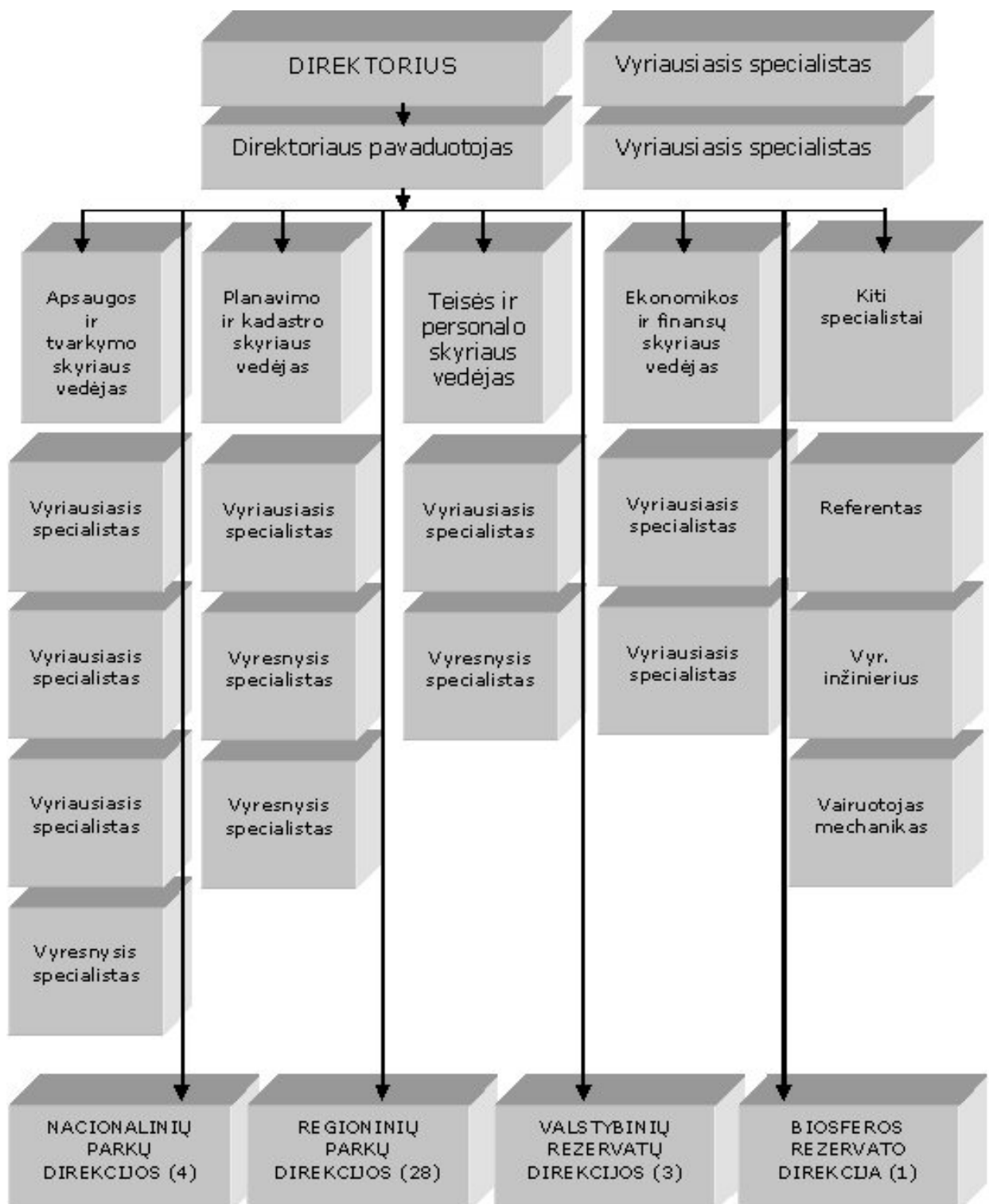
Šaltinis: Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P. ir kt. Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė. 2006.

Lietuvos saugomos teritorijos

Šaltinis. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos struktūra

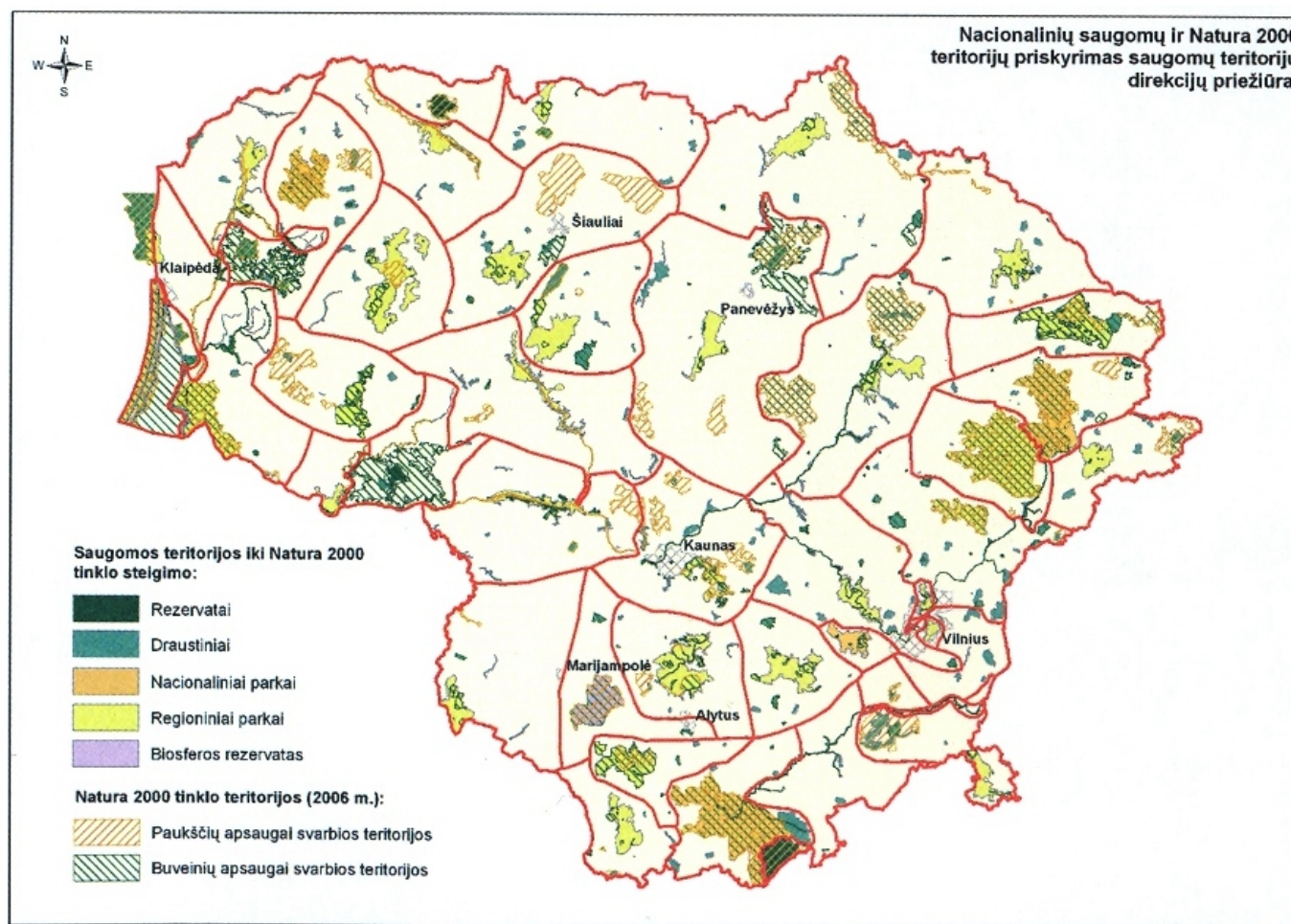

Nacionalinių saugomų teritorijų ir Natura 2000 tinklo teritorijų paskirstymas

Eil. Nr.	Atsakinga institucija	Nacionalinės saugomos teritorijos pavadinimas	PAST pavadinimas ir kodas	BAST pavadinimas ir kodas	Pastabos
78	Biržų RPD	Alojos telmologinis draustinis			
79	Biržų RPD	Buožių geologinis draustinis			
80	Biržų RPD	Guodžių geomorfologinis draustinis			
81	Biržų RPD	Lepšynės botaninis draustinis		Lepšynės miškas, LTPAS0001	BAST ribos sutampa su draustinio ribomis
82	Biržų RPD			Konstantinavos pelkė, LTROK0004	Rokiškio raj., ribos pagal planą
83	Biržų RPD	Lėvens kraštovaizdžio draustinis			
84	Biržų RPD	Nemunėlio-Apaščios geologinis draustinis		Nemunėlio ir Apaščios upių slėniai, LTBIR0003	BAST užima dalį Nemunėlio-Apaščios geologinio draustinio, ribos pagal planą
85	Biržų RPD	Notigalės telmologinis draustinis		Notigalės pelkė, LTKUP0003	BAST ribos sutampa su draustinio ribomis
86	Biržų RPD	Pamūšių kraštovaizdžio draustinis			
87	Biržų RPD	Pyvesos hidrografinis draustinis			

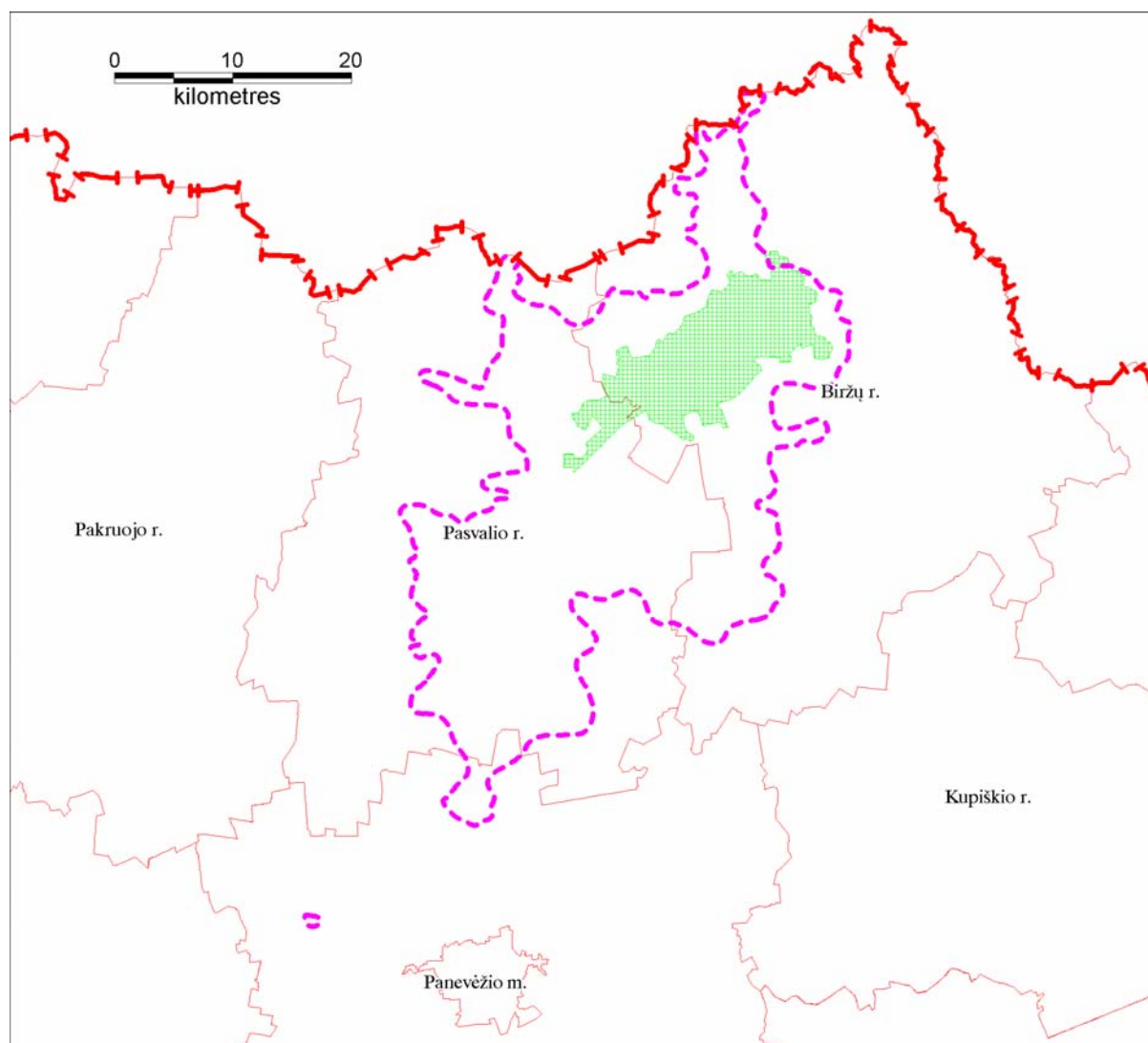
88	Biržų RPD	Prūsagalės geomorfologinis draustinis			
89	Biržų RPD	Suvainišio telmologinis draustinis			
90	Biržų RPD	Vainišio pedologinis draustinis			
91	Biržų RPD	Biržų girios biosferos poligonas (įskaitant Biržų girios botaninį, Latvelių botaninį draustinius)	Biržų giria, LTBIRB001	Biržų giria, LTBIR0006	PAST ir BAST ribos sutampa su biosferos poligono ribomis
92	Biržų RPD			Dauggirių miškas, LTBIR0002	BAST užima dalį Biržų RP , ribos pagal planą
93	Biržų RPD			Gipso karsto ežerai ir jų apyežerės, LTBIR0004	BAST užima dalį Biržų RP , ribos pagal planą
94	Biržų RPD			Karvės ola, LTBIR0005	BAST užima dalį Biržų RP , ribos pagal planą
95	Biržų RPD			Skapagirio miškas, LTKUP0004	Kupiškio raj., ribos pagal planą
96	Biržų RPD		Nemunėlio upės slėnis, LTBIRB002		Nemunėlio upės apsaugos zonos dalis, ribos pagal planą

Nacionalinių saugomų ir Natura 2000 teritorijų priskyrimas saugomų teritorijų direktorių priežiūrai

Šaltinis. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos

Karstinio regiono ribos

Šaltinis. Lietuvos geologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos

Anketa, skirta gyventojams

ANKETA

Pastaruoju metu daug kalbama apie saugomų teritorijų būklę ir galimą jų plėtrą. Saugomoje teritorijoje yra tam tikri reikalavimai, apribojimai. Taip yra ir Biržų regioniniame parke (RP) Šia anketa siekiama sužinoti Jūsų nuomonę šia tema. Anketa yra anoniminė, joje neklausiama Jūsų pavardės ir tikslaus adreso, o asmeniniai duomenys reikalingi tik socialinių kategorijų apibūdinimui – jie nebus skelbiami.

Labai prašome atsakyti į kiekvieną klausimą. Tikimės, kad atsakymai bus nuoširdūs, parašyti remiantis Jūsų nuomone ir patirtimi

Lytis (*pabraukite*)

Moteris vyras

Jūsų amžius (*pabraukite*)

18-30

30-40

40-50

50-60

Daugiau nei 60

Jūsų išsilavinimas (*pabraukite*)

Pradinis

Pagrindinis

Vidurinis

Aukštesnysis

Aukštasis

kita.....

Jūsų gyvenamoji vieta (*įrašykite vietovės pavadinimą*).....

1. Jūsų materialinė padėtis (*pabraukite*):

labai bloga bloga vidutinė gera labai gera

2. Ar seniai gyvenate šiame krašte? (*pabraukite*)

Iki 5 metų 5-10 metų 10-15 metų virš 20 metų

3. Saugoma teritorija - sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (*tvarka*).

Kokias saugomas teritorijas žinote Biržų rajone? (*įrašykite*)

4. Ar žinote, kur yra Biržų regioninio parko ribos? (*pabraukite*)

Taip Ne Nesu įsitikinęs

5. Ar Jūsų gyvenamoji vieta yra Biržų regioninio parko ribose? (*pabraukite*)

Taip Ne Nežinau

6. Kaip manote, kodėl buvo įkurtas Biržų regioninis parkas? (*pažymėkite „+“*)

1. Išsaugoti karstinių procesų suformuotą kraštovaizdį, jo ekosistemas.
2. Išsaugoti tik Karvės olą.

3. Kad būtų dar daugiau reikalavimų ir draudimų ūkinei veiklai.
4. Kad būtų kuo daugiau saugomų teritorijų Lietuvoje.
5. Biržų regioninio parkas išsiskiria retų gyvūnų ir augalų gausa.

Kita.....

7. Išvardinkite, Jūsų nuomone, žymiausius regioninio parko objektus? *(įrašykite)*
 1.
 2.
 3.

8. Ar pasikeitė Jūsų gyvenimas šiose vietose po teritorijos paskelbimo regioniniu parku? *Į šį klausimą atsakykite, jei gyvenate ilgiau nei 9 metus regioninio parko teritorijoje .(pabraukite)*

Taip Ne Sunku pasakyti Neturiu nuomonės

Jeigu atsakymas „taip“, parašykite kas pasikeitė

.....

9. Ar pritariate gamtos apsaugos reikalavimams regioniniame parke?*(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

10. Ar jaučiate kokius nors suvaržymus ūkinėje veikloje?*(pabraukite)*

Taip Ne Nežinau

11. Kokius iš viso žinote veiklos apribojimus Biržų regioniniame parke?*(įrašykite)*

1.
2.
3.

12. Su kokiomis problemomis susiduriate, gyvendami regioninio parko teritorijoje?

(pažymėkite „+“)

1. Apsauginės juostos aplink karstines įgriuvas, vandens telkinius.
2. Trašų, kitų cheminių medžiagų ribojimas.
3. Naujos statybos.
4. Žemės kasimo darbai.
5. Miško kirtimo darbai.

Kita.....

13. Iš kokių šaltinių gaunate informaciją apie Biržų regioninį parką? *(pabraukite)*

Spauda Televizija Bukletai, lankstinukai Specialūs leidiniai Parko informacija

Kita(įrašykite).....

14. Ar Jūs skaitote straipsnius apie regioninį parką krašto laikraščiuose? *(pabraukite)*

Taip Ne Kartais

15. Ar jus domina leidiniai susiję su regioniniu parku? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

16. Ar dalyvaujate regioninio parko renginiuose?

	Taip	Ne
Šventėse		
Ekskursijose, išvykose		
Talkose		

17. Ar Jūs domitės regioninio parko problemomis? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

18. Ar, Jūsų nuomone, gyvenimas regioniniame parke skiriasi nuo kitų gyvenamų šalies regionų? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

19. Ar Jums pakanka žinių apie gyvenimo ypatumus regioniniame parke? *(pabraukite)*

Pakanka Nepakanka Niekada nesusimąščiau

20. Kaip Jūs manote, ar regioninio parko direkcija užtikrina gamtos apsaugą? *(pabraukite)*

Taip, užtikrina kompetencijos ribose Ne Iš dalies taip Neturiu nuomonės

21. Ką reikėtų keisti Biržų regioniniame parke? *(įrašykite)*

1.
2.
3.

22. Ar būtina steigti papildomas saugomas teritorijas Lietuvoje? *(pabraukite)*

Būtina Nebūtina Neturiu nuomonės

23. Ar reikia Biržų regioninio parko teritoriją plėsti? *(pabraukite)*

Taip Ne Man nesvarbu Neturiu nuomonės

Dėkoju už atsakymus

Anketa, skirta specialistams („ekspertams“)

ANKETA

Pastaruoju metu daug kalbama apie saugomų teritorijų būklę ir galimą jų plėtrą. Saugomoje teritorijoje yra tam tikri reikalavimai, apribojimai. Taip yra ir Biržų regioniniame parke (BRP) Šia anketa siekiama sužinoti Jūsų nuomonę šia tema. Anketa yra anoniminė, joje neklausiama Jūsų pavardės ir tikslaus adreso, o asmeniniai duomenys reikalingi tik socialinių kategorijų apibūdinimui – jie nebus skelbiami.

Labai prašome atsakyti į kiekvieną klausimą. Tikimės, kad atsakymai bus nuoširdūs, parašyti remiantis Jūsų nuomone ir patirtimi.

Lytis (*pabraukite*)

Moteris vyras

Jūsų amžius (*pabraukite*)

20-30

30-40

40-50

50-60

Daugiau nei 60

Jūsų išsilavinimas (*pabraukite*)

Pradinis

Pagrindinis

Vidurinis

Aukštesnysis

Aukštasis

kita.....

Jūsų atstovaujama institucija (*įrašykite*)

.....

Jūsų gyvenamoji vieta (*įrašykite vietovės pavadinimą*).....

1. Ar seniai gyvenate šiame krašte? (*pabraukite*)

Iki 5 metų 5-10 metų 10-15 metų virš 20 metų

2. Saugoma teritorija - sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiomis ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka).

Kokias saugomas teritorijas žinote Biržų rajone? (*įrašykite*)

.....

3. Ar žinote, kur yra Biržų regioninio parko ribos? (*pabraukite*)

Taip Ne Nesu įsitikinęs

4. Ar Jūs gyvenate regioninio parko teritorijoje? (*pabraukite*)

Taip Ne Nežinau

5. Kaip manote, kodėl buvo įkurtas Biržų regioninis parkas? (*įrašykite*)

1. Išsaugoti karstinių procesų suformuotą kraštovaizdį, jo ekosistemas
2. Išsaugoti tik Karvės olą.
3. Kad būtų dar daugiau reikalavimų ir draudimų ūkinei veiklai
4. Kad būtų kuo daugiau saugomų teritorijų Lietuvoje

5. Biržų regioninio parkas išsiskiria retų gyvūnų ir augalų gausa.

Kita.....

6. Išvardinkite, Jūsų manymu, žymiausias parko objektus? *(įrašykite)*

1.

2.

3.

7. Ar pasikeitė Jūsų gyvenimas šiose vietose po teritorijos paskelbimo regioniniu parku? *Į šį klausimą atsakykite, jei gyvenate ilgiau nei 9 metus regioninio parko teritorijoje. (pabraukite)*

Taip Ne Sunku pasakyti Neturiu nuomonės

Jeigu atsakymas „taip“, parašykite kas pasikeitė

.....

8. Ar pritariate gamtos apsaugos reikalavimams regioniniame parke? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

9. Ar jaučiate kokius nors suvaržymus ūkinėje veikloje? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

10. Kokius iš viso žinote veiklos apribojimus Biržų regioniniame parke? *(įrašykite)*

1.

2.

3.

11. Su kokiomis problemomis susiduriate, gyvendami regioninio parko teritorijoje? *(įrašykite).*

1. Apsauginės juostos aplink karstines įgriuvas, vandens telkinius

2. Trašų, kitų cheminių medžiagų ribojimas

3. Naujos statybos.

4. Žemės kasimo darbai.

5. Miško kirtimo darbai

Kita.....

12. Iš kokių šaltinių gaunate informaciją apie Biržų regioninį parką? *(pabraukite)*

Spauda Televizija Bukletai, lankstinukai Specialūs leidiniai Parko
informacija

Kita *(įrašykite)*.....

13. Ar Jūs skaitote straipsnius apie regioninį parką krašto laikraščiuose? *(pabraukite)*

Taip Ne Kartais

14. Ar jus domina leidiniai susiję su regioniniu parku? *(pabraukite)*

Taip Ne Neturiu nuomonės

15. Ar dalyvaujate regioninio parko renginiuose? (pažymėkite „+“)

	Taip	Ne
Šventėse		
Ekskursijose, išvykose		
Talkose		

16. Ar Jūs domitės regioninio parko problemomis? (pabraukite)

Taip Ne Neturiu nuomonės

17. Ar, Jūsų nuomone, gyvenimas regioniniame parke skiriasi nuo kitų gyvenamų šalies regionų? (pabraukite)

Taip Ne Neturiu nuomonės

18. Ar Jums pakanka žinių apie gyvenimo ypatumus regioniniame parke? (pabraukite)

Pakanka Nepakanka Niekada nesusimąščiau

19. Kaip Jūs manote, ar regioninio parko direkcija užtikrina gamtos apsaugą? (pabraukite)

Taip, užtikrina kompetencijos ribose Ne Iš dalies taip Neturiu nuomonės

20. Ką reikėtų keisti Biržų regioniniame parke? (įrašykite)

1.

2.

3.

21. Ar būtina steigti papildomas saugomas teritorijas Lietuvoje? (pabraukite)

Būtina Nebūtina Neturiu nuomonės

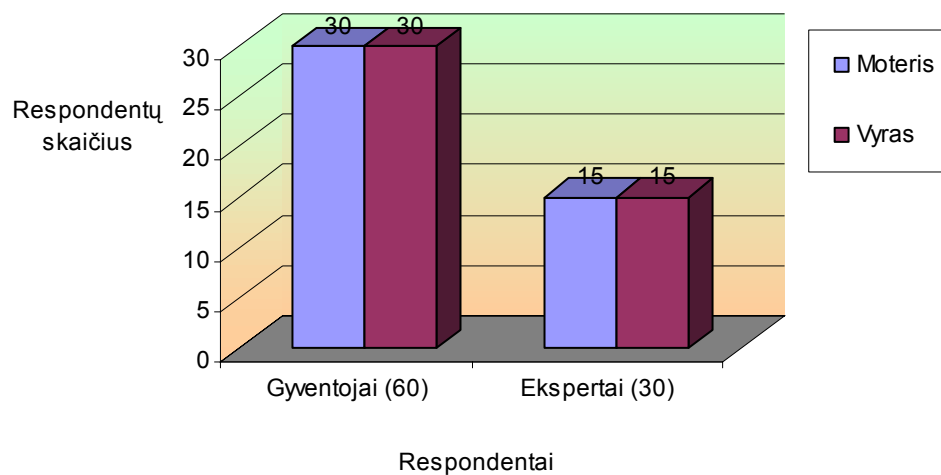
22. Ar reikia Biržų regioninio parko teritoriją plėsti? (pabraukite)

Taip Ne Man nesvarbu Neturiu nuomonės

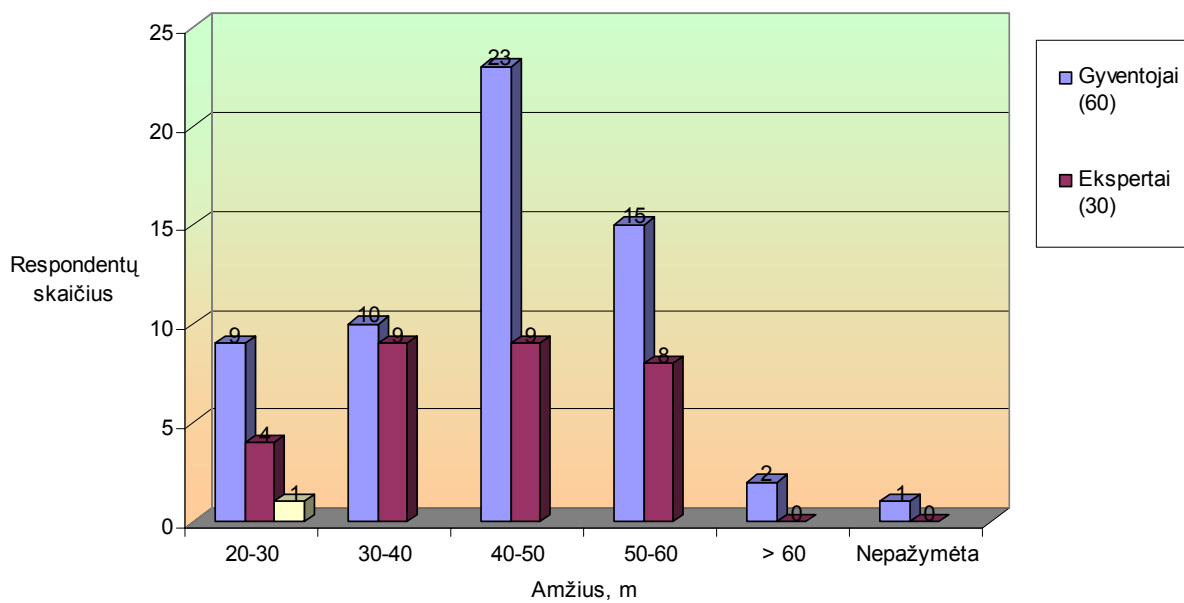
Dėkoju už atsakymus

Apklauso rezultatai

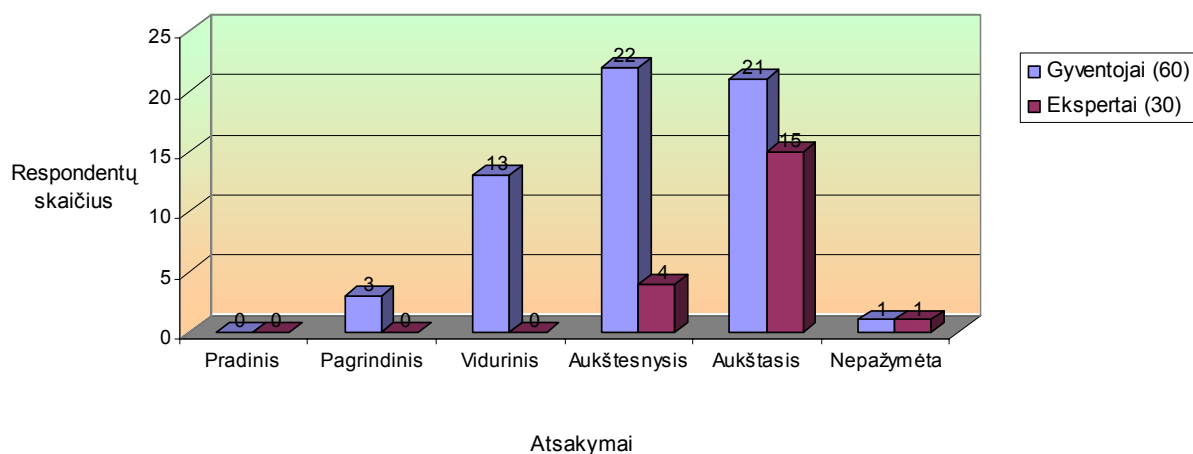
Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

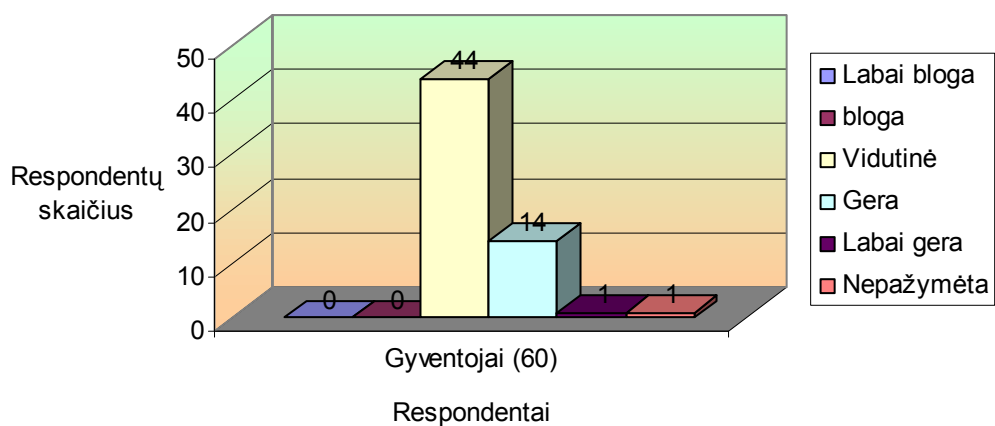
Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

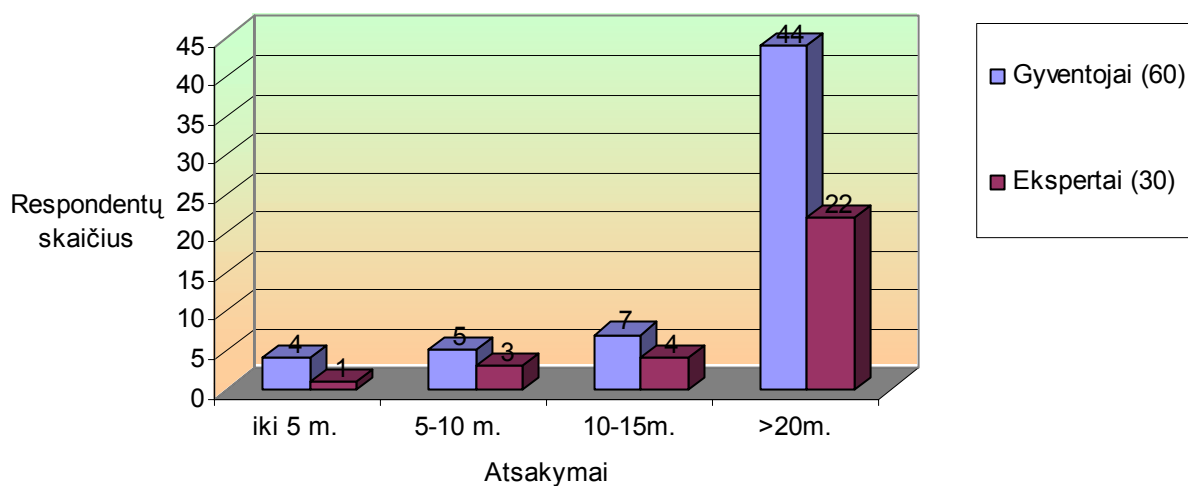
Respondentų išsilavinimas

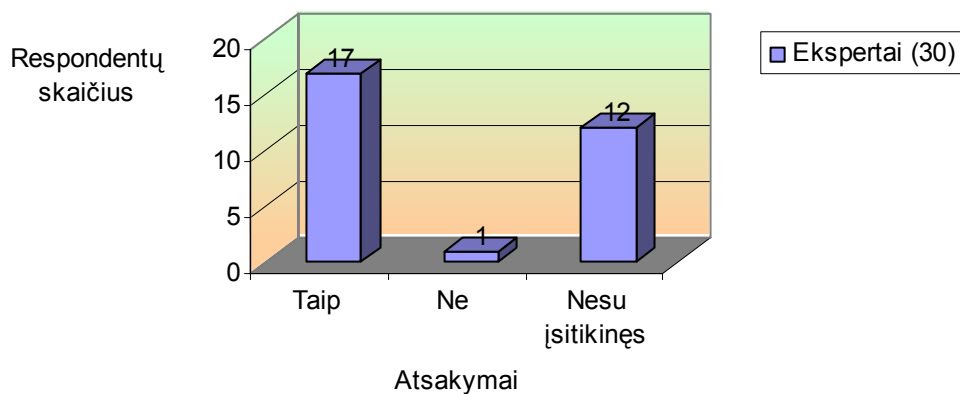
Respondentų materialinė padėtis

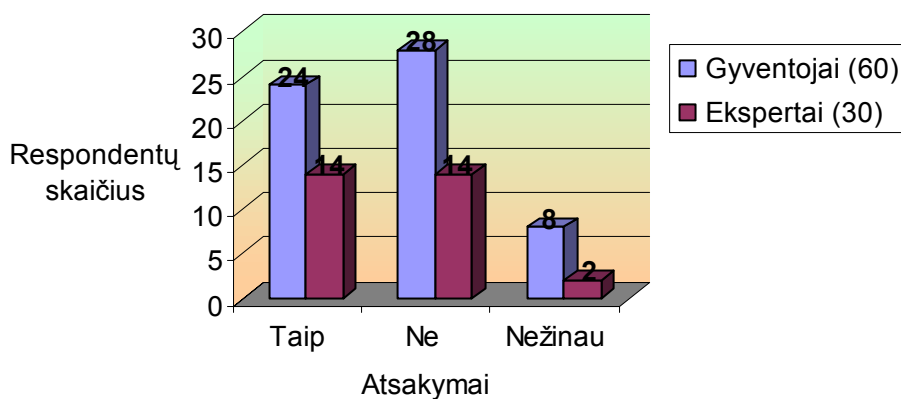
Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo laiką Biržų rajone

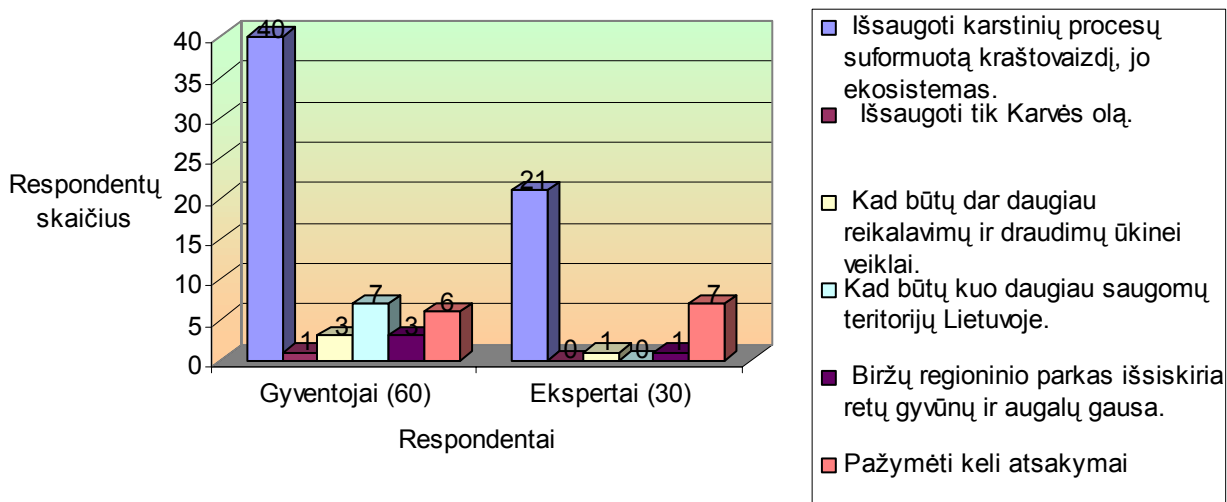
Ar žinote, kur yra Biržų regioninio parko ribos?

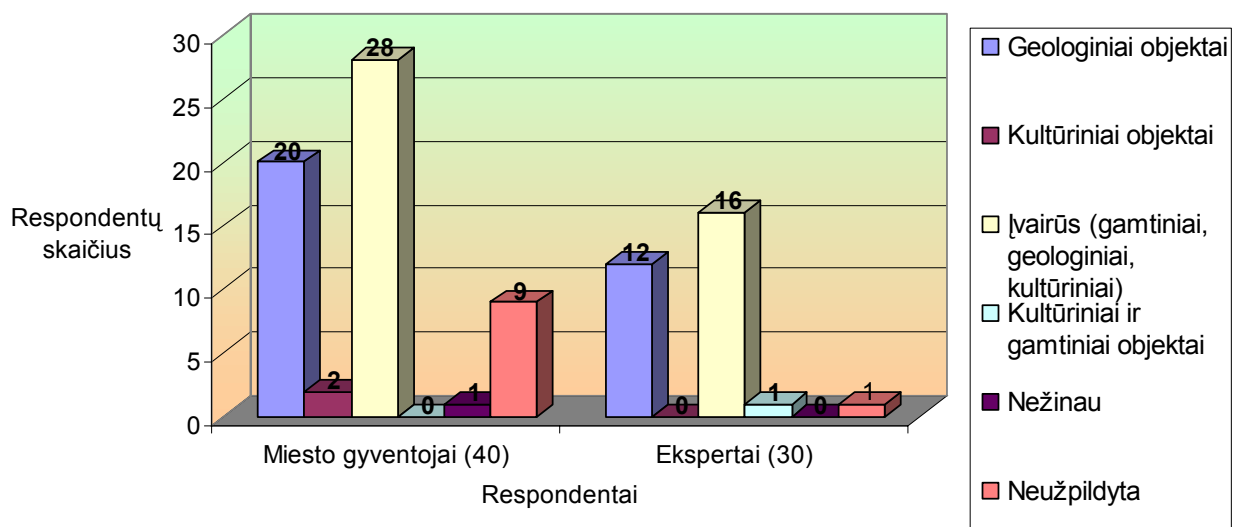
Ar Jūs gyvenate parko teritorijoje?

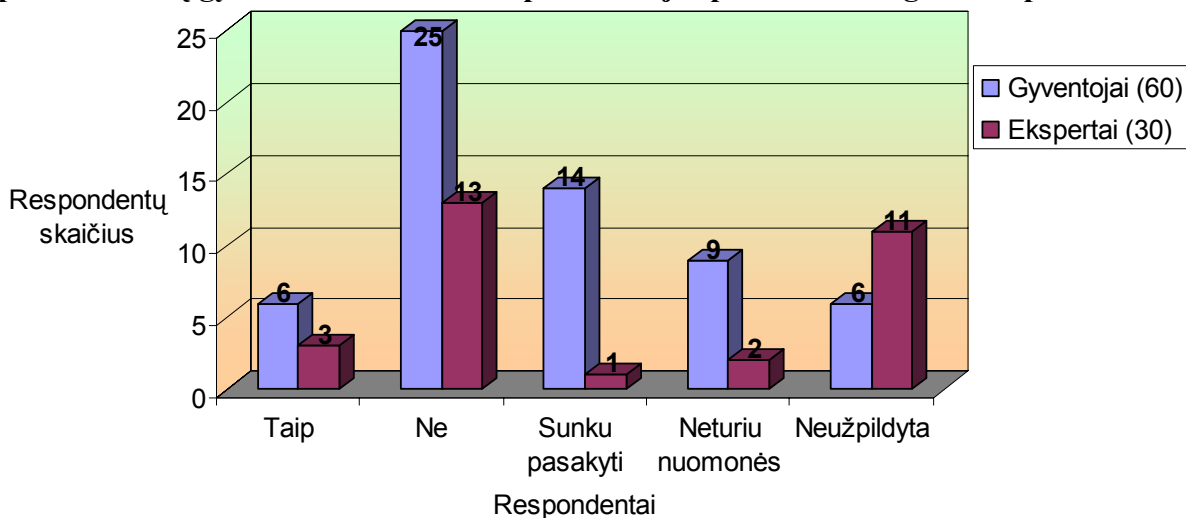
Kaip manote, kodėl buvo įkurtas Biržų regioninis parkas?

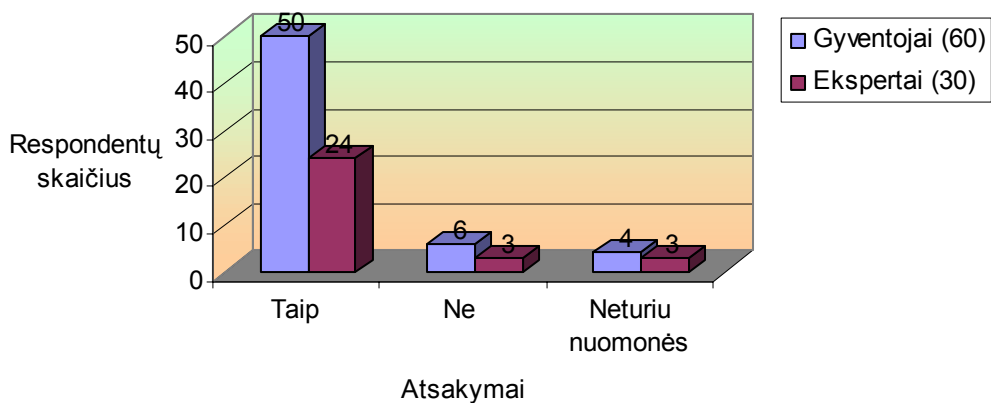
Išvardinkite, Jūsų manymu, žymiausius parko objektus

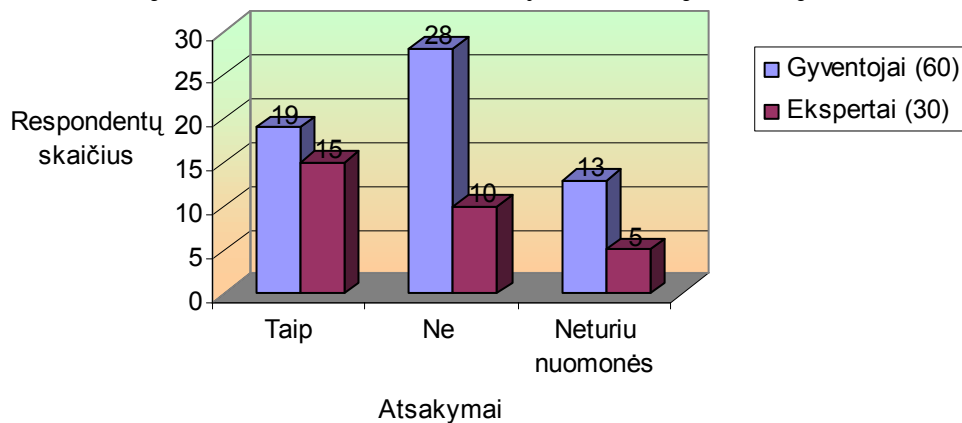
Ar pasikeitė Jūsų gyvenimas šiose vietose po teritorijos paskelbimo regioniniu parku?

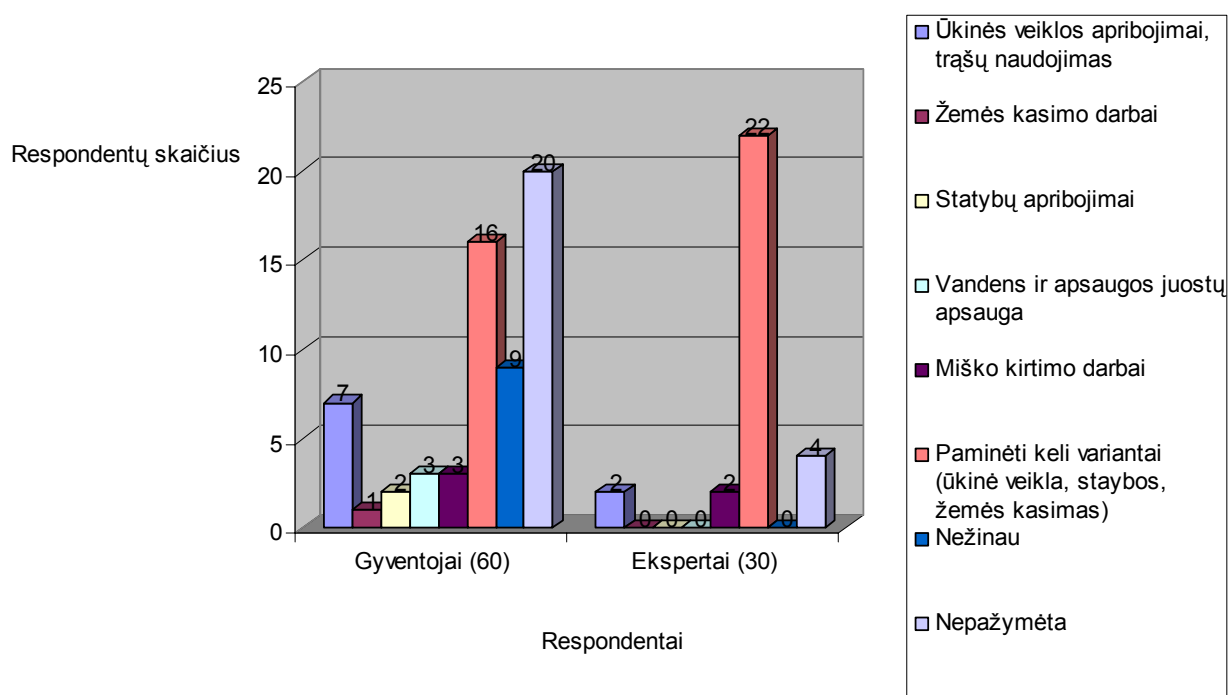
Ar pritariate gamtos apsaugos reikalavimams regioniniame parke?

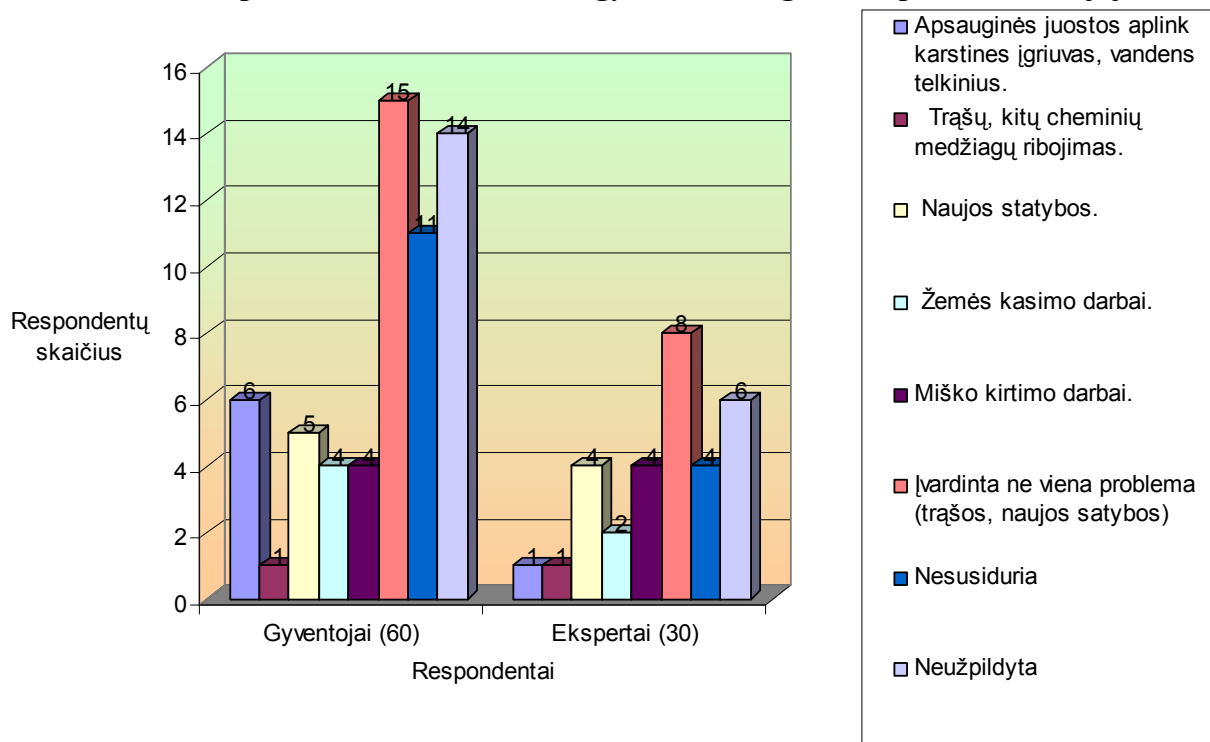
Ar jaučiate kokius nors suvaržymus ūkinėje veikloje?

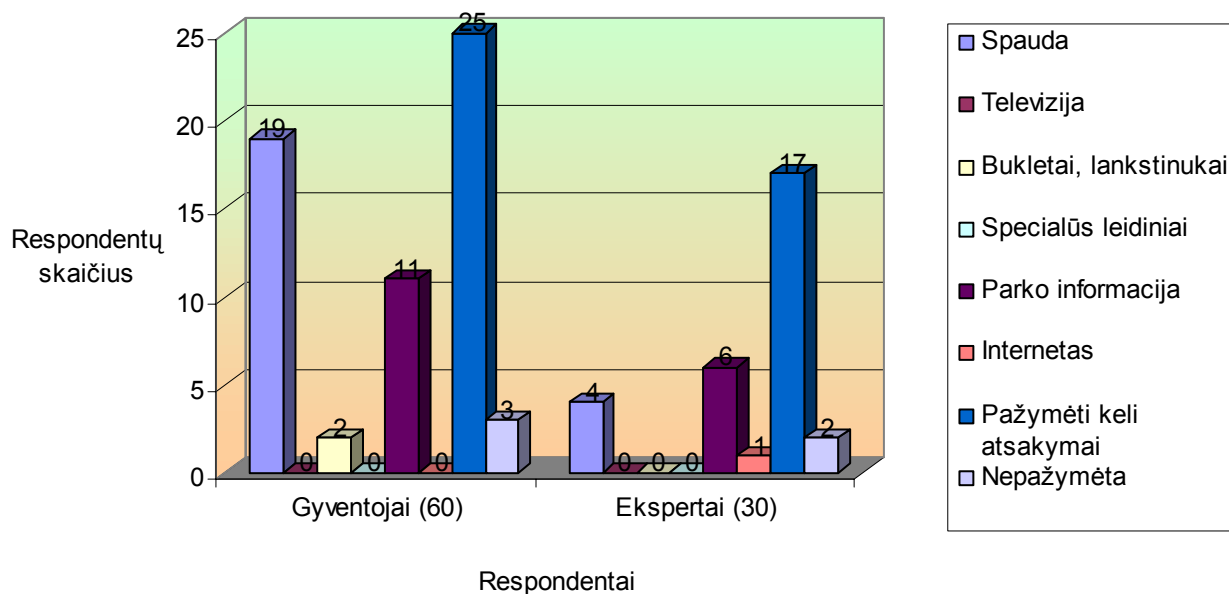
Kokius iš viso žinote veiklos apribojimus Biržų regioniniame parke?

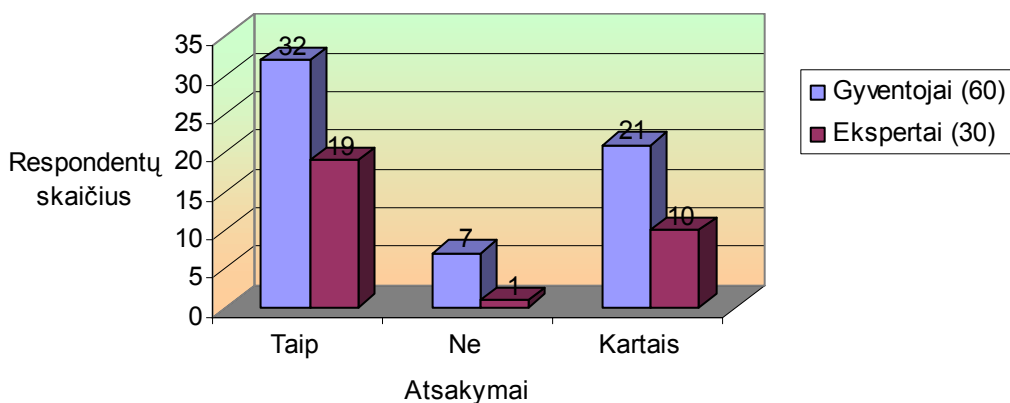
Su kokiomis problemomis susiduriate, gyvendami regioninio parko teritorijoje?

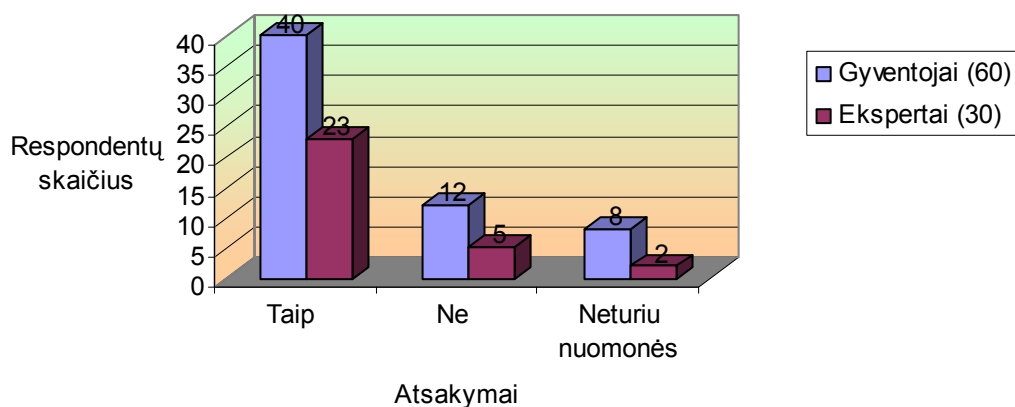
Iš kokių šaltinių gaunate informaciją apie Biržų regioninį parką?

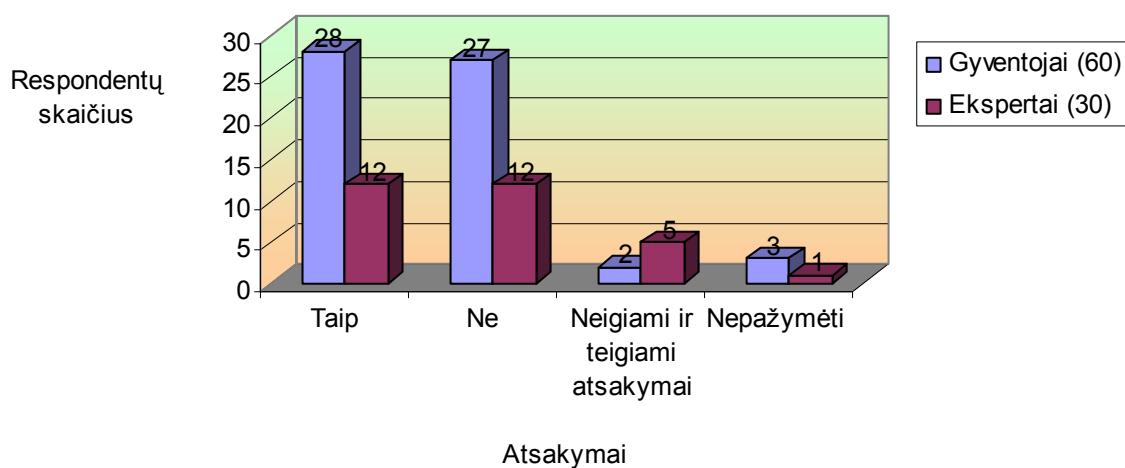
Ar Jūs skaitote straipsnius apie regioninį parką krašto laikraščiuose?

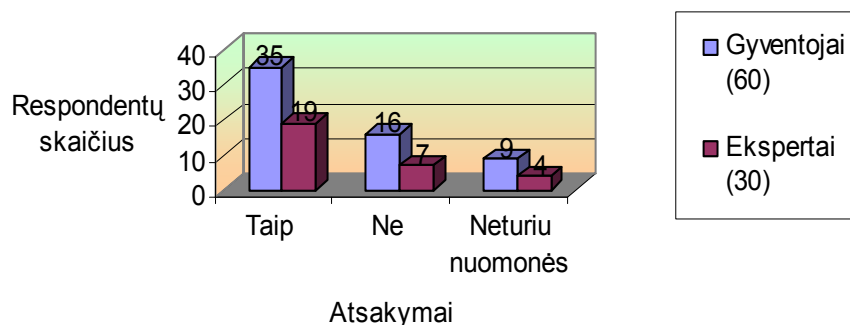
Ar Jus domina leidiniai susiję su regioniniu parku?

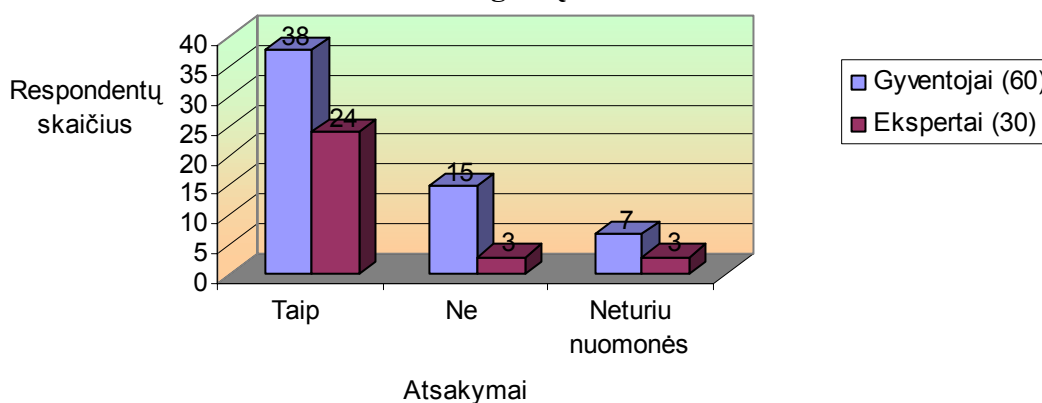
Ar dalyvaujate regioninio parko renginiuose?

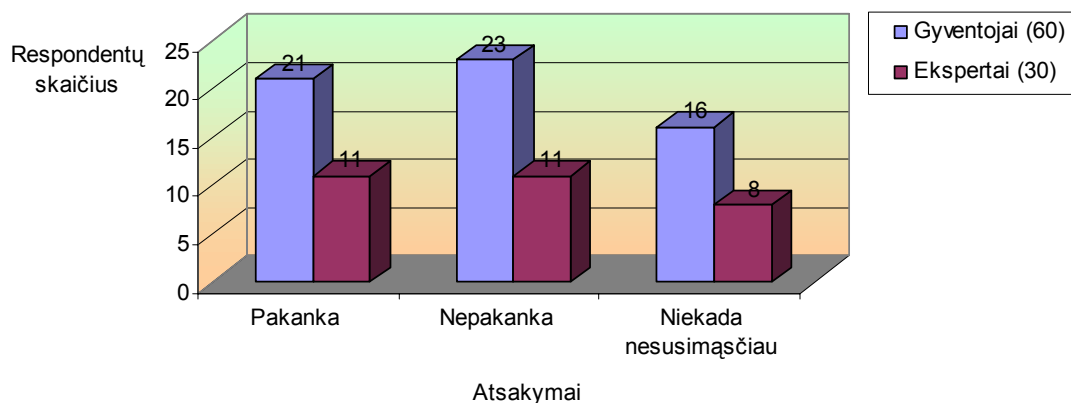
Ar Jūs domitės regioninio parko problemomis?

Ar Jūsų nuomone, gyvenimas regioniniame parke skiriasi nuo kitų gyvenamų šalies regionų?

Ar Jums pakanka žinių apie gyvenimo ypatumus regioniniame parke?

Kaip Jūs manote, ar regioninio parko direkcija užtikrina gamtos apsaugą?

